

SUOMEN MUINAISMUISTOYHDISTYS
FINSKA FORMINNESFÖRENINGEN

Suomen Museo. Finskt Museum

XXV

1918

HELSINKI
K. F. PUROMIEHEN KIRJAPAINO O.-Y.
1919.

SUOMEN MUSEO
FINSKT MUSEUM

XXV

1918

SUOMEN MUSEO
FINSKT MUSEUM

SUOMEN MUINAISMUISTOYHDISTYS

SUOMEN MUSEO

XXV

1918

HELSINKI 1918

HELSINKI 1918
K. F. Puromiehen Kirjapaino O.Y.

Sisällys:

	Siv.
<i>Julius Ailio</i> : Liuksialan maanviljelysmuseo	50
<i>T. Itkonen</i> : Eräs kaivaus Kuolanniemellä	35
<i>Ilmari Manninen</i> : Vanhan ruokatalouden alalta. Kalaruuan mädättäminen....	46
<i>Heikki Ojansuu</i> : Aurajoki	43
<i>Sakari Pälsi</i> : Kaivaus Pitkäjärven kivikautisella asuinpaikalla Räisälässä v. 1915	25
<i>A. M. Tallgren</i> : Museomme vakinaiset keräilijät	1
» » Muutamia uusia muinaislöytöjä ja kaivauksia	16
<i>L. O. Th. Tudeer</i> : Rahalöydöt Suomessa v. 1917	39
<i>A. Törnudd</i> : Punaisten hävitykset Rauman museossa	52
 —	
<i>Hämeen museo</i>	53
<i>Ahvenanmaan kulttuurihistoriallinen museo</i>	53
 —	
<i>Suomen Muinaismuistoyhdistyksen vuosikertomus toimivuodelta 7/8 1917—7/8 1918</i>	54
<i>Suomen Muinaismuistoyhdistyksen tilit vuodelta 1917 ja tila huhti- kuun 30 p. 1918</i>	58

Museomme vakinaiset keräilijät.

Selaillessa Suomen Museon ja Finskt Museumin vanhoja vuosikertoja huomaa eri numeroissa säänöllisesti uusiintuvan päälekirjotuksen: Kokoelman kasvaminen ja Samlingarnas tillväxt. Mutta ei ainoastaan osaston otsakirjoitus uusiin. Noissa kirjoituksissa toistuu alinomaan muutamien henkilöitten nimet: museon vakinaisten kiertävien kerääjien, joitten ansioita kokoelman kasvaminen samoina vuosina suureksi osaksi oli. Useimmiten näkee seuraavat nimet: Salomon Vilskman, J. Kauppi, K. A. Pettersson, K. A. Lindström, Eero Väkiparta, K. Moilanen. Muutamat muutkin ammattikeräjäin nimet ovat myös edustetut.

Myöhemmin ovat keräilijät luonnollisesti vaihdelleet, ja vanha kantajoukko alkaa jo olla kokonaan poissa. Onpa itse keräilytoimintakin muuttunut ja on nykyisin kokonaan pysähdyksissä, ainakin mitä nimenomaan Kansallismuseoon tulee. Vississä suhteessa on kyseessä olevaa työnjärjestelyn muotoa — kiertävää ammattikeräilyä — nyt siis pidettävä jo historiallisena; toiselta puolen olen kuitenkin vakuuttettu siitä, että se sopivasti uudistettuna vieläkin ei ainoastaan olisi mahdollinen vaan vieläpä suotavakin. Näin ollen ei liene aiheetonta lyhyesti ottaa puheeksi museomme ammattikeräjäin tähän astiin toiminta ja niin saadulla opastuksella pikaisesti hahmoitella myös alan vastaista järjestelyä.

Olen aikaisemmin toisessa yhteydessä, Kotiseutu 1917: 79–84, selostanut museoitemme keräily- ja asiamiestoimintaa, nimenomaan silmällä pitäen niitä olosuhteita, joiden vallitessa se on kukoistanut ja joista se on riippunut. Tässä mainittakoon historiallisena tosiasiana vaan, että museokeräilyä aluksi harjoittivat yksityiset asian harrastajat ja kokoojat, kunnes Kansallismuseo syntyi. Ammattikeräilijöitä ilmestyi, kun viimemainitti, jolla oli jokunen määrä rahoja vuosittain käytettäväänä esineitten lunastusta varten, turvautui henkilöihin, jotka kaupustelijoina ja asiamiehinä kuljeskelivat maata, koettaen saada heitä säänöllisesti ostelemaan ja museolle välittämään museoesineitä. Varasinainen sopimus ohjeineen ja neuvoineen syntyi ensi kerran Muinaismuistoyhdistyksen sihteerin ja kerääjää Sal. Vilskmanin väillä n. v. 1880, ja myöhemmin tarjoutui tai ilmestyi toisia miehiä — ei kossaan naisia —, jotka samalla lailla jokseenkin säänöllisesti — useita

kertoja vuodessa — lähettivät museoon ostamiaan muinaisesineitä. Kirjoituksen alussa mainitut henkilöt toimivat yhtäikaa, enimmäkseen kierrelleen laajalla alalla maan eri osissa, niin että esim. Pettersson liikkui Varsinais-Suomessa, Lindström Uudellamaalla, Väkiparta Etelä-Karjalassa, Vilskman Etelä-Pohjanmaalla ja Satakunnassa, Kauppi ja Moilanen Hämeessä, Pohjois-Savossa, Pohjois-Pohjanmaalla j. n. e.

Jo varhain — 1870-luvulla — oli Muinaismuistoyhdistyksellä ollut kiinteitäkin asiamiehiä, ja 1880- ja 1890-luvulla perustettiin myös useita maaseutumuseoita paikallisen keräilyn keskuspaikoiksi. Nämä jatkui ja haarautui ammattikeräily uusissa muodoissa ja toisella pohjalla kuin ennen. Samaan aikaan alkoi varsinaisen kiertävien kerääjienskin alue maantieteellisesti supistua, ja se käsitti 1900-luvulta alkaen pääasiassa suppeahkon alueen kutakin kerääjätä kohti, kuten tuonnempana tulemme näkemään. Sen sijaan ei Muinaismuistoyhdistyksen asiamiesten eikä paikallismuseoitten keräily kuulu tämän kirjoituksen puitteisiin. Syrjään jäivät tällä kertaa myös Muinaismuistoyhdistyksen kiertävät stipendiaatit. Heidän työskentelynsä kylläkin tavallaan muistuttaa »keräilijän» toimintaa, mutta ensinnäkin toimivat he vain määrätyn rajoitetun ajan, enimmäkseen yhden kesän, toiseksi olivat he palkatut muinaismuistoja tiedustelemaan.

Siirrymme siis »ammatti»kerääjiin — mikäli sen sanan käyttäminen sitten on oikeata! Itsenäisestä museoesineitten kerääjän ammatista ei näet voi puhua. Museokeräilyä harjoittivat nim. kerääjät vain muitten ammattiensa yhteydessä, lumppujen keruun — Vilskman, Vinter, Suomentähti — agitatsionin — M. Salminen —, välskärintöimen — Moilanen, Lindström —, kirjain- ja leimasinten- kaupustelun — J. Kauppi, j. n. e. ohella. Ymmärtääkseni heidän toimensa ei muuten lainkaan olisi ollut mahdollinenkaan. Kauppi kyllä kirjeessään ^{15/3} 1894 Pohjois-Savosta sanoo, että »kaikki valittaa rahaa köyhyyttä eikä monikaan kernaasti osta, vaan kyllä ne kaikki myyvät jos vaan myytäväät on». Tällä hetkellä tuommoinen ilmoitus on melkein satua — päinvastaistahan nyt saadaan kokea! Mutta kuten kohta huomaamme, keräilijä-toimi tuotti kuitenkin kaikitenkin niin vähän, että yksistään sen harjoittaminen elinkeinona ei liioin houkuttelevata mahtanut olla. Mutta toimi on nähtävästi sivutoimena kannattanut, se on ollut hauskaa ja ainakin muutamat kerääjät ovat suorastaan harrastaneet muinaismuistoja ja tunteneet jonkinlaista rakkautta tähän työhön, aivan kuin kuuluisa Matti Pohto kirjojen keräilyyn.

Jo äsknen tuli mainittua että Muinaismuistoyhdistyksen stipendiaatit olivat, joskin aivan vaativattona, palkatut.

Entäs keräilijät, mitenkä on asia heihin nähdyn ollut rahallisesti järjestetty? Nämä jälkeenpäin katsoen tekisi mieli väittää: vähemmän tyydyttävästi tai huonosti, mutta niin ei asia kuitenkaan ollut, koska

kerääjät vuosikaupalla jatkoivat työtään, ja vain harvoin ilmoittivat olevansa tyytymättömiä saamiinsa palkkioihin. Mutta rahapulassa ovat he melkein säännöllisesti olleet, palkkiot pyydetään saada »ensi tilassa» — poikkeuksena on vain Jaakko Pitkäkangas — ja usein pyydetään rahoja etukäteen tai lainaksi. Jo keräystössään alkuun päästään ja keräysmatkalle lähteäkseen pyysi taloll. Fredrik Tikkanen Pielavedeltä — jonkin aikaa verrattain ahkera kerääjä — pientä summaa »perustamiskapitaliksi». Ei kyseessä kuitenkaan ole suuret rahat, 10–20 mk. on tavallisin pyyntö. Mikäli tunnen, museo vain parissa tapauksessa on pyynnöt täyttyneet. Usein oli vastaus kieltävä, joskus taas lainasi museovirkailija omista rahoistaan, joskus annettiin lunastusmaksu esineistä tavallista suurempi, yleensä palkkioksi ja tunnustukseksi j. n. e. Muullaista menettelyä ei katsottu mahdolliseksi. — Lunastus esineistä on ollut alhainen, 1–2 mk. kiviesineestä, vasarakirveestä 4; nyt maksetaan museossa 5–8 kertaa enempi. Harvoin, ylen harvoin on kerääjä yhdestä lähetyksestään saanut 100 markkaa tai yli sen, mutta toiselta puolen on hänen puolestaan tuskin koskaan tarvinnut maksaa muuta kuin jokunen kymmenkunta penniä kustakin kiviesineestä. Ostohinta on luonnollisesti kunkin kerääjän yksityisasia, mutta toiset heistä ovat säännöllisesti ilmoittaneet, mitä he jokaisesta kapineesta ovat maksaneet, jotta arvointi museossa olisi helppomi. Ja kerääjän ilmoitusten rehellisyyttä ei ole koskaan näytänyt olevan syytä epäillä.

Museon vanhemman kerääjäpolven työn ja saavutusten runsaus näkyy mainiosti niistä kokoelmien kasvamista kuvaavista luetteloiista, joita julistiin v. 1894–1898 Suomen Museossa ja Finskt Museumissa. Että tulokset olivat harvinaiset, näkyy m. m. siitä, että prof. neiti J. Mestorf joka niihin aikoihin selosteli muinaistieteellisten aikakuuskirjojemme sisältöä saksalaisessa ammattikirjallisuudessa, kirjoitti ihmettelevänsä sitä että muinaisesineitä voitiin saada kokoon niin suuremmoisesti¹.

Nuo luettelot S. M:ssa ja F. M:ssa julkaistiin toht. Appelgrenin toimesta. Niiden tuli olla kerääjille jonkinlaisia valtakirjoja, joita näyttämällä he saivat tehtävänsä selvityyiksi kansalle, ja samalla ne olivat ikäänsä kuitteja. Kerääjät useampaan erään pyysivät jonkinlaisia valtuuksia, mutta suorastaan valtakirjoja ei heille tahdottu antaa, ja mikäli tunnetaan, tyydytti omaksuttu julkaisemisjärjestely todella kaikki tarpeet. Ehkä aloite onkin lähtenyt itse kerääjistä, sillä K. A. Petterssonin kirjeessä $\frac{4}{2}$ 1895 toht. Hj. Appelgrenille luemme seuraavaa :

¹ Keräyksiä tuli museoon harva se päivä, toisin ajoin 2–3 samana päivänä ja yhtenä päivänä muistaa toht. Appelgren museoon saadun kokonaista 5 lähetystä eri kerääjiltä.

»Kuin minä viime Toukokuun lopulla kävin Muinaismuistoyhdistyksessä tuoden muinaiskaluja ja oli silloin puhe että nee täst'edes luetellaan »Suomen Museo» lehdessä, vaan ei ole siinä hituistakaan näkyny vaikka olen tarkoin lukenu, en tiedä missä syy? En ole kelloän voinu näyttää mihen olen muinaiskaluja vieny. Eikö olisi suotava että »Suomen Museo» lehdessä olisi viimeinen sivu niitä luetteleja varten kuin Muinaismuistoyhdistykselle lähetetään kuten esim. Lähetyssanomissa on kaikista rahalahetyksistä?»

Museosta käsin annettiin ja sieltä pyydettiinkin ohjeita ja neuvoja sekä ostettaviin esineisiin että keräysalueisiin nähden. Jo Vilskman neuvotteli usein SMY:n sihteerin kanssa näistäasioista 1880-luvulla. Kauppi v. 1894 ilmoittaa lähtevänsä Savosta Kajaanin puolelle mutta on valmis lähtemään »minne vaan museosta neuvotaan». Näkee selvään että hänen on museoesineitten keruu sillä hetkellä päätoimena. Museolaiset, etenkin Appelgren, antoivat alittiisti ohjeita, neuvoivat mitä ja miten on kerätävä, kehottivat tekemään karttaluonoksia, kysymään esineen tunnettuja vaiheita j. n. e., kunnes vihdoin valmistuivat erikoiset painetut »kyselylehtiset», joiden mukaan keräily helpoimmin tapahtui. Kerääjät vuorostaan tunsivat solidaarisuutta museon kanssa. $\frac{3}{3}$ 1891 lähti esim. Vilskman m. m. erään teekannun, josta hän olisi »saanut Herroilta hyvän hinnan», mutta hän haluaa tarjota sen ensin museolle. Kauppi taas, joka oli toimittanut joitakin esineitä Viipurin museoon, lupaa pyhästi että ei sitä enää tee, kun sai kuulla että sitä ei katsottu suotavaksi j. n. e. Tietysti on kerääjöissä ollut niitäkin jotka ovat ottaneet tehtävänsä pelkästään affäärin kannalta ja myyneet koska ja kelle sattuu.

Paitsi muinaisesineitä kerääjät osittaisesti panivat muistiin myös taruja, taikoja, kansankäsityksiä ja muuta antikvarista. Niin vallankin J. Kauppi, K. A. Pettersson ja K. A. Lindström, pienemmässä määrin muut. K. Moilanen on kirjeistään (es. $\frac{1}{2}$ 1896) päättäen kirjoitellut myös etnografisia kuvausksia. Onpa museolla ollut vakiutinen tallainenkin kerääjä, artjärveläinen ukkeli Jaakko Brännny, jonka keräelmät kuitenkin tuntuvat epäluotettavilta. Varsinaiset kansantietouden muistiinmerkitsijät ovat lähetänneet saaliinsa Kirjallisuuden seuralle.

Keräysmatkoillaan jakelivat kerääjät kirjallisuutta, etenkin museon ja Muinaismuistoyhdistyksen pikkupainatuksia, ja ehtimiseen he matkoillaan ollen tilasivat lisää ilmaiseksi jaettavia vihkosia, »Esi-isän muistomerkejä» ja Muinaismuistoyhdistyksen »Viittauksia». Vallankin Lindström, Moilanen ja Kauppi kunnostautuivat tässä suhteessa. Tarjoutuipa Kauppi, josta sittemmin tuli kirjakauppias, jo 1894 hankkimaan tilausiakin Suomen Museolle, ja Lindström tilasi samana vuonna Lohjalle kaksi kappaletta »Viittauksia» antaakseen ne harras-

tajlle »sillä 2:si asiaa harrastavaa henkilöä lupasivat antaa apuvaan isänmaan kunniaksi.»

Kerääjät kulkivat enimmäkseen yksin. Vilskman kulki ainakin toisinaan veljensä kanssa, samoin Kauppi v. 1894.

Väliin oli suhde museon ja keräilijän välillä varsin personallinen, jos kohta puuttuva aika museon virkailijoiden taholta teki mahdottomaksi varsinaisesti viljellä kerääjien monasti alullepanemaa suhdetta. Heidän kirjeistään näkyy, miten muutamat kertovat koko elämäkertansa, naimisensa, kaikki hairahduksensa, rahalliset vaikeutensa j. n. e. Muutamia kertoja joutui museo välikäteen joistakin epäselvistä maksuasioista myyjien ja kerääjien kesken, mutta nähdäkseni ne kaikki — korkein summa oli 15 mk. — selvisivät vauroittha. Toisin ajoin pyysivät kerääjät museolaisia toimittamaan asioitaan: perimään museolle jätetyn esineen Wickelin viinikaupasta, uusimaan panttilipun tai j. m. s. Välit pysyivät ainakin aluksi hyvinä, vaikka jonkinlainen kompastus lienee tullut muutamalle kerääjälle, joka v. 1896 (H. M. n:o 3242 verif.) kirjoittaa:

»Pyydän nöyrimmästi teiltä anteeksi sen jos olen olen teille mitä tyhmyyksiä puhunut viimen kerralla käytessäni siellä museossa Sillä minä olin Paljon horjahtanut Bakkusen neste viemärille, josta tästälähtiin koittelen itseäni pois siirtää jos siihen voimaa saan.»

Ei sitä »voimaa annettu» tälle kerääjälle, joka kuitenkin kaikenkin usein eksyi uudelleen »Bakkusen neste viemärille».

Muutamat kerääjät olivat todellisella huumorin lajhalla varustetut, niin ainakin Kauppi ja Lindström, ja museomiesten keskuudessa kerrotaan usein kaskuja siitä tai tästä kerääjästä. En malta olla mainitsematta, että muudan, jonka oli usein tapana lainailla rahoja muutamia markkoja milloin miltäkin virkailijalta, kerran hämmästytti erästä heistä tulemalla tämän kotiin ja pyytämällä saada suorittaa »vippinsä», se oli kai n. 10–12 markkaa. Mutta ennenkuin hän talosta lähti pyysi hän saada lainaksi muistaakseni 15 markkaa, minkä summan hän saikin sukkelan temppunsa aiheuttaman hyväntuulen seu rauksena.

Antakaamme nyt eräitä tietoja etevämmistä kerääjistä ja heidän työstään.

Kerääjien nestor oli *Salomon Vilskman* (kuva 1) synt. v. 1825, joka vuodesta 1880 toimi kerääjänä v:een 1912 eli kuolemaansa asti. Kuten muistokirjoituksessa S. M. 1913: 99–100 mainittiin, lähetti hän museoon 100 lähetystä, joissa m. m. 1543 kivikauden esinettä, kerätyt hänen matkataessaan Keski-Suomen länsiosaa ristiin rastiin, pussi sellässä tai kelkka mukana. Museoverifikaatit sisältävät runsaasti hänen kirjeitään ja tiedonantolippujaan, kirjoitetut suurella tottumattomalla käsialalla, melkein aina lyijykynällä, ja oikokirjoitus, nimenomaan p:t

Kuva 1. Salomon Vilskman.

arvottoman uudenaikaisen seinäkellon, vaikka jo viime kirjeessäni kielsin Teitä sellaisia ottamasta». — »Maksan siitä sentään tällä kerällä pienen lunastuksen, vast'edes en». — »Ainakin täytyy Teidän ensinnä sekä seinäkeloista että peilin kehyksistä ja muista huonekaluista lähetää paperille tehty kuva, niin että täällä voidaan arvostella kelpaavatko ne ostettavaksi». Kehotus uudistettiin $^{12}/_5$ 1892.

Toiselta puolen museo oli valmis osottamaan tunnustustaani ja kiitollisuuttaan pienillä rahalahjoilla, ylimääräisillä lunastuksilla j. n. e. Jo 1886 kirjoittaa niin muodoin Appelgren kerran lähetäessään Vilskmanille palkkion hänen esineistään :

»Niiden oikea hinta ei tosin olisi niin suuri kuin se summa minkä nyt lähetän, mutta katsoen siihen että kauvan aikaa ja uutteesta olette keränneet muinaista tavaraa Museoon, on Yliopisto tällä kerralla tahtonut antaa Teille erityisen palkinnon harrastuksestanne ja sen vuoksi lähetän Teille tasaisesti 100 markkaa, toivossa että vastakin olette yhtä harras kuin tähän saakka».

Kuten sanottu, myöhemmin tehtiin usein samalla lailla.

Jo 1889 V. valittaa että »jalkani suonet on tullut kipeeksi pal-

ja b:t, sangen sekavaa. Usein ovat kirjeet toisten kirjoittamia. Näytteeksi Vilskmanin kirjeistä jäljennän seuraavan hänen ilmoituksensa $^{1}/_5$ 1890.

»Kolme viikkoa jälkeenpäin lähetin minä vanhan aikaisen Piironnin vanhan aikaisten Kalamiesten purkin vanhan aikasen Tina talterikin ja nyt minä lähetän vanhan aikaisen Mäinämöisen kuvan kauniin potin vanhan aikaisen vasarakirveen ja kaksi vanhan aikasta houlän terää kiveestä». — »Mäinämöinen» annettiin ilmaiseksi kirjoittajan lahjana museolle

Etupäässään V. keräsi kiviä, sillä muita esineitä kerätessään hän kuten monet toisetkin kerääjät tuli lähettäneeksi kelvotontakin tavaraa aiheuttaen kuluja itselleen ja vaivaa museolle. Vilskmaniin nähdyn todistaa sitä esim. seuraava kohta Appelgrenin kirjeessä $^{3}/_8$ 1889, koskeva erästä lähetystä:

»Paheksua kumminkin täytyy että nyt uudelleen olette lähetäneet tämme arvottoman uudenaikaisen seinäkellon, vaikka jo viime kirjeessäni kielsin Teitä sellaisia ottamasta». — »Maksan siitä sentään tällä kerällä pienen lunastuksen, vast'edes en». — »Ainakin täytyy Teidän ensinnä sekä seinäkeloista että peilin kehyksistä ja muista huonekaluista lähetää paperille tehty kuva, niin että täällä voidaan arvostella kelpaavatko ne ostettavaksi». Kehotus uudistettiin $^{12}/_5$ 1892.

josta liikkumisesta» ja valitukset uusiintuvat tuon tuostakin. V. 1894 (1/5) pyysi hän ylennystä esineitten hintoja arvioitaissa »kun olen jo niin kauan koonnut sinne museoon muinais kaluja. Ja sillä kun olen jo vanha ja kivulloinen ja vaimo on huono kans ja kivulloinen . . . En tahro enää ollenkaan tulla elämään sillä mitä sieltä saan rahoja ja kun se on aivan elinkeinonani ollut toistakymmentä vuotta» j. n. e.

Ukko-raasu kuitenkin jatkoi itselleen rakasta keräystointaan kuo-lemaansa asti. Tuloksiinsa nähdien hän on toistaiseksi saavuttamaton.

Joh. Kauppi (kuva 2) oli innokkaimpia kerääjöitämme v.v. 1894 –1898, liikkuen laajalti yli maan itä-, keski- ja pohjoisosien, osaksi yksin, osaksi veljensä Oskarin kanssa. Jo ensimmäisenä vuonna lähetti hän useita suuria lähetyskiä museoon, aikoi sitten talvella matkustaa Amerikkaan, mutta sen homman rauettua hän kevättalvella 1895 alkoi uudelleen »kiertävän toimensa», liikkuen varman suunnitelman mu-kaan. Hän joutui sitten erilaisiin seikkailuihin, matkusteli m. m. Inkerissä ja asettui v. 1898 vaiheilla kirjakauppiaksi Kurkijoelle, josta $\frac{9}{12}$ 1898 lähetti kirjeen ja vahvalla humorilla, jonka lahja hänellä on hyvä, kertoii vaiheistaan. Myöhemminkin on hän silloin tällöin vielä jonkin esineen museoon lähetänyt. Kaiken kaikkiaan on hänen lähe-tystensä luku 50; ne sisältävät n. 450 esihistoriallista ja 200–300 uu-demman aikuista esinettä.

Kauppi yleensä kirjoitti pitkiä ja seikkaperäisiä kirjeitä, päin-vastoin kuin esimerkiksi Väkiparta. Hän kuvaillee matkojaan ja seik-kailujaan ja kertoo suunnitelmistaan. Toht. Appelgren sanookin, että niistä kerääjistä joiden kanssa hän oli tekemisissä, Kauppi oli haus-kin. Valitettavasti Appelgenin kirjeistä ei kaikista ole kopioita mu-seossa, mutta Kaupin kirjeet ovat kaikki tallella museon verifika-teissa. Hänen liikkuma-aluettaan oli m. m. Pohjois-Savo, jossa hän keksi tärkeän kivikautisen löytöpaikan Hankasalmella. Tällä Pohjois-Savossa heitti hän, joka oli toiminut kaupustelijana, »kauppahommat oitis hiiteen, sillä Savon ukot ja eukot eivät tarvitse semmoista tava-raa kun minulla on.»

Lähinnä Vilskmania on suurituloksisin kerääjistämme haavuri *Kaarlo Moilanen*, jonka keräysten yhteisumma on 65, sisältävät n. 1,100 esinettä, niistä 750 esihistoriallista. Sitä paitsi on hän toimit-tanut kansatieteellisiä keräilyjä ja kirjoittanut niistä kuvaaksiakin, todennäköisesti Th. Schvindtin kehotuksesta ja alotteesta¹. Hän mat-kusteli tavattomasti, etenkin Savossa ja Pohjanmaalla; Lounais-Suo-messa hän sen sijaan ei näy liikkuneen. Hän kirjoitti selvää käsialaa,

¹ Useampaan kertaan pyysi hän »Taikanuottaa», ohjeita satujen keräystä varten j. n. e. Pyynnöissään kääntyi hän enimmäkseen personallisesti Schvindtin puoleen, jolle hän kirjoitti kymmeniä kirjeitä.

tiedot olivat lyhyet ja täsmälliset, mutta varsinaiseen ajatuksen vaihtoon ei hän huomatakseni koskaan ryhtynyt. Alotettuaan keräilytoimintansa kesällä 1895 jatkoi hän sitä, varsinkin v.v. 1898–1899 hyvin intensiivisesti v:een 1902. Hänen keksimiään ovat m. m. Muhoksen ja Kiuruveden kivikauden asuinpaikat. Lienee muuttanut Amerikkaan.

Nähtävästi Schvindtin ansiota on räisäläläisen talollisen *Eero Väkiparran* toiminta. ^{21/3} 1892 lähetti hän ensimmäisen suuren lähetysen eteläkarjalaisia esineitä, joita sitten tuli yhteensä 25 lähetystä, sisältäen n. 400 esinettä, niistä 330 esihistoriallista. Löytötiedot ovat tarkat ja hyvät. Viimeinen lähetys Väkiparralta on v:ltä 1903.

K. A. Lindström (kuva 3) joka on kerääjänä liikkunut ainakin kevästä 1894 ja jatkaa tointansa yhä edelleen, on paraita »ammatti» kerääjiämme. Ammatiltaan on hän koneenkäyttäjä ja välskäri. Hänen »lääniään» on etelä-Suomi, eritoten Lohjan seudut ja Haminan tienoo. Tulokset hänen matkoistaan sisältyvät n. 100 eri lähetykseen, jotka ovat sisältäneet n. 900 esinettä, joukossa n. 600 esihistoriallista. Hänen keksimiään ovat m. m. Virolahden Heikkilän kylän kivikautinen asuinpaikka, Säkkijärven eläinpääkirves y. m. Lisäksi hän, kuten maiittiin, on kerännyt ja muistiin merkinnyt paljon taruja ja tietoja kiinteistä muinaisjäännöksistä sekä jakanut muinaistieteellisiä pikkupainatuksia.

Mikäli olen huomannut oli Lindström myös ensimmäinen, joka kirjeisiinsä yleensä on liittänyt piirtämiään ylimalkaisia mutta varsin valaisevia karttaluonnoksia löytöpaikoista, kuten sittemmin ovat tehneet m. m. G. Karlsson ja J. Öfverberg Kirkkonummella. Myöskin Kaupilta on eräitä oivallisista kartanaihelmiä, nähtävästi Appelgrenin antamien ohjeiden mukaan. — Lindströmillä on muuten hyvä luontainen huumorin lahja, ja hänellä on sukkelia tempuja, jotka väkisin huvittavat, joskin hänellä on varsin tuntuvat heikkoutensakin.

Varsinaisesti länsisuomalaisia kerääjöitä on K. Vassi, josta tuonempana on puhe, ja K. A. Pettersson sekä E. A. Ylenius.

Kustaa Adolf Pettersson (kuva 4) on lemulainen kiertokoulun opettaja, joka on museoitten asioissa kulkenut n. 10 vuotta. Hän on myös kerännyt taruja, ja myynyt esineitä, paitsi Kansallismuseoon, ainakin Turun ja Rauman museoille. Hänen ensimäinen lähetysensä Kansallismuseoon on päivätty ^{29/5} 1894 ja v:een 1905 oli hän lähetänyt Kansallismuseoon 18 lähetystä, joissa oli yhteensä n. 250 es. Päinvastoin kuin edellisten sisältävät hänen keräyksensä runsaimmin historiallisen ajan löytöjä, mutta niinpä onkin hänen keräysaluestaan ollut Varsinais-Suomi, sivistyshistoriallisten muistojemme keskusseutu. Myöhemminkin on P. lähetänyt yksityisiä keräelmiä.

E. A. Ylenius (kuva 5) Nousiaisten urkuri, innokas mehiläisohitaja, tarjoutui J. Ailiolle museon asiamieheksi ^{30/7} 1898 ja keräili

Kuv. 2. Joh. Kauppi.

Kuv. 3. K. A. Lindström.

Kuv. 4. K. A. Pettersson.

Kuv. 5. E. A. Ylenius.

Kuv. 6. Fabian Lindén.

Kuv. 7. Simo Iivonen.

sitten esineitä runsaasti v:een $\frac{8}{6}$ 1904, etenkin v.v. 1898–1900. Hänen lähetystensä luku on 26, sisältäen pari kolme sataa esinettä. Myöhemminkin on hän lähettänyt jokusen esineen museoon. Ikävä väärinkäsitys lopetti hänen keräilytoimensa vuosikausiksi v:sta 1904 lähtien.

Yleniuksen aikuisia ovat evijärveläinen etevä ja harras kerääjä *Jaakko Pitkäkangas*, ahkerä vallankin v. 1899, Mäntsälän seuduilla *Atle Mujunen–Salmi*, kerännyt nimenomaan ethnographica 1897–1899 ja hänen toverinsa asioitsija *A. P. Kivinen*, loviisalainen lohi-, sittemmin rahakauppias *Joh. Mattsson*, *H. J. Mustonen* Jaakkimasta, *J. Lonkanen* – taikuri – Onkamosta y. m.

Kansallismuseon vanhempi kerääjäpolvi oli pääasiassa v. 1900 vaiheilla vetäytynyt syrjään. Vilkman, Lindström, Salmi (vuoteen 1903, nytemmin harvoin), Pitkäkangas lähettilivät vielä säännöllisesti jokusen lähetysken, mutta suhteellisen harvoin, paitsi Pitkäkangas. Muitten aikaisempien kerääjien lähetykset tyrehtyivät kokonaan. Vallankin vuodet 1903–08 olivat kuolleita vuosia. Syyt ovat epäilemättä osaksi yleistä laatua: maaseutukokoelmien ja niiden harrastajain ja ystäväin lisääntyminen ja Kansallismuseon virkamiesten luvun kasvaminen, joten suorastaan museon puolesta on voitu useammin käydä eri paikoilla maata kuin ennen. Mutta varmasti on ollut toisiakin, yksityisluontoisempia syitä: henkilömuutoksia museossa ja sen aiheuttamat pysähdykset museon ja ent. kerääjien välisessä vuorovaikutukessa. Että syynä ei ole ollut keräysaineiston vähentyminen, sen on kokemus riittävästi osottanut, ja että varsinaisen kiertävä keräilykin on yhä edelleen mahdollinen ja tuottava, siitätkin on esimerkkejä. Ajattelen tällöin esim. Porin museon kerääjää, ukko *A. Vinteriä*, joka Vilkmanin tapaan on viime vuosina kierrellyt Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla ja on tuonut m. m. useita satoja kiviesineitä tältä alueelta Porin museoon. Hänen »keksijänsä» ja jatkuva innostuttajansa on ollut Porin museon sielu, op. Matti Kauppinen, joka on alituisesti tekemisissä Vinterin kanssa, niinkuin aikanaan Appelgren oli Kaupin kanssa. — V:t 1913–1915 olivat Kansallismuseossa keräyksiin nähden sangan hyvät, v:t 1917–1918 aivan kehot.

Kansallismuseon kerääjistä viimeisten 15 vuoden kuluessa on mainittava Simo Iivonen Kaukolasta, Arvo Pitkäpaasi Virolahdelta, G. Karlsson ja J. Öfverberg Kirkkonummelta, K. Vassi ja myöhemmin K. Mäkirinne Suomusjärveltä, Fabian Lindén Kuhmoisista, J. V. Kotikoski, I. Marttini y. m. Mainita voi myös *Mikael Salmisen*, joka puolueagitaattorina liikkuessaan on v:sta 1910 alkaen keräillyt ahkerasti myös muinaisesineitä etenkin Keski-Suomesta, *Emil Stenroosin* v:sta 1912 alkaen Salon seudulta, *V. Myrskyn* Perniöstä, *A. J. Dahlin* Nivalasta, *Matti Savolaisen* ja *Yrjö Paavilaisen* Kaukolasta,

Santeri Myöhäsen ja Aleksanteri Koskivaaran Metsäpirtistä sekä *Aaro J. Vallinmäen* Lehtimäeltä. Näille useimmille on yhteistä se että he ovat keräilleet pääasiassa vain kotiseuduillaan ja yleensäkin aivan suppealla alueella. He ovat siis tavallaan olleet museoasiamiehiä. Tulokset ovat olleet hyvin huomattavia, ei yksistään paikallisesti eli kotiseudullisesti vaan tieteellisestikin. Räätäli *Simo Iivonen*, (kuva 7), osaksi myös talollinen Yrjö Paavilainen, jotka asuvat Kaukolan Riukärven rikkaan asuinpaikan liepeillä ovat keräilleet tuhansia muinais-esineitä tältä tärkeältä alueelta, osaksi toht. S. Pälsin neuvojen mukaan, joten muinaistiede on heille suressa kiitollisuuden velassa. Simo Iivosta voi sanoa suorastaan museon asiamieheksi. Hänen kauttaan on museoon v.v. ^{8/6} 1907–1917 saapunut 25 lähetystä, yhteensä n. 830 museon alanumeroa, niistä toisissa satoja savastianpalasia.

Herra *Arvo Pitkäpaaden* (kuva 9), synt. 1890, harrastus on kohdistanut Pitkäpaaden saaristoon, jossa hänen sukunsa on asunut useita polvia. Välskärin Kertomusten lueskelu pani mielikuvituksen liikkeelle. Hän alkoi tutkiskella kotisaariansa ja löysi sieltä toisen tuntemattoman muinaisjäännöksen toisensa jälkeen. V:sta 1910 alkaen on hänen lähettyvä Kansallismuseoon parikymmentä lähetystä: kuvia, karttoja ja selityksiä muinaisjäännöksistä. Seuraus on, että tämä alue on nyt saaristomme paraiten tunnettu alue muinaisjäännöksiin nähdyn. Mitä merkittäviä muinaislöytöjä niistä voi odottaa, siitä on tässä numeroissa toisessa kirjoitukseessa tietoja.

Gustaf Karlssonin ja Janne Öfverbergin (kuva 8) keräilytointi alkoi, ed. ^{16/11} 1903, jälk. ^{5/12} 1904. Kummanakin liikkuma-alue on pääasiassa Kirkkonummi ja Espoo, osaksi naapurikunnatkin, ja heidän pääasiallisimmat keräyksensä ovat kivikautisia, joten he osaksi ovat verrattavissa Iivoseen ja Paavilaiseen Kaukolassa. Hekin ovat erinomaisen kunnollisia ja luotettavia kerääjöitä, ja heidän ansionsa ovat hyvin suuret Espoo–Kirkkonummen rikkaan kiviajan asutuksen selvittämiseksi. Olen laskenut että Karlssonin lähetysten summa on 144, niistä v. 1914 24 ja 1915 21, kukin sisältäen useita numeroita, yhteensä ainakin 500 esinettä.

Kustaa Vassi (kuv. 9) alkoi lähettilä esineitä museoon v. 1899 alkupuolella ja jatkui hänen kerääjätointansa suurella tarmolla hänen kuolemaansa asti, syksyllä 1912.¹ Aikanaan hän oli museon tuotteliain kerääjä. Hänen keräysalueensa oli Suomusjärvi ja sen läheiset pitäjät, Kisko, Kiikala, Uskela, Sammatti y. m. Hän keräsi osaksi kansatieteellisiä ja historiallisia esineitä, varsinkin aseita ja Lönnrot-muistoja, mutta hänen erikoisalansa olivat kuitenkin kivikauden muistot. Keräysaikanaan Vassi lähti museoon 170 lähetystä, joissa

¹ Viimeinen hänen lähetysensä on merkitty museon päiväkirjaan ^{20/11} 1912.

oli m. m. 327 kivikauden esinettä, ja hänen ansiotaan on, että Suomusjärvi, jossa on sangen mielenkiintoisia kivikauden asuinpaikkoja, on muinaistieteellisesti hyvin edustettu museoosa.

Mitenkä Vassista tuli museokerääjä en voi varmaan sanoa. Kenties on hänet sille alalle ohjannut torppari Elias Virtanen joka ennen Vassia, m. m. v. 1899 lähetti museolle kiviesineitä Suomusjärveltä ja Kiskolta, ja sai esineistä jonkun verran rahaa Vassi muutenkin kierteli pitäjätä lumppurina, kuten ensimmäisessä kirjeessä mainittiin. Sittemmin omaksui hän itselleen arvonimen »historiallinen kerääjä», kuten hän sanomalehti-ilmoituksissa itseään kutsui. Hänellä oli painetut nimikortit: vasemmassa yläkulmassa Suomen vaakuna, oikeassa

Kuva 8. Gustaf Karlsson ja Janne Öfverberg.

alakulmassa Suomusjärvi, keskellä: Kustaa Wasz. Sukunimi oli otettu kruununvoudin mukaan. Sittemmin suuren nimenmuuton yhteydessä Vassi sen uudelleen muutti, halutten saada nimen jota kellään muulla ei ollut. Suomusjärven pappi ehdotti hänelle nimeksi *Suomentähti*, ja niin muuttikin Vassi nimensä virallisesti Suomentähdeksi, mistä hän museollekin seikkaperäisesti ilmoitti.

Vassi oli hieman löylynlyömö, ei kuitenkaan pahemmin; hän ei osannut kirjoittaa, mutta saneli aina toisille löytötiedot ja museoon lähetettävät kirjeet, ja hänen apurinsa uskollisesti kirjoittivat käskyn jälkeen. Saamansa vastauskirjeet ja kortit hän kaikki talletti ja kantoi aina mukanaan repussa. 5 pennin maksusta antoi hän ne muitten lukea, muistaen itse niistä ison osan ulkoa. Arvonsa merkkinä kantoi hän hartioillaan sapelia, jonka hän joskus oli museolle lunastettavaksi tarjonnut mutta jota kokoelmiin ei tarvittu. Asianomainen museomies

oli silloin kehottanut Vassia sitä pitämään, ja niin hän tekikin kuolemaansa asti.

Vassin kirjeet olivat personallisia. Museosta hän kyseli nimenmuutostaan, »Rinnen kanssa on kinattu pyssyn vuosiluvusta», kuten yksi kortti kertoo, ja v. 1903 pyytää hän pari kolme kertaa museolaisia käymään Wickelin viinikaupassa perimässä erään kehrävarren, jonka hän oli sinne toimittanut. Ja yksi kirje vuoden vaihteessa loppuu näin: »onnellista ja hauskaa joulua toivottaa teille kaikille yhteisesti Kustaa Vasz.» Kustaan päiville kutsui hän museolaisia luokseen kahvia juomaan¹ ja lupasi usein tulla Helsinkiin vierailemaan, vaikka se matka jäikin. Ikävä kyllä, hän ei saanut 10-vuotisen kerääjätoimintansa johdosta mitään merkkiä tai diplomia jota hän hartaasti odotti.

Kuva 9. Kustaa Suomentähti.

Kuva 10. Arvo Pitkäpaasi.

Suomentähden kuoleman jälkeen on museolle lähetellyt Suomusjärveltä kiviesineitä Kustaa Mäkirinne, jonka lähetettiin esineiden luku ^{29/10} 1913–1918 on joltinenkin.

Vilho Myrsky, perniöläinen nuorukainen, synt. 1899 Perniössä, lähti ^{3/12} 1914 ensi lähetysensä museoon ja seuraavana vuonna tuli niitä jo 8. Sitä paitsi on hän kerännyt paikannimiä, luetellut kiinteitä muinaisjäännöksiä ja yleensä tutkinut kotipitäjänsä muinaisuutta. Tämän aivan nuoren miehen innostus on ainakin osaksi maist. V. J. Kallion herättämää ja se on kotiseudullista. Viime aikoina ovat Myrskyn harrastusta käyttäneet hyväkseen Varsinais-Suomen Tutkimusseura ja Perniön museo.

Fabian Lindén (kuv. 6) on syntynyt 1859 Kuhmoissa ja polveutuu perimätiedon mukaan isänpuolelta 5 polvea Kuhmoissa asu-

¹ Arvonimekseen pani hän melkein aina »Herra». Erään allekirjoituksen »Herra Kustaa Suomentähti» alle on merkitty sanat: »Herran puumerkki siksi va kuudeksi» ja sitten puumerkki.

neesta suvusta. Hän on itseoppinut, tavattoman harras mies, idealisti, joka on lujasti kiintynyt Kuhmoisiin ja on koettanut kaikin tavoin tutustua siihen ja kaikkeen mitä siitä tunnetaan, lisätäkseen tunnettuja tietoja sen oloista. V. 1907 lähettilä hän museoon ensimmäisen lähetysensä, rautamiekan, ja sen perästä on hän lähettilänyt parikymmentä kirjettä ja kirjelmää, joissa on suuri määrä aineksia monipuoliseen pitäjänkertomukseen: karttoja, luetteloja kiinteistä muinaisjäännöksistä, paikallistaruja, paikannimiä, luetteloja jaloista lehtipuista j. n. e. Hänen suuren harrastuksensa merkiksi voi mainita, että vaikka hän, kuitenkin mainittiin, ei ole saanut kouluopetusta, hän on opiskellut ja opinut m. m. ruotsia ja venäyttä, maantiedettä ja geologiaa.

Muista luetelluista kerääjistä mainittakoon, että etupäässä etnografisella alalla ovat toimineet *Vallinmäki*, *Marttini* (Vienan Karjalassa) ja *J. V. Kotikoski*, Muurame, jolla viimemainitulla on ollut rikas yksityiskokoelma kansatieteellisiä esineitä ja on nykyisinkin.

* * *

Jotta voisimme saada oikean kuvan museoitten keräilytoiminnasta, olisi vielä luotava katsaus paikallismuseoihimme ja seurattava niitten perustajain ja toimimiesten merkitystä tällä alalla. Lisäksi on muistettava, mikä osuus yksityiskerääjillä, paikallisilla muinaismuistojen ystävillä ja varsinaisella kotiseutututkimuksella on viimeisen kymmenen vuoden kuluessa ollut museoaineiston kasvamiseen, jos kohta säännöllinen keräilytoiminta Keskuskumuseon hyväksi ei kuulu viime mainitun tehtäviin. Toiste saatamme palata näihin kysymyksiin. Se mitä yllä on esitetty, muodostaa joka tapauksessa täydellisen kognaisuuden, josta kansanhenkilöiden osuus Kansallismuseon luomisessa jossain määrin käy selväksi. Jatkukoon se toiminta uudella tarmolla, jotta museo todella olisi kansallinen ja nousisi leveältä kansavaltaiselta pohjalta entisydden ja nykyisyyden paraiitten saavutusten kuvasiimeksi.

Ja kun nykyhetki ei ole romanttisen innostuksen aikaa, mutta museota olisi kartutettava edelleen, kiertävien kerääjien kautta, kysytäköön lopuksi, eikö keräilyä voi järjestää liikeperiaatteitten mukaan, samoin kuin kustannusosakeyhtiötten, palo- ja henkivakuutusasioiden toimintakin? Toisin sanoen: eikö ole palkattava asiamiehiä? Museon olisi vuosittain varattava tähän muutamia satoja markkoja. Mahdottomalta tuntuu nykyisin vaatia, että työnsuorittajaa ei jollain tavalla korvata jos matka epäonnistuu, mitä etukäteen koskaan ei voi tietää. Pieniä rahaperäitä voisi pitää voitto- ja tappiotilillä, jotta etukäteenkin keräilijöille voitaisiin heidän pyytäessään antaa 15–20 mk. matkoja ja esineitten ostoa varten. Mahdollinen rahojen menetyksien voi

yhtä hyvin muodostua tuottavaksi, jos kerääjä onnistuu hyviä esineitä ostamaan.

Aikaisempiin ja myöhempisiin ammattikerääjiinsä museo suhtautuu kiitollisuudella. Monien tuomat esineet ovat harvinaisuuksia, jotka ilman ammattikeräilijää olisivat joutuneet hukkaan eivätkä museoon saapuneet. Ja olkoona ettei keräilijät itse ovat saaneet korvauksen työstään — sillähän kannalle asiat yleensäkin olisivat järjestettäväät — on toiselta puolen selvää että se mitätön palkkio joka on tullut monen etenkin suppealla alueella toimivan asiamiehen osaksi, korvaa kyllä hänen käyttämänsä suoranaiset kulut, mutta ei aikaa. Ja tällöin jää museo varsinaiseen kiitollisuuden velkaan.

A. M. Tallgren.

Muutamia uusia muinaislöytöjä ja kaivauksia.

I.

Marraskuussa v. 1916 saapui Kansallismuseoon intressantti muinaisesta, keskentekoinen valinmuotti pronssikautiselle onsikirveelle (H. M. 7162: 3), kuv. 1. Esineen toimitti museolle lunastettavaksi kahden kivistä mukana herra K. E. Boijer, jolle kirkkokoherra A. Hakkarainen oli kaikki kolme esinettä lähettänyt. Viimemainittu vuorostaan oli saanut ne op. Erkki Mäkelältä *Kuolajärvellä*. Op. Mäkelän kirjeellisen ilmoituksen mukaan 15 p. tammik. 1917 on se esine, joka vieressä on kuvattu, löydetty Kuolajärven pitäjästä Kemijoen Tennön syrjäjoen Naruskan rannalta, n. 10 pk. N Kuolajärven kirkonkylästä. Löytöpaikan nimi on Moivainsokka. Sen kohdalla muodostaa Naruska-joki pienen polven; paikalla kasvaa «jätkiheinää» ja kohta sen vieressä on suuri suo. Lähin ihmisaasunto on 6 pk. päässä.

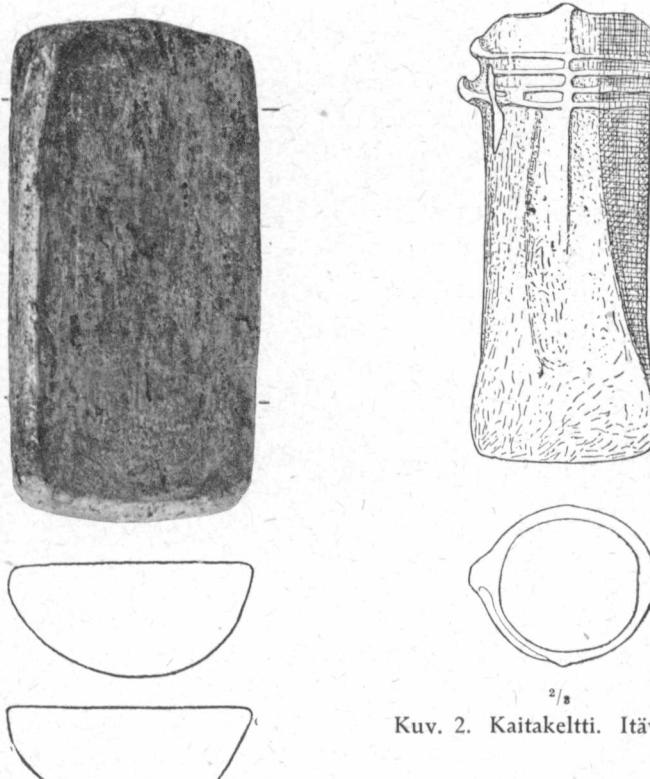
Kyseessä on ilmeisesti asuinpaikkalöytö. Siihen viittaavat lötsuhteet ja esineen laatu. Esineen ilmoitetaan näet löytyneen nuottiotulen tuhkasta, siis arvatenkin liedensijan läheltä. Se on keskentekoinen ja lisäksi valinmuotin kappale, joten se epäilemättä puhuu paikalla asuneesta ja työskennelleestä asujamesta. Valitettavasti olosuhteet eivät vielä ole sallineet paikan tieteellistä tutkimista.

Esine, kuv. 1, on vuolukiveä. Kuten kuvasta selviää on siinä valmiina vain päät ja kupera ulkopinta. Sisäpinta on vielä suora, ja siihen koverrettavaksi aijottu keltin kaavio eli negatiivi on jäänyt tekemättä. Esineen mitat ovat $101\frac{1}{2}$, 52, 26 mm. Kuva on $\frac{2}{3}$ luonn. kokoa.

Kuten tunnuttua, on Pohjoispohjanmaan jokilaaksoista löydetty useampia muotteja pronssisille onsikirveille, ehjiä ja kappaleita¹. Niitä on savesta, vuolukivestä ja talkkimaisesta kivistä. Tässä suhteessa ei uusi löytö siis ole odottamaton eikä outo. Päinvastoin on se uusi todistus pohjanperillä v. 1000–300 vaiheilla e. Kr. vallinneesta heikosta pronssikauden kulttuurista, joka luonteeltaan on samallaista kuin aijempia kivikautinen asuinpaikkakulttuuri ja jota olen kutsunut epipaleoliittiseksi². Tämä kulttuuri on lähinnä kosketuksissa Itävenäjän pronssikauteen ja muodostaa ymmärtääkseni sen luoteisimman haarausken. Viimemainitun kulttuurin selvittelylle ei se kuitenkaan ole huomattavan tärkeää: se on periferinen, nähtävästi köyhä ja epäitsenäinen. Sen kannattajiksi arvelen lähinnä lappalaisia.

¹ Vrt. F. M. 1914: 13.

² F. M. 1911: 28. S. M. 1911: 56.

Kuv. 1. Onsikeltin muotin tekele.
Kuolajärvi.

^{2/3}
Kuv. 2. Kaitakeltti. Itävenäjä.

Se mikä tässä uudessa löydössä on hauskaa itse esineen laadun ja kulttuuritodisteitten lisääntymisen ohessa on sen keskentekoinen luonne. Siinä suhteessa se on ainoa, mikäli tunnen, ei vain Suomessa¹ vaan yleensäkin Europassa. Kiven pinnassa ei näy edes piirroksena sen esineen ääriviivoja, joka siihen on aijottu kaivertaa. Nähvästi oli siihen aijottu kaavio verrattain hoikalle ja solakalle onkirveelle, ehkä n. s. mälarmaakuntalaista mallia, kuv. 2. Niinkuin tunnuttua on muotteja sellaisillekin tyypeille tavattu Kemi- ja Oulujojen laaksoista².

Paitsi itäismallisia on Pohjois-Pohjanmaalta löydetty skandinaaviakin pronssiajan löytöjä, nim. 4 pronssimiekkaa Sodankylän Petkulauksen kylästä³. Kun nyt julkaistu valinmuotti on keskentekoinen, ei

¹ Hackmanin otaksuma että Kemin muotti olisi keskentekoinen, ei ole osot tautunut oikeaksi. Vrt. SMY. Aik. XXV: 1 s., 180.

² F. M. 1914: 13, n:o 2 ja 4.

³ S. M. — F. M. 1906: 73.

siitä valitettavasti voi sanoa, olisiko siinä olevassa kuviossa ollut erikoisesti uralilaisia vai skandinaviaisia piirteitä, sillä tiedetään että kyseessä oleva tyyppi on alkuasteellaan yhteenen, vaikka sittemmin paikallistunut kummassakin, skandinavisessa ja itäeuropalaisessa pronssikaudessa¹. Löytöpaikan luonne viittaa jälkimmäiseen kulttuuri-piiriin.

Kuolajärven muotin tekele näyttää varmuudella, että Pohjanmaan pronssikautiset valimet voivat olla paikallista työtä eivätkä siis ehdottomasti ole valmista importtitavaraa, ja se niin muodoin tässä suhteessa syventää tietojamme. Omasta puolestani arvelen, että tämän alueen vakinaisenä asujamistona ovat tällöin olleet kiertelevät kalastajat (lappalaiset), joita verottivat skandinaviset soturit. Viimemainitut olivat kai jo kaavan olleet tottuneita Lapin kävijöitä ja ehkä sen luonnonrikkauksien käyttäjiäkin, kukaties jo ennen lappalaisia.

Tulevat löydöt toivottavasti todistavat tässä esitettyt kulttuuri-otaksumat oikeaksi tai tarjoovat toisen selvityksen.

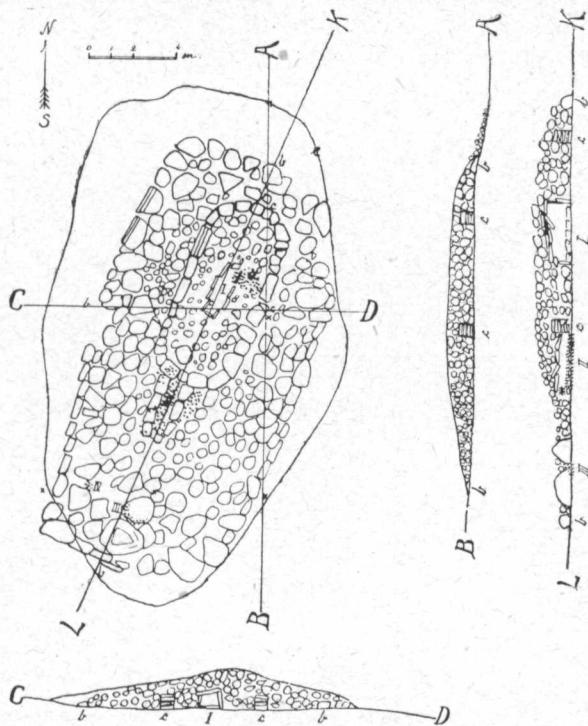
II.

Kuluneen kesän aikana on allekirjoittanut toimittanut kaivauksia muutamilla verrattain huomattavilla muinaisjäännöksillä kotimaassa. Yksi niistä on suuri hiidenkuus eli vare, joka rakenteeltaan oli erikoisuontoinen, *Euran* pitäjän Lähteenmäen talon luona, n. 3 km Panelian aseman eteläpuolella. Vare on eteläisimpää siinä suussa vare-alueessa, jonka keskus on Kiukaisten, Harjavallan ja Nakkilan pitäjissä. Esityksessä Satakunnan pronssikaudesta (SMY. Aik. XXVII) mainitaan se sivulla 174 n:ssa 5. Siinä myös on siitä tarkempia tietoja. Se oli nyt purettava uutisrakennuksen tieltä.

Puheena oleva vare oli koskematon ja ehyt. Sen muoto oli soikea; alkuperäinen suuruus oli $23 \times 11 \frac{1}{2}$ m. Kuten kartasta ja läpileikkauksesta, kuv. 3, näkyy oli siinä selvä ympäryskehä, tehty melkoisista kivistä, kuten tavallista on. Outo on sen sijaan sisempi kehä, $9 \times 4 \frac{1}{2}$ m suuruinen ja 70 à 100 cm korkea. Kuten kuva 4 näyttää, on se tehty säännöllisesti ladotuista laakakivistä, jotka ovat punertavia väristään ja muodostavat kiviaidan tapaisen seinän, jonka sisä- ja ulkopinta ovat jyrkät. Seinämä oli tehty maan pinnalle ilman eri perustusta, paitsi SE kulmaus, jossa alinna oli n. 6 m pituisella matkalla 5 suurehkoa kiveä ikääntynyt kivijalkana, jolta ladelma nousi. — Mikäli tүnnen on tällainen kiviseinä aijemmin esiintynyt vain eräässä toht. Appelgren-Kivalon kaivamassa roukkiossa Perniön Sormjärvellä, mutta se oli rikkonainen, matalampi eikä yhtenäinen. Löytöjä ei siitä röykköstä tavattu.

SMY. Aik. XXV: 1, s. 169 ja Coll. Zaouss. I, p. 31.

Valitettavasti ei tutkittu Eurant roukkiokaan antanut löytöjä joiden avulla sen ikä olisi varmuudella määritettävissä. Rakenteen nojalla arvelee vareta kuitenkin pronssikautiseksi. Siinä oli näet, kuten kuvista näkyy, 2 mahtavata kivistä paasiarkkuja, toinen, 3,30 m pitkä ja n. 1 m leveä, soikean kivilatomuksen keskellä, toinen, 2,10 × 1,10 m, alkaen seinämän S päästä ja sen ulkopuolella. Molemmat arkut olivat suurilla kivipaasilla peitettyt, mutta edellisen seininä oli suuria mahtavia pystyjä paasia, kuva 5, jälkimmäinen taas oli limit-

Euran Lähteenmäen talon luona oleva vare

Kuv. 3.

täin ladotuista laakakivistä tehty. Permanto oli molemissa pantu pienemmistä paasista.

Kesimmäinen arkku oli löydöstä melkein täysin tyhjä ja siinä lienee ollut polttamaton ruumis. Joka tapauksessa on se katsottava päähaudaksi. Sen ulkopuolelta, E reunalta löytyi joltinenkin määrä poltetuita luita, joista muutamia oli seinäpaaden sisäpuolellakin. Näyttäisi siis siltä että poltetun ruumiin luut on paikalle tuotu ennenkuin itse hauta oli tehty. Samaan johtopäätökseen täytynee tulla toiseen arkkuun nähdien. Sen pohjalla oli näet ylen runsaasti poltetuja luita, joita oli myös seinäläakojen alla, vieläpä arkun N pään takana ole-

Kuva 4. Roukkion sisempi kiviaitaus,
N puolelta valok.

Kuva 5. Arkku I ennen avaamistaan
SE puolelta valok.

van soikean kiviaitauksenkin alla. Ollevatko nekin maahan asetetut ennenkuin roukkiot on rakennettu?

Vielä oli roukkion S päässäkin kahdessa kohtaa suurten kivien juurella poltetuita luita, seikka mikä ei ole harvinainen yleensäkään hiidenkiukaissa. Ei voi päättää, ovatko nuo luut sekundäärisiä vai kuulunevatko alkuperäiseen hautaukseen. Omasta puolestani otaksun, että kaikki hautat Eurant vareessa kuuluvat yhteen, koska roukkiot vaikuttaa yhtenäiseltä. Kenties on siihen haudattu joku huomattavampi henkilö, johtaja, jota varten on tehty suuri paasiarkku, ja joka vanhojen tapojen mukaan on haudattu polttamatta¹, ja hänen mukaan on pantu 3–4 muuta henkilöä, jotka on poltettu syrjemällä — itse roukkiossa ei näkynyt missään valkean, saati polttolavan jälkiä — ja joiden luut on haudattu samaan hauta-alueeseen. Arkkujen suuruus ja kaksinaiset hautatavat viittanevat keskiseen pronssikauteen. Tapana on nähtävästi ollut olla panematta kalustoa hautaan. Kalusto lienee uhrattu vainajalle haudan ulkopuolelle, suohon t. m. s., kuten keskisen ja nuoremman pronssiajan lukuisat depoltöydöt yleensäkin todistanevat.

III.

Marraskuussa 1917 lähetti tunnettu innokas kotiseuduntutkija herra *Arvo Pitkäpaasi* Kansallismuseoon putkellisen rautaisen, hiukan särkyneen keihäänterän (H. M. 7328) nähtävästi skandinavista muotoa. Keihään oli herra P. löytänyt siirrellessään muuatta kiveä kesimästään ennen tuntemattomasta kivilatomuksesta *Pitkäpaaden* Essaaren Muurikanniemellä. Lähetystä seurasi yksityiskohtainen selostus löytpaikasta ja pyyntö saada se tutkituksi tulevana kesänä.

Kun löytö sekä löytöalueeseen että paikkaan nähden oli harvinaisuus, oli luonnollista että museo kernaasti tutkitutti herra Pitkä-

¹ Almgren, Kung Björns hög vid Håga, s. 42.

paaden löytämän kivilatomuksen. Onhan tiettyä että nuoremman rautakauden löydöt Suomenlahden itäosan pohjoisrannalta ovat suuria harvinaisuuksia¹, ja että nimenomaan sen aikuisia hautalöytöjä täällä ei tunneta. Sitäpaitsi näytti keksityn haudan muoto oudolta ja melkeinpä tuntemattomalta Suomessa. Toiselta puolen tiedetään, mitenkä lukuisasti Pitkäpaaden saaristossa on epämääräisiä erilaisia kivilatomuksia². Niistähän osa voi olla esihistoriallisakin. Näin ollen käytin miehelläni nyt tarjottua tilaisuutta tutkimuksiin; saavuin Pitkäpaateen kesäkuun puolivälissä t. v., ja toimitin siellä herra Pitkäpaaden avulla ja opastamana tutkimuksia ja kaivauksia muutaman päivän kuluessa.

Paikka josta löytö oli tavattu, Essaaren Muurikanniemi, on n. 5 m. korkea kallioniemeke saaren S-kulmassa. Niemen leveys on n. 140 m. ja se laskee keskeltä tasaisesti molemmille puollelle. Nämä joka suuntaan paitsi pohjoiseen, on avara. Keskellä, kohta harjan W-laidalla, ovat kivilatomukset.

Kivilatomuksia on täällä neljä, joista 2 aivan pienitä, kaksi laeveampaa, kaikki hajanaisia. Molemmat edelliset ovat etelässä, läheänä niemen kärkeä. Kolmannesta ladelmasta etelästä lukien oli keihäs löydetty³. Ladelman muoto oli epäsäännöllisen nelikulmainen, 6×5 m avara. Korkeus oli n. 20–40 cm. Kokonaisuudessaan oli roukkio kalliopehjalla, jossa paikoitellen oli aivan ohut harmaa jäkäläkerros. Kivet olivat pienehköt, helposti miehen nostettavia. Monin paikoin pisti kallio sileänä esiin ilman pääällä olevaa kiveystä, m. m. ladelman pohjososassa. Eteläosassa oli kiviä 2–3 kerroksessa päälekkäin (kuv. 6).

Roukkion rajat olivat selvät N ja E syrjillä. Edellisessä oli kiviä ladottu n. 30 cm korkuiseksi seinäksi kallion pykälää vastaan, kuten läpileikkauskuvaa näyttää. E-puolella laski kallio E ja W-puolelta matalaksi — n. 25 cm — syväksi poimuksi tahi notkoksi joka niinikään oli kivetty. Siinä oli suurempien kivien välissä paikotelleet yrin kokoisia kiviä, joilla ladelma oli ikäänsuin tilkitty. — Muut rajat olivat hieman valuneet ja siis epäselvät.

Tutkittaissa selvisi että pohjoisrajan kivirivityksessä oleva maa oli nokista, paikoin hiilistäkin, mutta ei sisältänyt esineitä. Sen S-puolella pisti esiin n. $1\frac{1}{2}$ m leveydeltä paljas kallionpinta ja sen takana alkoi kallionpykälä, — n. 3 m levyinen ja jotenkin saman pituinen kalliopehjainen alue, — joka muodosti varsinaisen hautausalueen. Sekä sen N- että S-, osaksi W-puolellakin olevat kivet kuulune-

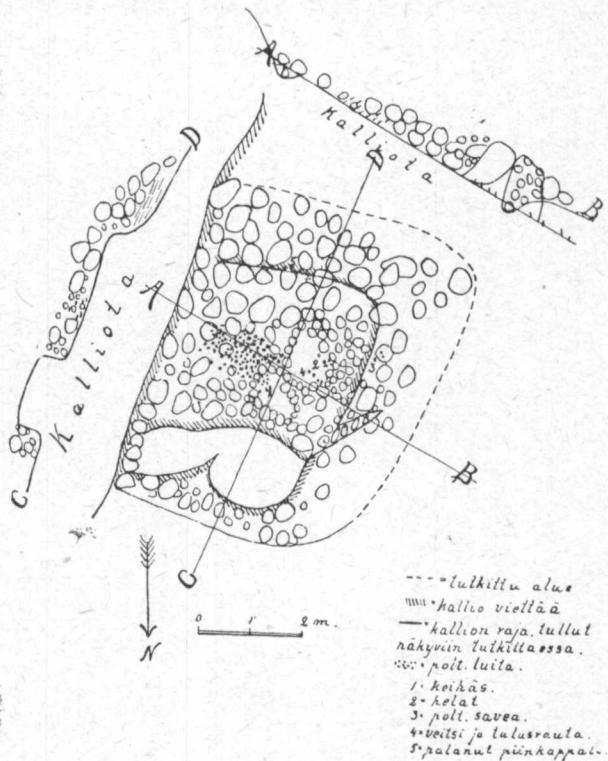
¹ Hackmanin esitys Historisk Tidskrift för Finland 1917: 266 seur.

² A. M. Tallgren, Kotiseutu 1913: 145.

³ Merkity A kirjaimella herra Pitkäpaaden karttaan ja kertomukseen, päiv 6/XI 1917. Museon topografisessa arkistossa.

vat alkuperäiseen kivikatteeseen, mutta eivät itse hautaan. Profilikuista selviää reunojenkin luonne. Mainittava on nimenomaan, että S-puolella olevan kiveyksen alimmat kivet lepäsivät keltaisessa hiedassa, jossa ei edes hiiliä eikä nokimaata ollut.

Varsinainen haudansija oli ladottu nyrkin kokoisista kivistä 2–3 kerroksessa niin korkeaksi, että tämän kivityksen yläraja ulottui suunnilleen ympäröivän kallion pintaan asti. Niitten päällä oli jonkin verran suurempia kiviä, ei kuitenkaan kauttaaltaan, joten näytti muo-

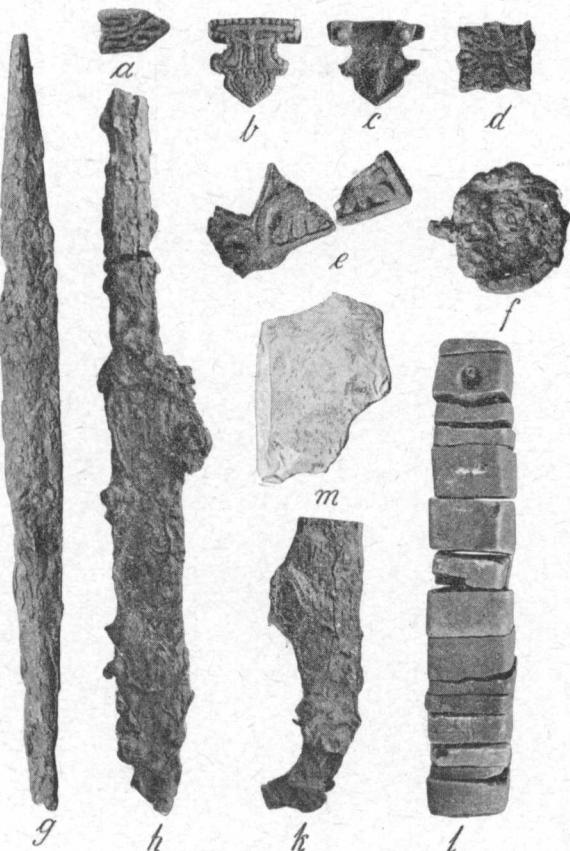

Kuv. 6. Kivilatomus Essaaren Muurikanniemellä.

dostuvan erinäisiä kivitarhoja. Juuri niitä silmällä pitäen arvelen että kyseessä oleva hautamuoto ehkä on verrattavissa Itämeren maakuntien *kivirivihautoihin*.

Kulttuurikerroksen vahvuus oli n. 10–20 cm. Se oli nokista, mustaa, sisältäen hiilensirysiakin. Kivet olivat valkeassa olleita, ja ettei tulta oli juuri tällä paikalla polttettu, se käy ilmi siitä että alla oleva kallionpinta on tulessa käynyt kovin hauraaksi, lohkeillut ja särkynyt liuskoiksi. — Kulttuurikerroksessa esiintyi löytöjäkin, esineitä ja poltettuja luita (H. M. 7424: 1–14). Jälkimäiset olivat keskittyneet suppealle alalle. Siinä oli 1–2 kerrostaa hiukan suurempia,

päännokkoisia kiviä ja niitten alla, melkeininpä kalliota vastassa, runsaanlaisesti luunsirusia. — Varsinaiset esineet olivat tämän sikermän ulkopuolella; keihäs, H. M. 7328, kuitenkin sen välittömässä läheisyydessä. — Vyöhelat, kuv. 7 a—e, löytyivät suppealta, n. 20—30 cm, levyiseltä alueelta, n. 10 cm syvyydestä. Niiden kohdalla ei ollut pintakiviä. Siitä löytyivät myös veitsi ja tulusrauta sekä kappaleiksi

Kuv. 7. Löytöjä Esaaren roukkiosta. $\frac{2}{3}$.

palanut kovasin, jotka näkyvät kuvassa. — Palanut piinpala. H. M. 7424: 9, kuv. 7 m., joka ehkä on kuulunut tulukseen, löytyi hauta-alan S reunan rajalta, ja kymmenenkunta poltetun saven kappaletta, H. M. 7424: 10, sileältä kalliolehalta n. 5—8 cm vahvuisesta kulttuurimaasta alueen W-rajalta. — Kaikki muut alueet olivat löydöttömiä.

Löydöt todistavat, että paikalle on haudattu soturi v. 900 vai heilla j. Kr. Mukaansa polttoroviolle on häntä saanut keihään ja silauksilla koristetun nahkavyön, mistä on riippunut veitsi, kovasin ja tulusrakenteet. Muuta kalustoa ei hänellä ole ollut.

Esinemuodoista ovat huomattavia lansettimainen keihäs, joka muistuttaa skandinavisia, ja pronsiset vyösilaukset neljää eri muotoa. Kaikki ovat koristetut stilosiduin kasviaihein: palmetein ja akantus-lehdin; nämä ornamentit levisivät viikinkikaudella muhamettilaisesta sassanidilais-arapialaisesta kulttuurimaailmasta m. m. Pohjois-Venäjälle, lähinnä viikinkien vaikutuksesta¹. Aivan meikäläisiin verrattuja muotoja tunnetaan m. m. Venäjän viikinkikolonioista, Gnezdovosta, Laatokan eteläpuolelta, ja samanaikuisesta Liadan kalmistosta Tambovin läänissä. Idänkävijään mukana saapui näitä helyjä Itämeren maihin, m. m. Birkaan Mälarissa², ja on niin ollen lähellä otaksuma, että löydetty Pitkäpaaden hauta on muisto jonkun skandinavisen viikingin, ja että täällä ehkä on ollut siihen aikaan ruotsalainen siirtola. Toiselta puolen on tutkittu hauta — matala kivirivitys polttohaudan päällä maan pinnalla — tuntematon sen aikuisissa ruotsalaisissa kalmistoissa. Lähinnä muistuttaa se jossain määrin, kuten jo mainittiin, Itämeren maakuntain Steinreihen-hautoja. Kun Essaarella ja erinäisillä muilla lähisaarilla, Mannosissa ja Kotisaaren Pakaalla, on samallaisia matalia kivilatomuksia, on kyseessä ilmeisesti *vakituisen* asutus, jonka kansallisudesta tulevat löydöt antanevat varmoja todisteita. Joka tapauksessa on nyt tehty löytö intressanteimpia museon viimevuosien lisistä.

Paikallistarina, jonka kalastaja-vainaa E. Niemelä on julkaissut Säkkijärven Sanomissa 1903: 11, kertoo saariston ensimmäisen asukkaan olleen *virolaisen* miehen, joka harjoitti nuottakalastusta yksinään pienissä lahdelmissä. Hänet murhattiin ja saaret olivat pitkän aikaa asumattomia, kunnes mantereeseen kalastajat ottivat sen haltuunsa. Saaret olivat silloin muka kauppatien varrella, sillä vastapäisellä manteerella oli muka kappapaikka, Vaalimajoen suulla Koskelassa ja Kurkelassa.

Paikallistarina osaksi voinee olla tosi.

A. M. Tallgren

¹ Arne, *La Suède et L'Orient*, s. 95 seur.

² m. t., siv. 140, 155 kuv. 274—275, 277—278.

Kaivaus Pitkäjärven kivikautisella asuinpaikalla Räisälässä v. 1915.

Syksyllä 1911 lähetti talollinen Simo Iivonen, asuva Kaukolassa, *Asuinpaikan* museoon joukon kivikauden löytöjä, mitkä hän oli saanut käsiinsä *löytö*. *Räisälän Hytinlahden kylästä Antti Huppusen talosta*. Esineet (H. M. I. n:o 5955: 1–11) olivat laadultaan Vuoksen seutujen tavallisia asuinpaikkalöytöjä, isoja teräkaluja, hioimia ja saviastianpalasia. Iivonen ilmoitti esineiden löytöpaikaksi Huppusen Rantapellon Pitkäjärven rannalla.

Iivosen lähetysten johdosta meikittiin Pitkäjärven löytöpaikan tutkiminen museon v:n 1912 kesätyöohjelmaan, ja kirjoittaja sai tehtäväkseen asuinpaikan tarkastamisen. Käydessäni mainittuna kesänä Pitkäjärvellä havaitsin piankin, että täällä oli verrattain laaja ja paikallisen väkevästi asuttu kivikautinen asuinpaikka.

Mainittu Yli-Pitkäjärvi sijaitsee n. 12 km luoteeseen Räisälän kirkolta sekä laskee Ali-Pitkäjärven ja Ahvenitsan kautta Vuokseen. Yli-Pitkäjärvi on puolitoista kilometriä pitkä, 150–400 m leveä sekä varsinkin eteläpäästä matala ja ruohottunut. Eteläosan rannat ovat verrattain korkeat, pohjoisessa on järven rannoilla matalia niittymaita. Talollisen Antti Huppusen omistama Ollilan talo, minkä maalla asuinpaikka sijaitsee, on järven luoteisella rannalla, puoli kilometriä järven eteläpäästä, ja ovat talon pelloit järven rannalla pitäen hallussaan rantaäyräitä lähes rantaan asti.

Kivikauden löytöjä, kuten saviastianpalasia, teräkaluja, hioin-kiviä ja piinsirpaleita, on eniten tullut esille talontontin eteläpuolella olevalta *Rantapellolta*. Löytöalue käsittää rantaäyrään päällystän alkaen sauna ja kulkien pellon keskellä olevalle hietakuopalle ja siitä länteen lähelle metsän reunaa. Myösken pellon länsiosasta on löydetty hioimia ja teräkalujen kappaileita. Rantapellolta löytöalue jatkuu *tontin* kautta *riihen edustalle*, missä v:n 1912 koekuoppa sattui kivikautisen lieden kohdalle, sekä vielä riihen taakse *Riihentauspellolle* loppuen tämän eteläiseen kulmaan. Löytöalueen pituus on n. 200 m, leveys pohjoispäässä n. 20 m sekä eteläpäässä Rantapellolla n. 50 m.

V:n 1912 ylimalkaisessa tutkimuksessa havaitsin kivikautisen asutusalueen keskityvän Rantapellon keskelle, edellämainitun pienen hietakuopan reunalle, väkeväksi kulttuurimaa-alueeksi, ja kun v:n 1915 käynnillä sain kuulla, että hiedanotossa oli alkanut tulla esille kivi-kuopu ja saviastianpalasia, tuli tarpeelliseksi kaivamalla pelastaa tämä häviön uhkaama alue. Aika olikin jo verrattain täpärällä, sillä hietakuopan reuna oli edennyt lähes metrin päähän yhden löytökalustoon kuuluvalan meripihkahelman löytökalustosta.

Kulttuuri-
kerros.

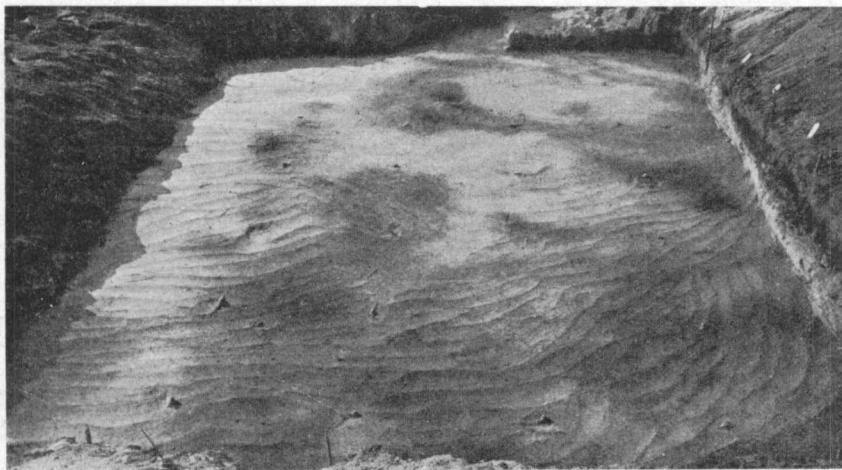
Kaivauskohdalla oli maa hienoa hietaa, hyvin tasaista ja luonnostaan kivetöntä. Asutuksen jättämät jäljet esiintyivät tällaisella pohjalla selvinä, eikä esim. voinut olla epäiltävissä, että liesi- y. m. kiveyksiin kuului luonnostaan paikalle asettuneita kiviä. Palo- ja mätänemisjätteiden jäljet olivat kuitenkin heikonlaisia, koskei löyhä hiekka ylimalkaan pysty yhtä hyvin säilyttämään niitä kuin vaikeasti vettä läpää-

Kuva 1. Kaivaustapa. Edessä oleva mies viiltää maata lapion reunalla; viilloksen jälkiä taaempana samalla linjalla. Oikealla selin kameraan oleva mies viskaa lapioon tulleen hiedan hajalle, tarkastaen vielä mahdollisesti olevia esineitä.

sevä savimaa. Viimeksimainittujenkin kulttuurimerkkien havaitseminen oli juuri maan tasalaatusuuden vuoksi verrattain helppoa. Kulttuurikerroksen profiilileikkauksessa ei tietenkään voinut esiintyä yhtäläistä säännöllisyyttä kuin esim. muutamilla Kaukolan asuinpaikoilla, vaan oli Pitkäjärven asuinpaikan kulttuurimaa miltei laihempaa kuin kangashie dassa normaalisti muodostunut kulttuurikerros. Usein ei kulttuurimaan alirajaa voitu ensinkään merkitä likaantumisjälkien mukaan, vaan oli tässä tarkotuksessa nojauduttava yleisimpän esinelöytöjen, kvartsinsir paleiden ja saviastianpalasten alimpaan esiintymisraajaan. Kulttuurikerroksen vahvuus vaihteli kaivausalueella verrattain paljon ollen pohjois- ja länsiosassa huomattavan pieni, vain 20–30 sm (peltomulta lukee matta), etelä- ja itäosissa taas tavallista vahvempi, 45–60 sm. Tämä seikka saa selityksensä edempänä kosketeltavista erikoisista asutussuhteista.

Asuinpaikan tutkimisessa käytin tavallista vaakasuoraa kerros- Kaivamis-
tapa.
kaivamista, mikä soveltui pariten ohuen kulttuurikerroksen luontee-
seen. Pienten kaivamislastain käyttö supistettiin välttämättömimpään,
koska nämä työvälineet hiekkamaassa pahasti rikkovat kaivauspinnan
ja siten estäävät asutusjälkien havaitsemista. Kaivaminen toimitettiin
pyöreäkärkisillä rautakihveleillä viillosmeneftelyä noudattaen,
mikä työtavan käyti ja jäljet näkyvät kuvasta 1. Kartoitussa käytin
loppupuolella kaivausta uutta menetelmää, läpinäkyvälle kalkkerau-
paperille karttoittamista, mikä työtapa sallii pitää yhtäikaa nä-
kyissä kolmenkin eri tason karttapiirrokset, helpottaaen siten havain-
nonteon kohdistamista tärkeimpiin kohtiin kulttuurikerrosta (kts. alku-
peräisiä karttalehtiä 10–12 Hist. Museon top. arkistossa). Valokuva-
misen toimitin osittain n. s. valööri-valokuvauksella, ja onnis-

Kuva 2. Ison kodan pohja pohjoisesta katsottuna; valokuvattu aikaisin aamulla, viilospinta yönkasteen kostuttamana (vertaa kuvaan 3).

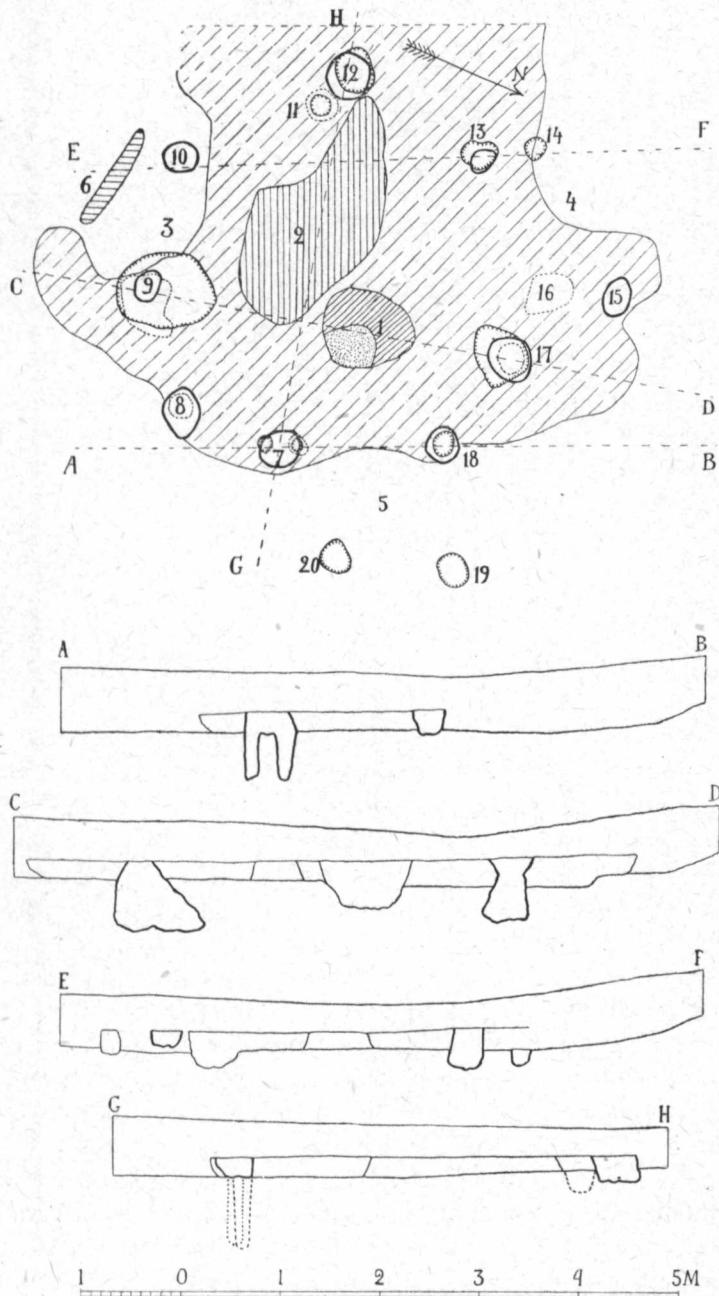
tui minulle sopivia valosuodattimia käyttäen saada tyydyttäviä kuvia kulttuurimaan vaikeasti valokuvattavista punertavista ja tummanharmaista väritäplistä (kuva 2). — Suotuisa maanlaatu sekä sopiva kaivaus- ja muistiinpanomenettely antoivat hyviä tuloksia erittäinkin kaivausen eteläosassa esilletulleen ison kodanpohjan tutkimisessa.

Kiinteistä asutusjätteistä olivat lukuisimpia erilaiset kiveykset. Kiinteitä asu-
tusjätteet. Ne sijaitsivat lähellä kulttuurimaan pintaa ja sisälsivät sekä palaneita että lujia kiviä, joiden välissä ja alla oli palojätteitä sekä tavallista runsaammin esinelöytöjä. Kiveykset olivat silminnähtävästi hajalle-menneitä, eikä niiden alkuperäisestä asusta voitu saada parempaa selvää. Nähtävästi niiden seuduilla on ollut pystyssä asuntoja, joiden

liesi- ja lattiakiveyksistä mainitut hajalliset kivet ovat lähtöisin. Kai- vauksen pohjois- ja itäosissa tuli esille pari säännöllisempää kiveystä, joiden voi olettaa osoittavan pyöreiden asuntojen lattia-aloja. Siihen nähdien, että mainittujen kiveysten yhteydessä ei esiintynyt keskeisiä ja väkeviä tulensijan jälkiä eikä muita säännöllisiä suhteita, jää mai- nitti olettamus ylimalkaiseksi. Kiveykset johtuvat varmaankin paikan varhaisemmalta asutusjaksonlaista ja ovat hajonneet myöhemmän kivi- kautisen asutuksen jaloissa.

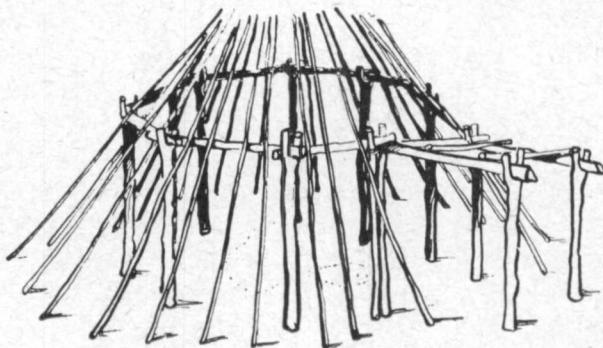
Kaivauksen pohjoisosassa tuli esille laatuaan harvinainen kiinteä asutusjäte. Kun täällä oli (ruudulta V–VIII: b–2) luotu peltomulta syrjään, paljastui kulttuurimaan pinnassa pyöreä alue savensekaista lietehietaa, mikä oli selvästi muualta tuotu paikalle. Asutusjätteestä tutkittiin kaivamalla lounainen puolisko, jolloin saatiin tarpeeksi sel- vää sen laadusta ja vaiheista. Savikerros oli keskeltä aina 60 sm vahva ja peitti kulttuurimaan pinnassa olevaa loivaa kuoppaa. Savesta ei tavattu mitään löytöjä. Savikerroksen alta tuli esille ruskeata, li- kaista ja nokista maata, mikä paikotellen oli samallaista kuin väkevä kivikautinen kulttuurimaa, sekä sisälsi runsaanlaisesti kivikauden löy- töjä. Tästä alemmasta kerroksesta tavattiin kuopan keskeltä sian luu- ranko, minkä luut olivat luonnollisessa järjestyksessä. — Tekemieni havaintojen mukaan voin päättää, että mainittu kuoppa on kivi- kautinen asuinkuoppa, mihiin verrattain hiljan on haudattu kesy- sika ja kuoppa sittemmin tasoitettu alhaalta järven rannasta tuodulla lietteellä. Profilileikkauksissa voitiin nähdä, kuinka kivikautinen kult- tuurikerros oli näissä myöhäisissä kaiveluissa särkynyt ja sen sää- nöllinen kerrosjärjestys häiriintynyt. Kuopan keskustassa, myöhäisten kaivelujen kohdassa, näkyi leikkauksessa kerroksittain puhdasta val- keata hietaa ja mustaa nokimaata tai ruskeata maata. Eheässä kivi- kauden kulttuurikeroksessa ei milloinkaan esiinny puhdasta hietaa väkevän kulttuurimaan sisässä. Kuopan reunoilla, mihiin nykyaisilla kaivelijoilla ei ollut asiaa, oli eheätä, väkevä, valkeasta hiedasta va- paata kulttuurimaa. — Kuten mainittu, jätettiin asutusjätteen toinen puolisko kaivamatta, ja lienee tämäkin osa asuinkuoppaa samaten turmeltu.

Erittäin kaunis kivikautinen asutusjäte tuli esille kaivauksen etelä- osassa. Täällä paljastui (ruuduilla A–G: 5–10) hyvin säilynyt kivi- kautisen kodan pohja (kuva 3). Kun mainitulta alueelta oli peltomulta luotu pois, näkyi kulttuurimaan pinnassa laajalti tummaa nokimaata. Nokimaa loppui syvemmälle kaivettaessa verrattain pian ja esille tuli likaantunutta hietaa, missä voitiin eroittaa erilaisia täpliä. Kulttuurimaan keskisyvyyden vaiheilla keskityivät täplät kymmen- kunnaksi väkeväksi ja selvärajaiseksi nokimaatäpläksi, mitkä ym- päröivät n. 4 m:n läpimittaista pyöreätä aluetta (kuva 3, n:rot 7–20).

Kuva 3 Ison kodan pohja (kuva 2); 1 tulisia, 2 otaksuttu makuupaikka, 3 ja 4 säilytyspaikkoja, 5 eteinen, 6 savea, 7–20 paalunreikiä (ehyet viivat osoittavat niiden laajuutta ylempänä, muun kartoitustason kohdalla, pilkku- ja hammasviivat syvemmällä kulttuurimaan pohjalla ja sen alapuolella). Alla profileja paalunreikien kohdilta.

Keskellä oli pienellä alalla (kuva 3, n:o 1) hyvin väkevää kulttuuri-
maata, väriltään ruskeata ja tuhkanharmaata, sekä tämän vieressä soi-
kealla alalla (n:o 2 kuvassa 3) lähes puhdasta hietaa. Nokitäplän
alueella maa oli likaista, ja ulottui likaista kulttuurimaata vielä täplä-
kehän ulkopuolelle, missä esiintyi jyrkkä raja puhdasta hietaa vastaan
(kartta kuva 3, missä on ehyvillä viivoilla piirretty mainitun havainto-
tason muodostumat; sama taso kuvassa 2). Pienet nokitäplät esii-
tyivät alempana kulttuurimaassa yhtä selvinä, sillä välin kun muu
likamaa laimeni ja suurelta osalta aluetta kokonaan loppui. Useat
täplistä jatkuivat vielä kulttuurimaan pohjan alapuolelle, ja muutamat
niistä tunkeutuivat 95–135 sm syvyyteen (kartassa kuva 3 täplät
piirretty pilkku- ja hammasviivoilla kulttuurimaan pohjalla ja sen
alapuolella; kts. myös profileja samassa kuvassa).

Kuva 4. Rekonstruksiopiirros kodasta, jonka pohjalaan
esittävät kuvat 2–3. Kirjoittajan osoitusten mukaan piir-
tänyt taiteilija Carl Bengts.

Puheenaoleva asutusjäte on kivistäisen asunnon jäännös. Sen
keskellä tavattu palomaatäplä (1) osoittaa tulensijan kohtaa ja kehä-
mäisesti järjestyneet syvätkin nokitäplät (7–20) ovat seinä- ja kattoraken-
netta tukeneiden paalujen sijoja. Alue on erittäin rikas irrallisista
löydöistä, joita tietysti on eniten käytetty juuri asunnon tienoilla.

Asunnon suuruus, muoto ja rakenne ovat päapiirteissään selvi-
tettävissä. Se on ollut pyöreä, keskeisellä tulisijalla varustettu kota.
Lattian läpimitta on ollut 6 metriä, mikä luku saadaan mittaamalla
likamaa-alue reunasta reunaan. Likamaa-alueen selvä raja puhdasta
maata vastaan osoittaa piiriä, missä vaippariukujen tyvet ovat sijain-
neet, ja missä siis kodanseinä on pannut rajan liesinoen levämiselle
ulospäin. Syvätkin nokitäplät sijaitsevat tämän seinärajan sisäpuolella,
eivätkä niissä ole olleet puut siis ole kuuluneet kodan vaippariukuihin.
Niiden pystysuora asento ja suuri syvyys osoittavat, että niissä on
ollut lujasti maahan iskettyjä paaluja, nähtävästi vaippariuku-

jen kannatinpilareita. Pilarien yläpäässä on nähtävästi ollut vaaka-suorista niskapuista muodostettu kehys, mitä vastaan vaippariu'ut ovat nojanneet. Rakenne vastaa nykyikana giljakeilla käytännössä ollutta rakennemuotoa (vrt. Sirelius, Über die primitiven Wohnungen, Finnisch-ugrische Forschungen VII, kv. 71). Mukaan liitetty rekonstruktio-piirros (kuva 4) esittää Pitkäjärven kodan alkuperäistä rakennetta. Piirroksessa on esitetty myösken eteinen, minkä laatimiseen ovat ai-heen antaneet kaksi syvää, sivummalla ollutta paalunreikää (kartta kuva 3, kohdat 19 ja 20). Ne sijaitsevat parhaan näköalan puolella asuntoa, missä vesistö laskee Vuokseen ja mikä paraiten soveltuu ovi-puoleksi. Nykykaisten luonnonkansain asunnoissa esiintyy eteinen hyvinkin alkeellisten muotojen yhteydessä (Sirelius, main. teos, kuvat 21 ja 50 c).

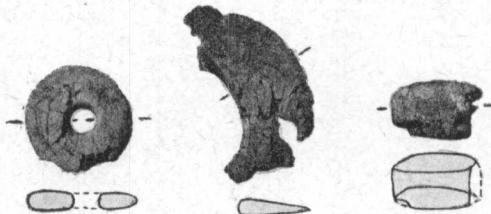
Kodan alueella tavatuista kulttuurimaamuodostumista ansaitsevat lisäksi muutamat erikoista huomiota, koska ne viittaavat erikoisiin sisustuslaitteisiin, joille nykyajan luonnonkansain keskuudessa tavataan vastaavia ilmiöitä. Tulisijan äärellä ollut puhdas kohta on asutuksen aikana ollut peitettyä ja täten säilynyt likaantumasta (kuva 3, n:o 2). Tällä kohdalla lienee ollut makuupaikka tai erityinen istumapaikka, mikä on ollut verhottu kaisloilla, sammalilla tai taljoilla. Kaksi puh-taana säilynyttä kohtaa oli myösken kodan reunoilla (kuva 3, n:rot 3 ja 4). Jos pidetään oven kohtana kohtaa 5 kartassa kuva 3, vas-taavat kohdat 3 ja 4 niitä paikkoja nykyisten luonnonkansain asun-noissa, joissa on tapana säilyttää ruokatavaroida ja muita varastoja. Kohdasta 4 löydettiin kaksi kaivauskuuden paraiten koossa säilyneistä saviastianjäännöksistä, joten tämä paikka toisiaan näyttää olleen säi-lytskomerona.

Irrallisia löytöjä (H. M. l. 6939) karttui kaivauksesta kaikkiaan: *Irralliset löydöt.*

Isoja teräkaluja	7	kpl
Reikäkiviä	1	»
Pikkutalttoja	4	»
Keihäänkärkiä liuskeesta	1	»
Nuolenkärkiä »	9	»
Veitsiä »	5	»
Naskaleita ja puikkoja liuskeesta	5	»
Ongenpainoja liuskeesta	4	»
Nuolenkärkiä piistä	4	»
Kaapimia »	7	»
Kairoja »	1	»
Kaapimia kvartsista	1	»
Teelmää	9	»
Iskukiviä	1	»

Hioimia	11	kpl
Luuesineitä ja niiden osia	9	"
Saviesineitä	1	"
Pieniä mukulakiviä	14	"
Meripihkahelmiä ja kappaleita	5	"
Koriste-esineitä liuskeesta	1	"
Esinelöytöjä yhteensä 100 kpl		
Piinsirpaleita	158	kpl
Hioimen kappaleita	34	"
Joukko saviastianpalasia » kvartsin- ja vuorilajinsirpaleita		

Irrallisista löydöistä ovat huomattavimmat meripihkaesineet (kuva 5). Niistä on kolme valmista koristetta ja kaksi levymäistä kappaletta. Yksi koristeista on kiekonmuotoinen, toinen sylinterimäinen helmi, kolmas on osa renkaasta, mikä särkymisen jälkeen on useaan kertaan varustettu nauhanrei'illä ja lovilla.

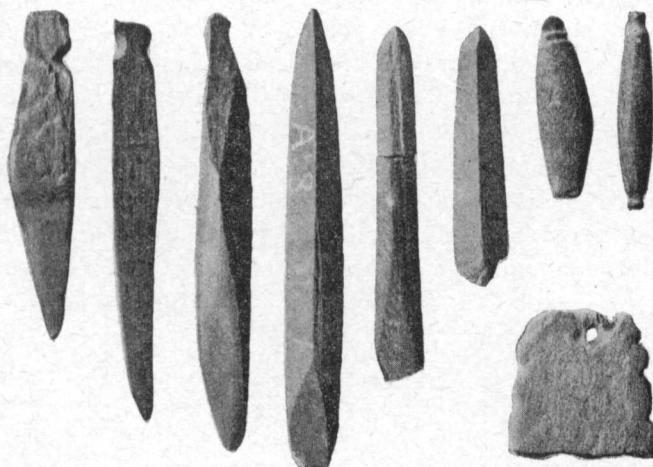

Kuva 5. Meripihkakoristeita, kodan alueelta löydettyjä (H. M. I. 6939: 249, 246 ja 247) 4/5.

Muut esineet ovat tavallista itäsuomalaisista asuinpaikkatavaraa. Pienet liuske-esineet ovat huomattavan lukuisia. Niiden joukossa on kaksi Pitkäjärven asuinpaikalle ominaista esinemuotoa: tylppä-kärkiset nuolenkärjet ja kantorihman lovilla varustetut veitset (kuva 6). Luuesineitä on ollut runsaasti käytännössä; niiden kappaleita tuli talteen 8 kpl, ja lisäksi eheä luunaskali. Luuesineiden tavallista runsaampi esiintyminen Pitkäjärvellä saattaa johtua tavallista tarkemmin tehdystä kaivamisesta, mutta joka tapauksessa seikka osoittaa, että luuesineet ovat olleet yleisiä Suomessa kivikaudella. Isoista teräkaluista kuuluu muuan kirves ohutkantaiseen asuinpaikkatyyppiin, minkä tyypin esineitä on myöskin asuinpaikan keräilylöydöissä. Venäjänkarjalaisia talttoja on suhteellisesti paljon, 4 kpl, kaikki särkyneitä mutta hyvästi tunnettavia. Keramiikasta kuuluu suurin osa tyypilliseen kampakeramiikkaan, pari astiaa edustaa n. s. nyörökampaa ja yksi taivutetulla reunalla varustettuja asbestiastioita. Ruuduilta II: 2, 3 löydetty pienet kivenmukulat johtavat mieleen nykyisten

maalaislästien »paimenpelin» heittokivet, millaisiksi löydetty mukulat hyvin sopisivat. Kuten tunnettu, on nykyajan luonnonkansoilla samantapaisia yksinkertaisia heittopelejä.

Kuten alussa mainittiin käsittää Pitkäjärven asuinpaikka n. 200 m *Asutusjakso*. pitkän asutun kaistaleen. Asutuksen levämisen näinkin suurella alalla on tietenkin vaatinut verrattain pitkän ajan. Löytökaluston esinetyyppien mukaan voidaan Pitkäjärven kivikauden asutuksessa erottaa kaksi asutusjaksoa. Varhaisemman jakson muotoja ovat tyypillinen kampakeramiikka sekä isojen teräkalujen ohutkantaiseen asuinpaikkatyyppiin kuuluvat esineet. V:n 1915 kaivauksesta on etenkin pohjoinen ja läntinen osa ollut tämän varhaisemman asutuksen hallussa. Myöhempä asutuskausi käsittää venäjän-karjalaiset taltat, nyörökampaiset ja asbestiastiat, tylppäkärkiset nuolenkärjet, rihman-

Kuva 6. Kaivauksessa löydettyjä liuske-esineitä, kaikki $\frac{4}{5}$. Vasemmalta oikealle lueteltuina: kolme veistä (H. M. I. 6939: 195, 224, 186), kolme nuolenkärkeä (6939: 169, 196, 231), koukunvarsi (6939: 213) ja siimanpaine (6939: 28); viimemainittu on löydetty kaivauksen itäosassa olevasta kiveyksestä, muut kodan (kuva 3) pohjasta ja sen reunoilta. Alhaalla oikeassa kulmassa on levymäisen riipuskoristeen katkelma (6939: 115), löydetty kodan eteisestä.

loilla varustetut liuskeveitset sekä meripiikan. Myöhemmän jakson asutus on liikkunut etupäässä kaivauksen etelä- ja itäosissa. Se on keskittynyt ison kodan alueelle, muodostaen tällä kohdalla suljettuna löytönä pidettävän asutusjäteryhmän.

Niinkuin löytökartta (karttalehti 3 H. M. top. arkistossa) osoittaa, liittyvät kaivauksen eteläosan löydöt ison kodan alueella tiheäksi, muista erotetuksi ryhmäksi. Suurin osa alueen esineistä on ollut käytännössä kodan pystyssä olon aikana, ja ovat niiden keskinäiset ikäsuhteet siis määrityt. Kodan ja samalla toistensa ikäisiä ovat

venäjän-karjalaiset taltat, liuskeveitset ja nuolenkärjet, nyörökampaiset ja asbestiastiat sekä meripihka. Mainittujen esinetyyppien levämisen on rajoittunut kodan alueelle. Kodan käyttämisaika on tietysti ollut lyhyt. Tämä seikka näkyy myöskin muutamissa sen alueeseen kuuluvissa esinetyypeissä, jotka usealla esineellä edustavat samaa muotokehityksen astetta. Niitä ovat liuskeiset nuolenkärjet, joista kolme on tylppäkärkistä (kuva 6), liuskeveitset, joista kolme on aivan samallaista nuoranlovilla varustettua muotoa (kuva 6, vasemmalla), sekä venäjän-karjalaiset taltat, joista niinikään kolme edustaa määrittyä latteahkoa kehitysastetta.

Asuinpaikan geologinen ajanmääräys voidaan tehdä ottamalla huomioon kulttuurimaan ja löytöjen suhde Laatokan kivikautiseen rantaviivaan. Tutkittu alue ja koko löytöalue sijaitsevat 21 m:n korkeuskäyrän yläpuolella. Asutuksen aika määräätään siis ajalle ennen Laatokan tulvimista ja tämän aikaiseksi.

Asutuksen elinehdot. Nykyisen Pitkäjärven seutu on kivikaudella vallinneiden vesistösuhteiden aikana ollut edullinen alkeellisen asutuksen viihtymiseksi paikalla. Laatokan vedenkorkeuden ollessa 21 m:n vaiheilla on Pitkäjärven seutu kuulunut sen tiheän rannikkosaariston alueeseen, mikä on vetänyt puoleensa Karjalan kannaksen voimakkaan kivikautisen asutuksen. Nevan puhjettua ja Laatokan pinnan alennuttua on tämä rannikkoalue menettänyt merkityksensä kalastaja- ja metsästäjäasutuksen tyyssijana, ja tällöin on myösken Pitkäjärveltä asutus vetäytynyt suotuisemmille seuduille.¹

Sakari Pälsi.

¹ Hist. Museon topogr. arkistossa on lukuisia tästä tutkimusta valaisevia, tässä julkaisemattomia karttoja ja valokuvia.

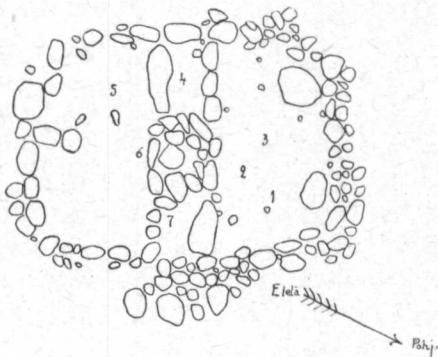
Toimituksen huomautus.

Eräs kaivaus Kuolanniemellä.

Syyskesällä 1914 joutui allekirjoittanut oleskelemaan Kuolanniemens koilliskolkassa, lähellä Svjatoinos'ia sijaitsevassa Jokangan (lp. Jofkui) lapinkylässä, jossa opiskelin n. s. turjanlapin murrettua. Lähtöpäivän aattona satuin eräällä retkellä kylästä n. $1\frac{1}{2}$ kilometriä luoteeseen pään paikalle, missä siihen asti jyrkkää rantapenger madaltuu verrattain sileäksi mereen viettäväksi tasanteeksi. Tätä rajoittaa luoteessa lampi, jonka läpi oja virtaa mereen, ja mantereen puolella n. $\frac{1}{2}$ km:in päässä rannasta loiva puoton tunturirinne. Tasanteella oli huomattavissa sakea kääpiökoivutäplä poiketen jyrkästi ympäröivän seudun kasvistosta, sen kun muodostivat ainoastaan jäkälät, ruohot ja varvut. Koivikon keskeltä löytyi muutamia mielenkiintoisia, kaikesta päättäen ikivanhoja kivireunusteisia kodansijoja, joista päätin paljastaa näältään säännöllisimmän siitä huolimatta, etten ajan täperyyden vuoksi voinut noutaa paikalle mitään työaseita. Kun olin kiskonut irti maasta joukon noita väärävirtisia, metrinkorkuisia kivuntarrakoita kunnioitettavaa ikää todistavine patvisine runkoineen, kävi selville kotapermannon rakenne (kuva 1). Sen pituus oli 3,4 m., leveys 2,2 m. ja muoto tylppäkulmaisen suorakaiteen. Kehälatomuksen muodostivat pyöreähköt maakivet, joiden koko vaihteli nyrkinmittaisesta päänsuuruisiin. Liesi ($1,1 \times 0,75$ m) sijaitsi jokseenkin keskellä ja oli kokoonpantu osittain valkeaksi muraksi palaneista kivistä. Merkilliseltä näytti permannossa se, että kustakin tulisijan nurkasta jatkui kivijana joko yhden pitkän tai useamman lyhyen kiven muodostamana pitkille seinämille, aivan samaan tapaan kuin nykyisessä lapinkodassa lieden vieritse kulkee kaksi yhdensuuntaista puusalhoa, jotka jakavat permannon n. s. loitoihin (lp. loaiddo). Arvattavasti täällä Jäämeren partaalla jykevämmän puuaineksen puute pakotti turvautumaan kiveen. Tavallisudesta poikkeavaa oli kodan-sijassa vielä se, että toisessa loidossa oli isohko pyöreäpintainen kivi kummassakin sopessa, ehkäpä istuimiksi tai muunlaisiksi alustoiksi tarkotettuna, ja toisen loidon sivuseinän keskipaikoilla pari kiveä (jotka ovat mahdollisesti vierähtäneet siihen kehästä). Kodan rannan puoleisella seinällä, kehän ulkopuolella paljastui lieden kohdalla kivetty ovenedus, jollaisia tavataan vielä nykyisissäkin kodissa paikoin Kuo-

lanniemiellä¹. Kotapohjan syvyys oli 10–25 cm. Manteren puolella kasvoi kehän vieressä pieni erittäin sakea koivikko, joka nähtävästi sijaitsi entisellä kaatopaikalla; ainakaan ei siinä voinut huomata mitään asumusta muistuttavaaa syvennystä eli kuopannetta.

Kun kodansijasta oli poistettu aivan ohut, 5–10 cm:in paksuisen turvekerros (jota vahvempi turve ei ollut ympäristössäkään), ilmeni, että permanto oli kauttaaltaan hienon tuhkan peitossa, jonka seassa näkyi siellä täällä valkeita ukonkiven siruja ja pieniä levy-mäisiä kiviliuskoja; nämä eivät kuitenkaan liene olleet mitään tarvis-kaluja, vaan liesikivistä irronneita kappaleita. Liteen ladotut kivet oli nähtävästi, toisin kuin kehään käytetyt, tuotu rannalta, missä kivilaji oli särmäästä, liuskeentapaista ja tummanväristä. Mutta varsinaisia käyttöesineitäkin tuli näkyville. Oikeanpuolisen loidon kohdista 1, 2 ja 3 löytyi kaksi pientä muodottomaksi ruostunutta rauta-

Kuva 1. Kodan pohja. 1/75.

palaa ja nauha (nämä, kuten seuraavatkin, talletetaan Kansallismuseossa, jonka pääluetelossa niillä on numerot 6772:1–8), tulisijain takaisesta osasta (kohta 4), joka vastaa nykyisen kodan keittoastioiden pito-paikkaa (kuolanlap. *arn-saije*), osittain myös entisaikaista lihasäiliötä (*luops*), ilmestyi ohuttekoinen, asbestilla sekoitettun saviaastian kappale (kuva 2), jollaisia on tavattu monin paikoin Suomen esihistoriallisista asuinpaikoista, m. m. Inarissa². Toisesta loidosta paljastui kohdasta 5 rautainen käyrä puikkomainen, käytöltään tuntematon esine (kuva 3); sen ympäri on kääritty kasvikuitu- t. suonilankaa, joka rautapuikosta syntyneen ruosteenvärisen kyllästämänä on estynyt lahoamasta. Lieden vierestä (6) ilmestyi iso sileä vaaleanvärisestä kvartsiittiliuskasta tehty kahtia lohjennut kapine, joka toisesta kouruksi hangatusta pinnastaan päättäen on ollut kiviesineiden hioin tai kovasin (kuva 4). Esineen toinen pitkä syrjä on hiottu pyöreähköksi, toinen verrattain teräväksi, joten sitä lienee käytetty kivisahanana³. Oven ja lieden välistä (7) tuli

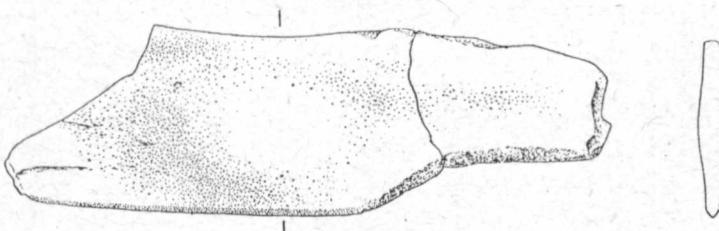
esille pieni hohkakiven kappale, samanlainen kun 5–6 vuotta sitten eräistä Inarin kivikautisista asuinpaikoista löydetty kaksi hohkakivi-palaa. On näin ollen täysi syy olettaa, että tällä aineella, joka harvinaisena esiintyy merenrannoilla (esim. Ruijan rannikolta on sitä löydetty muutamia kymmeniä kappaleita), on ollut jotakin käyttöä kivi-kaudella, koskapa sitä on kuljetettu niinkin kauas sisämaahan kuin Inariin asti⁴. Puheenolevassa jokangalaisessa hohkakivipalassa on muutamia kapeita poikittaisia urtoja, ikäänskuin jännettä vastaan hangattaessa syntyneitä.

Kuva 2. Saviastianpala (H. M. I. 6772: 2) $\frac{1}{2}$.

Kuva 3. Rautavarris, jonka ympärille on kierretty nuoraa (H. M. I. 6772: 6) $\frac{1}{2}$.

Kuva 4. Hioinkivi, kvartsiittia (H. M. I. 6772: 1) $\frac{1}{6}$.

Omituisempia olivat esineet, jotka löytyivät itse tulisijasta, nim. kaksi savipiipun varren kappaletta! Näyttää siltä, että kotapaikalla, joka todennäköisesti on alkuaan kivikautinen, on sittemmin asuttu sangen myöhäisinä aikoina (ehkä 1700-luvun alussa), kun kerran sieltä voi löytää tällaisia ylellisyysesineitä. Että itse kehä on yhtä vanha kuin vanhimmat siitä tavatut esineet, todistaa löytöjen 4:n ja 6:n asema; astiakkappalehan oli astioiden pitopaikassa ja kovasin-kivisaha sillä tavoin toiselta pitkältä syrjältään kiinnipainautuneena yhtä lieden reunakiveä vastaan, että sen on täytynyt siihen joutua

vasta lieden rakentamisen jälkeen. Rautaesineet, m. m. kuvan 3 esittämä, lienevät taas savipiippujen aikaisia.

Samassa pituussuunnassa kuin edellä selitetty kodansija, siitä 1,5 m. etelään, sijaitsi toinen pitkulainen pyöreäkulmainen kivikehä, joka oli kauttaaltaan niin tiheän koivikon kattama, etten voinut ajatella sen paljastamista niin lyhyessä ajassa kuin mikä oli käytettävissäni. Kehä oli ladottu jokseenkin huolimattomasti hyvin erisuuruisista kivistä; tulisijasta saattoi erottaa vain ääriviivat sitä peittävän turpeen takia. Edelliselle kodalle luonteenomaisia liedestä ulkonevia kivien noja tai kivettyä ovenedusta ei ollut.

Näistä kodanpohjista n. 25 m. pohjoista kohti löytyi pyöreähkö kuopanne, joka oli edellisiä syvämpi (30–40 cm), muilta mitoiltaan $2,4 \times 1,7$ m. Siinä muodostti kehän hietavalli ja ainoastaan yhdellä sivulla näkyi jokunen kivi. Lähellä toista päättä oli hajallaan pala-neita kiviä, jotka nähtävästi olivat muodostaneet lieden. Tämä tilapäislouontoinen kota on varmaankin tarjonnut suojaa jollekin yksinäiselle olijalle, sillä useampi henkilö ei siinä ole voinut yhtäaikaa jalkojansa ojentaa. Tämäkin kuopanne jäi tarkemmin tutkimatta.

Tästä edelleen n. 30 m. pohjoiseen oli koivikon keskellä kastikkaheinän (*Calamagrostis*) peittämä neljäs kodansija, joka myöskin oli rakenteeltaan epäsäännöllinen, mutta edellistä isompi, nim. $3,4 \times 2,0$ m. Syvennystä ei ollut huomattavissa juuri ensinkään ja kivikehä vain pohjoispäässä sekä siellä tällä sivuilla. Tulisija oli keskellä.

Kuten edelläolevasta käy selville, ovat kodansijat perättäisiä, samaan tapaan kuin eräät kivikautiset kodansijat ja myöhemmät »markkinapaikkojen» asumusten pohjet Inarissa⁵, suunnassa pohjesta etelään, niinkuin tällä kohtaa on laita merenrannankin, joka on kodansijoista 150–200 metrin päässä. Asuinpaikan asemasta jo voi päätää, että siinä on oleskeltu ainoastaan kesäisin, siis lohen- ja hylkeenpyynnin tähden. Talveksi siirryttiin varmaan metsäisille sisämaan seuduille, kuten kuolanlappalaiset vieläkin tekevät.

T. Itkonen.

¹ Kivettyjen oveneduksien sijasta käytetään myös veistolaudoista tehtyjä, jotka vaarnoilla kiinnitetään kahteen niskapalkkiin lattian tai sillan tapaisesti. Tarkoitus on eduksella estää lokaa kantautumasta kotaan keväisin lumen sulaessa maasta ja muulloinkin sadesäällä. Tämä rakennuksen osa lienee ikivanha alkuperältään; sillä on turjanlapissa nimenä *pyltas* (vrt. samojeedin *pul*, *pyl*, 'silta').

² Ks. A. M. Tallgren, »Den östeuropeiska bronsålderskulturen i Finland», Finskt Museum 1914 siv. 11–22.

³ Maisteri A. Europäuksen ilmoituksen mukaan on tämä kiviesine Suomessa kivikaudella esiintyvä tyypipä: sellaisia on talteen saatu erikoisesti Pohjois-Suomesta m. m. äskettäin Pulkkilasta. Vrt. Ailio, Wohnplatzfunde II, taulu 1:21.

⁴ Kivilajin entistä tarpeellisuutta todistanee sekin, että sillä on lapissa oma-peräinen nimi, (Inarissa ja Kuolanlapissa) *tinŋa*.

⁵ Vrt. Ilmari Itkonen, Tietoja Inarin kirkonkylän seudun muinaisuudesta, Suomen Museo 1913 siv. 2–9.

Rahalöydöt Suomessa v. 1917.

Viimeksikulunut vuosi ei ole ollut rahalöytöjen puolesta yhtä satoisa kuin pari edellistä, mikäli saa päättää Kansallismuseolle tarjottuista tai muuten julkisuudessa tunnetuiksi tulleista löydöistä. Ei voi torjua ajatusta, että kaikki tavut raha-aarteet eivät ole tulleet tiekoon, vaan että ehkä monikin on joutunut »ylösostajien», keinottelijain käsiin. Sitä lähempänä tämä ajatus on, kun kuulee, mitä hintoja vanhoista rahoista ja muista muinaisesineistä sekä vaaditaan että tarjotaankin yksityiskaupassa, hintoja sellaisia, että varsinaiset kokolijat pitävät niitä suorastaan järjettöminä ja johtuneina osaksi luonnollisesti yleisestä huimaavasta hintainnoususta meillä, osaksi siitä eristetystä asemasta, jossa olemme olleet, ja jonka kautta kosketus ulkomaiseen hintatasoon esim. juuri vanhojen rahojen kaupan alalla on hävinnyt. — Löydöt olivat:

1. Juualla tavattiin helmik. 15 p:nä pieni kupariaarre. Kivityömiehet V. Tuhkanen, A. Puranen, Hj. Happonen ja V. Julkunen Kuopiosta ja T. Soininen Muuruvedeltä olivat louhimassa rakennuskiviä Juuan kylän tilalta 11, Nurmekseen johtavan maantien varrella. Rahat löydettiin ilman käärettä yhdessä läjässä kiven alta n. $1\frac{1}{2}$ m maan sisässä. Löytöpaikka on kivinen, ilman mitään asetusmerkkejä, mutta paikkakunnalta on kyllä jo aikaisemminkin pariin otteeseen löydetty raha-aarteita. Tämätkertainen rahalöytö, johon sisältyi tielajien mukaan 60 vanhaa ruotsalaista kuperirahaa, hajaantui heti löytäjille, mutta kun löydöstä oli joutunut tieto sanomalehdistöön, puuttui valtionarkeologi asiaan ja pitkien kirjevaihtojen ja etsiskelyjen jälkeen saatiin Kansallismuseoon 46 löytöön kuuluva raha tutkittavaksi. Ne olivat:

<i>Kustaa II Adolf</i>	1 äyri	Säter	1627	1	
			1628	3	
			1629	6	
			1630	1	
		epäselviä		2	
	1 äyri	Nyköping	1628	1	
			1629	2	
					16
<i>Kristina</i>	1 äyri		1638	20	
			1639	10	
					30
					46

Näistä Yliopiston Rahakabinetin lunasti 42, kun taas 4 palautettiin eräälle ostajalle¹.

2. Kun *Kaarinan* pitäjässä tilallinen Kustaa Ahlqvist kesäk. 21 p:nä oli puhdistamassa kellaria omistamansa kartanon, Auvaisbergin pääräkennuksen alla, tapasi hän mullasta n. 1 m syvyydestä kellarin pohjassa 35 plooturahaan yhdessä läjässä. Paikalla ei ole mitään kiinteitä muinaisjäännöksiä eikä siellä myöskään aiemmin ole tavattu muinaisesineitä. Rahat olivat:

<i>Kaarle XII</i>	$\frac{1}{2}$ talari	1710	1		$\frac{1}{2}$ talari	1725	1
		1717	1			1726	2
		1717 (1 vastaleima)	1			1728	1
		1718	1	4		1731	1
						1732	1
<i>Ulrika Eleonora</i>	$\frac{1}{2}$ talari	1719	1			1733	1
			1			1735	1
<i>Fredrik I</i>	1 talari	1736	1			1736	4
	epäselviä	1				1738	2
	$\frac{1}{2}$ talari	1721	2		epäselviä	9	
		1723	2				30
		1724	1				35

Rahat lunastettiin Kansallismuseoon säilytettäviksi yhtenäisen aarrelöydön esimerkkinä².

3. Tavallista mielenkiintoisempi plooturaha-arre on tavattu *Maalahdella*. Vaasasta kotoisin oleva työmies O. Nurmri ja hänen vaimonsa tapasivat ollessaan kalastusretkellä Maalahden saaristossa heinäk. 8 p:ää vastaisena yönä kymmenen 2 talarin plootua. Rahat olivat olleet kätketyt pienelle saarelle noin 5 km länteen Åminneborgin tilalta; ne olivat hiekassa noin 4–5 m vesirajasta, ilman mitään kääärettää t. m. s. Yhden plootun kulmasta oli hiekka vyörynyt pois, niin että se osaksi oli näkyvässä, ja sen alta muut kaivettaessa löydettiin. Merivesi on aikoinaan ilmeisesti päässyt vaikuttamaan plootuihin, sillä kaksi niistä on niin syöpynytä, ettei niistä saa mitään selvää, ja muisakin useat ovat varsin huonossa kunnossa, homeisia ja kevyempiä, kuin lain ja asetusten mukaan olisivat saaneet olla. Rahat olivat:

<i>Kaarle X Kustaa</i>	2 talaria	1657	1		2 talaria	1683	1
<i>Kaarle XI</i>	2 talaria	1676	1			1689	1
		1680	1	<i>Kaarle XII</i> 2 talaria	1711	1	
		1681	1		1712	1	8

H. J. Boström, joka löydöstä on julaisut erittäin tarkan ja yksityiskohtaisen selonteon³ toteaa, että *Kaarle X Kustaan* 2 talarin

¹ Rahakabinetin Löytödiario 184.

² Rahakabinetin Löytödiario 182.

³ *Fynd av plåtmynt i Malaks skärgård.* (*Finskt Museum* XXIV, 1917 s. 75–76).

plootu v:ltä 1657 on tutkimukselle aivan uusi ja ennen tuntematon. Myöskin 2 talarin plootu v:ltä 1689 on arvokas; vasta aivan äskettäin on kappaleita tältä vuodelta tullut tunnetuksi. Vielä uusimmissa tie-teellisissä luettelossa Ruotsin plooturahoista oli sekin tuntematon.

Tämä löytö on Ison vihan muistoja Pohjanmaalta, viety turvaan asumattomalle meren saarelle, johon ei uskottu vihollisten löytävän, mutta kätkijöille ei itse ollut suotu palata aarrettaan hakemaan.

4. Oulunjoesta löysi mäkitupalaisen poika Johannes Pikkarainen ollessaan onkimatkalla elok. 14 p:nä 45 plooturahaan. Löytöpaikka sijaitsee *Oulunjoen* pitäjässä Pikkaran kylän Kangastalon maalla, joen etelärannalla n. 1 km päässä mainitusta talosta. Rahat olivat 3–4 m rannasta hiekassa, lahonneella vihtaköydellä yhteensidotut. Paikalla ei ole kiinteitä muinaisjäännöksiä, eikä siihen liity mitään taruja t. m. s. Löytöön kuuluivat seuraavat plooturahat:

<i>Kaarle XII</i>	2 talaria	1717	3	2 talaria	1721	3
	1716 (1 vastaleima)	1			1722	2
	1717 (1 vastaleima)	2			1723	1
	1718 (keskileima Δ)	1			1724	3
	1 talaria	1715	1		1725	2
			8		1726	1
<i>Ulrika Eleonora</i>	2 talaria	1719	2		1727	2
	1720		3		1728	2
			5		1729	4
<i>Fredrik I</i>	4 talaria	1720	1		1730	3
		1724	1		1731	1
		1732	2		1732	1
	epäselviä	1			1734	1
	2 talaria	1720	1			32
						45

Tämäkin löytö lunastettiin Kansallismuseoon näytteille pantavaaksi havainnollisena aarteena¹.

5. Syyskyntöä suoritettaessa *Tohmajärven* Patsalossa nosti au-rankynsi maanpinnalle muutamia kuparirahoja elok. 22 p:nä. Paikkaa kun sitten tarkemmin pengottiin, löydettiin maasta kaikenkaikkiaan puolitoistasataa samanlaista rahaa, painoltaan yhteensä 6 kg. Osa ra-hoista jäi löytötaloon, suurempi osa, 103 kpl., joutui oston kautta työmies Oskar Walinille Jaakkiman pitäjän Huhtervun kylästä. Nämä rahat saatiin Kansallismuseoon tarkastettaviksi ja havaittiin niiden olevan:

<i>Kustaa II Adolf</i>	1 äyri	Säter	1628	2
			1629	1
			1630	2
			1631	1
	epäselviä		22	

¹ Rahakabinetin Löytödiario 183.

$\frac{1}{2}$	äyri	Säter	epäselviä	2
1	äyri	Arboga	epäselviä	2
$\frac{1}{2}$	äyri	Arboga	epäselviä	2
				34
<i>Kristina</i>	1 äyri		1638	10
			1639	13
			1640	10
			epäselviä	34
				67
				101

Lisäksi oli lähetyksessä 2 venäläistä kuparirahaa (*Katarina II*:sen 5 kopeekkaa 1791 ja *Paavali I*:sen 2 kopeekkaa 1799), mutta nämä viimeksi mainitut rahat tuskin ovat voineet kuulua löytöön, joka muuten täydellisesti vastaa kokoonpanoltaan Kristinan aikuisia raha-aarteita. Itä-Suomesta¹.

Rahat olivat hyvin huonosti säilyneet, minkä vuoksi niitä ei lunastettu valtion kokoelmiin².

6. Lokakuussa löysi talokas P. Nikurautio *Kemin Taivalkoskella* Koskenojan niittymalta itäpuolella Keminjokea 7 plooturahaa, painoltaan yhteensä 13 kg. Rahat olivat olleet kätketyt vanhan heinäladon alle ja tulivat päivän valoon löytäjän kuokkiessa ladon sijaa. Tarkempia tietoja puuttuu.

7. *Siilinjärvellä* samaten lokakuussa syyskyntöjen aikana Vilholan talon nurmea kynnettäässä sattui auran kärki osumaan vanhaan raha-aarteeseen, joka sisälsi 108 kappaletta vanhoja ruotsalaisia kupariroajoja. Sanomalehtiutisen mukaan ajottiin rahat jättää Kuopion museolle, mutta kyselyistä huolimatta ei ole saatu tietoa siitä, ovatko rahat todella joutuneet sinne, ja mikä aarteen kokoonpano oli³.

8. Suureen hopearaha-aarteeseen, joka tavattiin 1914 *Maarian pitäjän Ruohonpään* kylän Hepokullassa⁴ on viimeksi kuluneena vuonna saatu pieni lisä, 15 rahaa. Osan löysi torpanomistaja O. Nikander, osa saatiin kokoon seulomalla maata, joka oli vyörynyt alkuperäisen löytöpaikan juurelle. Rahat olivat:

<i>Juhana III</i>	8 äyriä □	1591	1	$\frac{1}{2}$ äyriä	1577	1
	4 äyriä □	1591	1	aurtua	1589	3
	2 äyriä	1573	1		1590	5
		1591	1		murtokappale	1
						15

Rahat lunastettiin Yliopiston Rahakabinetin kokoelmiin⁵.

L. O. Th. Tudeer.

¹ Vrt. *Suomen Museo* XXII, 1915 s. 34.

² Rahakabinetin Löytödiario 180.

³ Uusi Suometar 25. X. 1917 (Savo-lehdestä).

⁴ *Suomen Museo* XXIII, 1916 ss. 22–26.

⁵ Rahakabinetin Löytödiario 181.

Aurajoki.

Runoilijain laulama, savinen *Aurajoki* on antanut aihetta erilaisiin etymologisiin selityksiin.

Kansanmies yhdistää sen tuttuun *aura*-sanaan. Tuo yhdistys on synnyttänyt yhden noita lukuisia tarinoita, joilla kansa omia painamisellyksiä kaunistelee.

Nimimerkki J. G. Henn-n on 1855 v:n Suomettaren N:o 37:ssä ensi kertaa esittänyt tuon tarinan kirjoituksessaan »Aurajoen nimen synnystä»:

»Suomen Historiassansa selittää herra Kainonen sivulla 30 *Aurajoen* syntyneen sanoista »*Avarajoki*» (lieneekö Aurajoen juova kirjan tekijän mielestä ollut kylläkin avara = leveä? !); mutta tämän asian selitykseksi luulisin paremmin sopivan seuraavan kansan suusta Yläneeltä ongitun kertomuksen. Eräs *Lento*¹ niminen talon-isäntä kynti kerran kahdella mullilla suon syrjää, painaan auran kärkeä kovin syvälle, jonkatähden mullit kaikin voimin ryömäisivät sitä ylös, ja juoksivat vinkuroitten (josta joki niin mutkainen) pitkän matkan (kenties mereen saakka?) aura perässä, jonka vakoa pitkin vesi rupesi sirisemään. »*Menivät lentää kun Lennon mullit*» sanoo sananparsi vielä tänään aikavauhtia kulkevista, sillä tarkoittaen mullien vilkasta kulkua. —»

K. Killinen on esityksessään Kiinteitä Muinaisjäännöksiä Mas-kun kihlakunnassa ² esittänyt saman tarinan, muutamat pikkupiirteet toisin: »Aurajoen synnystä kerrotaan, että kerran mies Orihpäässä kynti härkäparilla; jostakin syystä jätti hän härjät pellolle itsekseen; nepä lähtivät astuskelemaan eteenpäin ja aura heidän perässään kynti vaon, josta joki syntyi ja sai nimensä; kun härjät mennessään järsikelivät ruohoa maasta, poiketen aina parhaimman heinämättäään luo, niin siitä syystä tuli joki niin mainion monimutkaiseksi».

Kielimiehet T. E. Karsten ja Ralf Saxén ovat selittäneet Aurajoen nimen islannin sanasta *aurr* 'grus, grusbotten', vertaamalla

¹ »*Lento* on talon nimi Orihpään kirkon kylässä».

² Suomen Muinaismuisto-Yhtiön Aikakauskirja III, s. 50.

sitä m. m. norjalaiseen joennimeen *Aura*. Nimi olisi skandinaavilaista alkuperää. *Saxén* on, Finländska vattendragsnamn, s. 75, huomauttanut että Suomessa odottaisi oikeastaan muotoa *Aurojoki*. Sellainen muoto kuin *Aura* viittaisi esigermaanilaiseen äänneasun.

Niin viehättävältä kuin tehty yhdistys tuntuukin — se on muuten yleisesti hyväksytty¹ — luulen kuitenkin, ettei se ole osunut oikeaan.

Mitä ensiksikin merkitykseen tulee, niin kuinka olisi voitu nimittää somerjoeksi jokea, joka koko juoksunsa virtaa savimaiden halki?

Mutta äänneasultaankin *Aurajoki* luontevasti selittyy suomalaiseksi (suomalaisten antamaksi) nimeksi.

Nimitutkijoiltamme on jänyt huomaamatta, että *aura* suomessa merkitsee tai on merkinnyt muutakin kuin tuttua kyntövehjetä. Juslenius mainitsee sanan *aura* merkityksessä 'aura tepida', ruots. 'varmdunst' (sub voce auweri). Renvallilla on *aura* 'calor l. æstus balnei, vaporibus plenus, vapores graves cum æsto in balneo', saks. 'heisser Badstubendampf (*löly*)', it. 'ardor solis l. aura æstuans, vaporibus gravis, instar fumi', saks. 'Sonnenrauch' (sub vocibus Auret, Auwer). Lönnrot on hylänyt tämän *aura* sanan sanakirjastaan, arvatenkin käytännöllisistä syistä: hän privilegioi sanan vain kyntövehkeelle.

Itse *aura* sana on epäilemättä alkusuomalainen, sillä sitä edellyttää myös viroon verbi *aurama* 'dampfen, ausdunsten'; ära a. 'verdampfen, abdampfen' (ära merkitsee 'pois'). Virossa tavataan a-loppuisen nominin sijasta u-loppuinen: *aur*, u 'Dampf, Dunst, Qualm, Ausdünistung, Gas'; esim. *auru=laev*, *auru=aetud laev* 'Dampfschiff', a.=*katel* 'Dampfkessel', *hinge=aur* 'Hauch, Athem', *tuli=aur* 'brennbares Gas', *vasta=aur* 'Gegendampf'; edelleen: *aurune*, *auruma*, *aurutama* j. n. e. Viron *aur*, u = Lönnrotin *auru* (merk. autere).

Aurajoki on näin ollen alkuperin suomalainen nimi ja sen alkumerkitys on ollut 'höyryjoki'. Tämän nimen se lienee saanut joko lukuisista, tosin vähäpäöisistä koskistaan tai on joki (nimenantoaikaan) muuten ollut höyryvä. ²

Sama höyryä merkitsevä *aura*, joka esiintyy *Aurajoen* nimessä, tavataan myös eräissä järven (ja joen) nimissä. Sellaisia ovat (tai tuntuvat olevan): *Aurajärvi* Kiikassa (Huittisten rajalla), *Auras* kylä Oravaisissa Röykasträskin rannalla; kenties *Auras* (*Aurainen*, -isen) on alunpitään kuulunut järvelle³. Huom. edelleen *Aurejärvi*, *järvi*

¹ Esim. Kock ja Setälä, ks. Bibliograph. Verzeichnis, FUF. XIII, s. 359.

² Varatuomari Arvo Linturi vakuuttaa minulle, että hän Aurajoen rantuetta matkustellessaan on erikoisesti pannut merkille joen suuren höyryväisyyden, nimenomaan kesältoina ja -öinä.

³ Vrt. myös suomalaista sukunimeä *Auranen*, virolaista talon-(henkilön-)nimeä *Auru* ja loimaalaista talonnimeä *Höyry*!

ja kylä Kurussa; Aurejärvestä laskee vesi *Aurejoen* kautta Kyrösjärveen. Orivedellä on *Aurikon selkä*. — *Aure* merkitsee Jusleniuksella 'rimosus ex siccitate'; Renvallilla *auret*, gen. *aureen*, merkitsee aivan samaa kuin *aura* (= *autere*).

Jos *aura* sana 'höyry' merkityksessä on, niinkuin luulen, osoittavissa germanilaiseksi, ei sillä tietenkään voida todistaa, että *Aurejoen* nimi tai muut meikäläiset *Aura*-nimet olisivat germanien antamia. Suomalaiset olisivat lainanneet sanan appellatiivisena ja sitä siten itsenäisesti nimiinsäkin sovittaneet. Vrt. merkityksestä esim. karjalaista joennimeä *Summajoki* (myös *Summajärvi*), jossa summa merkitsee sumeaa, sumuista.

Heikki Ojansuu.

Vanhan ruokatalouden alalta.

Kalaruuan mädättäminen.

Lappalaisista ovat monet kirjoittajat vielä 17 vuosisadalla kerto-neet, etteivät he tunteneet suolan käyttöä ruuan maustamiseksi ja säi-lyttämiseksi. Lihaa ja kalaa he söivät ilman suolaa. Epäilemättä oli lappalaisilla kuitenkin jo silloin muita maustamis- ja säilytyskeinoja. Hyvin yleinen tapa oli ainakin lihan ja kalan kuivaaminen. Muun muassa puhuu eräs Ruotsin Lapin kuvaaja lihan kuivaamisesta var-jossa.

On selvää, että varsinkin juuri varjossa kuivattaessa liha ja kala helposti saattoivat joutua mätänemistilaan. Sellaista on varmasti usein sattunut. Outo mädänneen maku, mikä täten tulee ruokaan, tuntuu ehkä alussa vastenmieliseltä, mutta näyttää siihen voivan tottua. Mä-dänneen maku rupeaa miellyttämään, ruokaa ruvetaan vartavasten mädättämään.

Syötäväksi tarkoitettun kalaruuan tahallinen mädättäminen on ollut tunnettu laajalla alueella: paitsi Lapissa myös Taka-Karjalassa etelä-Aunusta myöten, jopa meillä Suomessakin. Jo tästä laajasta levenemisestä päättäen on tapa vanha. Tulemme lisäksi näkemään, että se mainitaan sekä Suomesta että Aunuksesta jo 1700-luvun kir-jallisudessa.

Lappaia koskevasta nykyajan kirjallisuudesta olemme osuttaneet vain eräitä esimerkkejä, vaikka on syytä olettaa, että tapa siellä on yleinen. Äimä mainitsee matkakertomuksessaan Inarin Lapista sikä-läisen suolakalan olevan hapanta, s. o. puolimädännyttä. Tällaista kalaa »lappalaiset itse näkyvät pitävän herkkuna»¹. Fellman taas ker-too Enontekiön uudisasukkaista, että nämä vasta kalastuskauden lopulla suolaavat saamansa saaliin ja käyttävät suolaukseen vain mitättömän vähän suolaa, jotta kala pääsisi happenemaan. Sellaisena se on hei-dän mielestään sekä mehevämpää että maukkaampaa². Drake ilmoittaa

¹ SUS Ak. XX: 4, s. 14.

² Lappmarken III, s. 510.

Länsi-Pohjan lappalaisten mädätäneen lihaa. Mädätetyn kalan käytöstä hän sensijaan ei tunne yhtään esimerkkiä¹.

Taka-Karjalasta on tietoja sekä pohjoisesta että etelästä. Eräissä Suomen läheisissä Vienan Karjalan kylissä, muuahan saamani suullisen tiedon mukaan, syödään halulla kalaa, jolla on mädänneen hapan maku. Sitä varten kalaa ensin mädätetään, ennenkuin suolataan. Samaan suuntaan kertovat kirjalliset lähteet kauempaa. Arkangelin hiippakuntasanomissa kirjoittaa joku tuntelematon Kiestingistä, että siellä kalaa paljon syödään suolattuna. Mutta millä tavalla suolaaminen on tapahtunut, siitä antaa käsityksen se mädänneen haju, mikä noista kaloista lähee². Samoissa hiippakuntasanomissa kertoo kantalahtelainen pappi Rjabow: »Talonpoikain (Kantalahdessa) ruoka on mitä yksinkertaisin: leipää ja kalaa, viimemainittu enimmäkseen suolattuna, usein mädätettynä, niin että se levittää voimakasta tuoksua, minkä varsinkin tunnet tullessasi taloon³.

Etelämpänä, Aunuksen läänissä, on mädätetty kala niinikään ollut käytännössä. Verrattain laajan kuvauksen antaa I. S. Poljakow Vodlozerosta, Äänisjärven itärannalta. Tämä paikkakunta on nyt jo venäläistynyt, mutta ennen se on ollut karjalainen. Nytkin ovat tavat ja kieli siellä vahvasti karjalaispitoisia. Poljakow kertoo kalojia Vodlozerossa kuivattavan: sekä uunissa että ilmassa. Tällä tavalla valmistettua kalaa voi vielä sietää pöydällään. Mutta päinvastoin on suolakalan laita. Kirjoittajalle oli Vodlozeroon saavuttua tarjottu suolatusta kalasta laadittua piirakkaa. »Minä kerrassaan hämmästyin — kertoo hän — tämän kestityksen epämieluisaa tuoksua, en vainut kokeilla piiran makua, enpä edes minuuttiakaan sietää sitä huoneessani.» Tämä kala oli tahallisesti mädätettyä (межонная рыба). Paikkakunnalla oli henkilöitä, jotka erikoisesti pitivät siitä, asettaen sen tuoreen kalan edelle. Näöltään sanoo Poljakow mädätetyn kalan olleen kaunista⁴.

V. 1785 matkusti etelä-Aunuksessa venäläinen kirjailija Ozeretskovskij. Ollessaan lähellä Petroskoita näki hän, miten kalastajat aamuisin toivat veneillä rantaan kalojia, mujeita ja suolattua lahnaa, mikä levitti sangen vastenmielistä hajua. Siihen yhtään huomiota kiinnittämättä ihmiset ostivat sitä kilvan⁵. Nähtävästi tässä on kysymys samasta vartavasten mädätetystä kalasta.

¹ Sigrid Drake, *Västerbottens-lapparna under första hälften av 1800-talet. Etnografiska studier*. Ak. avh. (Uppsala 1918), siv. 134 ja 135.

² Арх. Эпарх. Вѣд. 1908, с. 626.

³ Арх. Эпарх. Вѣд. 1909, с. 463.

⁴ И. С. Поляковъ, Этнографическая наблюденія во время поѣздки на юго-востокъ Олонецкой губерніи; Зап. Имп. Русск. Геогр. Общ. по отд. Этнографіи III, с. 437—438. СПБ. 1873.

⁵ Поляковъ, с. 438.

Siirrymme sitten Suomeen. Täälläkin on tahallinen mädättäminen ollut yleisesti tunnettua eri tahoilla, kuten käy ilmi saamis- tamme suullisista ja kirjeellisistä tiedonannoista.

Niinpä Liperistä olen merkinnyt muistiin: ennen on suolakalaa vartavasten mädätetty. Se on ollut nimeltään *vouhtunutta* l. *vauhtunutta* kalaa. Varsinkin vanhemman polven ihmiset ovat paljon pitäneet vouhtuneesta kalasta ja sitä halulla syöneet. Vouhtumalle on kala saatu eri tavoin: a) Veres kala jätettiin vähäksi aikaa suolaamatta tai suolattiin vain hyvin vähän ja pidettiin lämpimässä aitassa. Kun se rupesi vähän poreilemaan, siitä nähtiin, että se jo oli mätää. Silloin kaadettiin väkevä suolavesi päälle, ettei mätänisi liiaksi. — b) Kaloja suo- lausastiaan pannessa ripoteltiin ruisjauhoja väliin. Seuraus oli sama. — c) Muutamat vouhduttivat kalan suolaamalla sen lihansuolaveteen. — d) Jos kalat huonosti huuhdeltiin, tahtoivat ne väkisinkin vouhtua.

Jauhojen avulla mädättämisen ilmoitetaan olleen tunnetun myös Ilomantsissa. Kaloja on vain vähän suolattu ja ruisjauhoja kerroksittain sekaan ripoteltu, kolmen yön perästä nostettu kalat rassiin keteytymään. Nän on saatu hyvä happamen maku ja punainen väri.

Savossa nimitetään mädätettyä kalaa *kesääntyneeksi* l. *kesäyneeksi*. Edellinen nimitys muistiinpanoissani on peräisin Joroisista, jälkimäinen Kajaanin puolelta. Viimemainitulta seudulta kerrotaan: kesänyttä kalaa »saapi siten kuin vähillä suololla suolattuihin kaloihin vähän saapi ruisjauhoja tahi jauhon pölyvä kuin kala-astia on jauhoidassä johon jauhoja liikutellessa mänee pölyvä ja heti kalat alkaa hapata ja haista ja se huone haisee jossa niitä on ulkopuolellakin.» Kirjoittaja sanoo muistavansa monta vanhaa miestä, jotka mielellään söivät tällaista hapannutta kalaa.

Jämsässä mädätetty kala on nimeltään *laukaista* l. *laukkaista* kalaa. Samoin sanotaan: »Kalassa on *laukaan* maku.» »Ne tulevat l. haisevat *laukaalle*.» Verekset kalat saatiin laukaisiksi ruisjauhoilla hapattamalla tai myös siten, että vereksiä kaloja suolattiin vanhojen päälle samaan astiaan. Laukaisesta kalasta »tykättiin» ennen, vaikka se haisikin »kamalasti.» Jotkut herkuttelivat niinkin laukaisilla kaloililla, että ruodat niistä irtautuivat melkein itsestään.

Nämä suulliseen muistitietoon perustuvat esimerkit eri puolilta maatamme riittävät osoittamaan mädättämisen tavan yleisyyttä meillä. Siitä huolimatta ovat kaikki äskennmainitsemamme, mädätettyä kalaa merkitsevät sanat Lönnrotille tuntemattomia. Lönnrotilla esiintyy vain subst. *lauka*, *lauvan* 'salt lake (suolavesi); vain, lihan, kalan l.' Sitä vastoin 'laukainen', 'vauhtunut', 'kesääntynyt' y. m. s., ynnä niitä vastaavat verbit ovat jääneet hänen sanakirjastaan pois.

Aikaisin tieto, minkä tunnen kalan mädättämisestä Suomessa, on vuodelta 1759. Tohtori Joh. Haartman arvelee, puhuessaan »vatsa-

haposta» ja »hypokondriasta», mitkä taudit muka suomalaisilla olivat hyvin yleisiä, että ne johtuivat osaksi rahvaan käyttämästä happamesta ruuasta, m. m. »happamesta eli pilaantuneesta suolakalasta, esim. silakasta ja siiasta» (»sura eller bortskjämda salta Fisken, t. e. Strömingen, Siken etc^{1.}»). Haartmanin tiedot ovat luultavammin länsikuin itä-Suomesta.

Sanottiin jo, että kysymyksessä oleva tapa epäilemättä on vanha. Hyvin luultavaa on, että jo ennen suolan tunnetuksi tulemistä on kalaruokaa maustettu mädättämällä. Kun suolaa sitten ruvettiin käytämään, ei mädättämistä silti hylätty, vaan käytettiin molempia maustamistapoja yhdessä. Siten saatiiin ruokalaji, joka enemmän kiihotti makuhermoja kuin pelkkä suolattu kala. Pitäähän meikäläinen maalaiskansa vieläkin »väkevistä» ruuista. Huomattako on sanotun lisäksi vain hapan leipä ja hapan piimä, jotka edelleen ovat rahvaamme kesken suuressa suosiossa, tekisi mieli sanoa sitä suuremmassa, mitä katerampi maku niihin on valmistaessa saatu.

Ilmari Manninen.

¹ Haartman, Tydelig underrättelse etc., siv. 165 ja 175.

Liuksialan maanviljelysmuseo.

Suomen maanviljelyksen historia on yksi meidän sivistyshistoriamme mielenkiintoisimpia ja samalla keskeisimpiä lukuja. Se on kappale yleistä asutushistoriaa, esitys niistä taisteluista, joiden avulla esi-isämme vähitellen saavuttivat herruuden Suomen luonnon ylitse ja vapauttivat itsensä siitä pakosta, jonka alaisina he olivat eräimiehinä ja kalastajina tähän maahan saapuessaan ja koko toimeentulonsa saadessaan vain anastamalla metsän ja veden antimia. Maanviljelyksen historia on tarinaa siitä, kuinka metsä on saanut väistyä kuokan ja auran tieltä, kuinka asutus on vähitellen muuttunut kiertävästä kiinteäksi, kuinka kotieläimet ovat joutuneet palvelemaan tästä tarkoitusta, kuinka hyvinvointi ja varakkuus on kasvanut nykyiseen määränsä, muodostaen perustan henkiselle viljellylle.

Vielä myöhään on maanviljelys meillä pysynyt verrattain alkeellisella kannalla, ja koko sen tekniikka on useissa suhteissa ollut samanlaista kuin vuosisatoja sitten. Viime vuosikymmenet ovat tällä alalla saaneet aikaan äkinäisen muutoksen ja työttäneet syrjälle suurimman osan entisiä viljelystapoja ja maanviljelysteknillisä apuneuvoja. Näiden keräämisellä ja kuvaamisella on siten suuri merkitys maanviljelyksen kehitysvaiheiden tutkimiselle. Melkoisen paljon maanviljelyksen ja siihen läheisesti liittyvän toimialain entistä kantaa valaisevia kokoelmia on jo hankittuna Kansallismuseoon, Äänäsin koelaitoksen yhteydessä olevaan historialliseen maanviljelysmuseoon ja paikallismuseoihin. Kauniina ja runsaana lisänä näille ovat ne kokoelmat, joita agronomi *Jalmari Meurman* vuosien kuluessa on keräiltyn ja joille hän hiljattain on rakennuttanut säilytyspaikaksi arvokkaan rakennuksen maatalalleen Liuksialaan Kangasalan pitäjässä.

Mainittu rakennus, joka on arkkitehti Otto Ivar Meurmanin piirrosten mukaan v. 1917 tehty, on harmaasta kivistä ja jäljittelye rakennustavaltaan vanhoja kirkkojamme. Se on 14 m pituinen, 8 m levyinen, sisältä parvella varustettu rakennus. Kokoelman joukosta on ensi sijassa mainittava vanhat maanviljelyskalut, niiden joukossa useita harvinaisia, jo historiallisiksi käyneitä kappaleita. Auran useista kehitysmuodoista hauskimpien »viuhka», s. o. viilosaura veitsi-

neen, jonka tehtävänä oli maankamaran aukileikkaaminen. Muista vanhoista kyntökaluista ovat silmiinpistävimpia vältit ja kaskurit, sekä monenlaiset alkeelliset maanmuokkauskalut, kuten äkeet, jyrät y. m. s. Merkkikappale ojituksen historiassa ja suurviljelyksen ensi kokeiluissa luoda hevosten vedettävä ojakone on jätiläismäinen ja kömpelö »ojakonna». Ajokalujen historiaa valaisevat m. m. ikeet — sekä yhden että kahden härän ikeet —, kantosatulat, joiden varaan ennen on taakkoja sälytetty hevosilla kuormia kuletettaessa raivaa-mattomilla poluilla ja metsäteillä, sekä ratsastussatulat. Erilaisia köysiä on täällä täydellisempi kokoelma kuin itse Kansallismuseossa, sisältäen puuköyttä, olkiköyttä, karvaköyttä, niiniköyttä, nahkaköyttä (ohjaksia), tuohiköyttä y. m.

Kun tämän lisäksi luettelen joitakin erilaisia kansatieteellisiä esineyhemää, kuten miesten ja naisten käsityökalut, maitotalouskalut, paino- ja tilavuusmitat — jalkimääisten joukossa m. m. »kukkukappa», pannijärjestelmään kuuluva — ja puulukot, olen täten tahtonut vain huomauttaa tutkijoille ja asianharrastajille sen runsaan aineskokoelman olemassaolosta, jonka Meurmanin museo Liukiallassa sisältää. Tutkimuksen kannalta katsoen tekisi tosin mieli valittaa tällaisten kokoelman sijaitsemista syrjässä varsinaisista tutkimuskeskuksista. Mutta kun toiselta puolen ottaa huomioon, etteivät keskumuseoitten varat ja tilat milloinkaan salli tämäntapaisten kokoelman laajentamista kovin suressa määrässä, ja kun esineitten muunnos- ja paikallismuodoillaakin on tutkimukselle suuri merkitys, täytyy mielihyvällä tervehtiä yksityisten kokoelman syntymistä ja antaa tunnustuksensa niille henkilöille, jotka puhtaasta asianharrastuksesta täten keräävät aineksia maamme viljelys- ja sivistyshistorian tutkimukselle.

Julius Ailio.

Punaisten häivitykset Rauman museossa.

Maaliskuun vallankumouksessa v. 1917 yritti roskaajoukko murtautua Rauman museoon, siinä kuitenkaan onnistumatta. Kun siitä pitäin kuitenkin aika pysyi yhä rauhattomana, ja edesvastuuttomat ainekset liikkuivat yllinä, pidettiin museo suljettuna mainitusta vallankumouksesta asti aina heinäkuuhun v. 1918, — siis koko punaisen ajan.

Sitä huolimatta ja vaikka punainen miliisi asui saman talon alakerrassa, oli museo koko vuoden punaisten erikoisten epäluuulojen alaisena. Luultavasti he luulivat siellä säilytettävän aseita, vaikka siellä ei koskaan käynytkään ketään. Niinpä he — varsinaisena punaisten valtakautena helmik.—huhtik. 1918 — tämän tästä kaikenlaisilla verukkeilla kävivät museota tarkastamassa. Milloin he sanoivat sieltä lainaavansa kannuksia (joita ei kuitenkaan otettu), milloin hakevansa elintarpeita (!), milloin tarvitsevansa museon huoneet miliisin tarpeisiin. Näissä »tarkastuksissa» ei museosta kuitenkaan mitään varastettu.

Huhtikuun 12 p:nä punaiset jättivät Rauman. Mutta sunnuntaina, huhtikuun 14 p:nä joukko heitä palasi takaisin Raumalle ryöstö ja murharetkelle, ja tällöin he eivät myöskään unohtaneet raiskata museota, vaikka heidän miliisinsä oli selittänyt sen »pyhäksi omaisuudeksi».

Museo sijaitsee vanhan raatihuoneen yläkerrassa. Päästään museoon johtaviin portaisiin ja eteiseen rosvot rikkoivat alaoven lukan ja reikelit. Eteisessä on pari maalaiskaappia. Toisesta lyötiin kiväärinperällä ovipeili rikki. Tämä kaappi (barokkimallinen) saatin kyllä kutakuinkin korjatuksi, mutta rumat kiväärinperän jäljet jäivät peiliin näkyviin.

Eteisestä johtaa kaksi ovea museoon, toinen huoneeseen n:o II, toinen n:o IV. molemmat ovet olivat rikkilöydät, toinen niin pienaksi paloiksi, että vain raamit olivat jäljellä, toisesta olivat yläpeili ja sen kehys rikki. Kumpikin ovi oli sitten kokonaan tehtävä uudestaan.

Huoneessa n:o II oli lyöty lasi rikki kaapista, jossa messukasukoita säilytetään, ja alttaripöydästä oli musta päälysverho revitty irti ja sisäverho leikelty rikki (luultavasti otaksuttiin alttarin sisään jotakin piilotetun). Onneksi oli päälysverho niin erinomaisen vahva kangasta, että se vioittui varsin vähän. Kirkon vanhasta arkusta oli kansi revitty auki ja paperit heitetty ympäri lattiaa.

Huoneessa n:o III oli lyöty lasit rikki raha- ja mitalikokoelmasta ja varastettu sekä rahoja että mitaleja ja loput sekoitettu. Seteli-kaapista oli myös lasi rikottu ja seteleitä varastettu. (Ikävä kyllä ei tässä eikä muissakaan tapauksissa voida tarkoin todeta kuinka monta ja mitkä esineet ovat kadonneet, koska aikaisimmat luettelot ovat ilman kuvia ja selityksiltään niin vaillinaliset, etteivät anna kyllin selvää johtoa. Tätä puutetta on viime kesän kuluessa koetettu johonkin määrin korvata valokuvilla ja piirroksilla).

Huoneessa IV oli kaapit ja laatikot avattu ja vaatetavaraita paiskattu ympäri lattiaa. Korutavarakaapista oli lasiovi lyöty rikki ja sieltä ryöstetty korvarenkaita, sormuksia, rintaneuloja y. m. (22 eri numeroa on todettu hävinneen). Sormuksista ovat onnekki museolle kallisarvoisimmat, 2 keskiaikaista hopeasormusta, säilyneet, nähtävästi rosvoille liian halpoina. Valitettavin menetys tällä osastolla oli miiniatyrimalaus (kapteeni Hjulhammarin muotokuva) 1700-luvulta, kultaisessa (medaljongintapaisessa) kehyksessä.

Museon vintissä oli paiskattu tavaraita ympäri lattiaa ja varastettu joitakin sotilaspukutarpeita (suomalaisen sotaväen ajoilta), kuten takkia ja sinellejä.

Menetettyjen tavaroiden lukumäärä lienee kaikkiaan noin 40–50.

Onnekki rosvot eivät käyneet museossa hävittämisen, vaan varastamisaikeissa. Siten säilyivät koskemattomina museon kallisarvoisimmat aarteet, joilla ei varkaalle ole mitään arvoa. Niinpä kirkollinen osastomme, kuten näkyy, ei kärsinyt sanottavaa vahinkoa, ja rahoista varastettiin vain se, millä luultiin olevan käypää arvoa. Huonekaluihin ei yleensä ole kajottu, ja kansatieteellisessä osastossa tuskin lienee käytävän. Vaikka hävitys ensi silmäyksellä näyttikin hirveältä ja museon kärsimät menetykset sinänsä ovatkin hyvin valitettavat, niin voinee kuitenkin tyydytyksellä sanoa, että museon kokonaisarvo ei tämän ryöstön kautta tuntuvasti alentunut. Onnekki rosvoilla ja kulturi ihmisiillä on niin perin erilaiset harrastukset ja pyyteet!

Se väsymätön epäsuosionlinen huomio, jonka alaisena museo ja sen johtokunnan esimies olivat punaisten aikana, viittaa muuten siihen, että joku henkilö oli epälulujen herättäjänä ja ylläpitäjänä.

A. T.

Hämeen museo Tampereella kärsi kapinan aikana taistelujen riehuessa Tamperen ympärillä pahoja vaurioita, se kun sijaitsee strategisesti tärkeällä paikalla Näsilinnassa. Vahinkojen suuruudesta ei ole vielä olemassa tarkkoja tietoja. Palamme asiaan ensi vuonna, kun inventoiminen museossa on saatu tehdynksi ja olemme saaneet sen tuloksista selostuksen.

Ahvenanmaan kulttuurihistoriallinen museo Maarianhaminassa paloi syyskuun 29 päivänä 1918 poroksi. Kokoelmista säilyi vain rippeitä, m. m. ovat kaikki esihistorialliset esineet, maakunnan harvat kiviäiden irtolöydöt, joukko arapialaisia rahoja y. m., hukassa. Vanhan, Jomalasta siirretyn rakennuksen, johon museo oli sijoitettu, tuhoutumista on myös pidettävä valitettavana menetyksenä. Tarkempi, museon johtokunnan sihteerin maisteri Bruno Forssin kirjoittama selostus museon palosta on tämän vuoden Finskt Museumissa.

Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Vuosikertomus toimivuodelta 7. 5. 1917 — 7. 5. 1918.

Kulunut vuosi on ollut valitettavan keskeytyksen vuosi Yhdistyksen niin kuin kaikessa kulttuuritoiminnassa maassamme. Jo kesän kuluessa eri tahoilla tapahtuneet epäjärjestykset, myöhemmin syksyllä puhjennut suurlakko ja vihdoin koko talven riehunut kapina kaikenlaisine kauhuntekoineen ovat kaikki olleet omiaan järkyttämään sitä yhteiskunnallisen turvallisuuuden ja säänöllisyyden tilaa, joka on kaiken kulttuurielämän ja semminkin tieteellisen toiminnan välttämätön ehto. Vallinneesta epänormaalista tilasta aiheutunut keskeytys niin hyvin postin-kulussa kuin muussakin liikenteessä on supistanut mitättömiin Yhdistyksen keräystoimen, koko maatamme rasittanut elintarvepula, puute tarveaineista graafillisen työn alalla ja verraton hintain nousu ovat lamauttaneet julkaisutoimintaa ja koko kevätpuolen vuotta vallalla ollut yleinen turvattomuuus, sanomalehtien lakkauttaminen y. m. seikat ovat lisäksi estäneet säänöllisen kokousten pitämisenkin. Se, mitä vuosikatsauksessa on mainittavaa toimintamme alalta kuluneena vuonna, on näin ollen lyhyihin ja katkonaisiin ajankohtiin kohdistuvaa.

Parannustapojen keräys. Keräystyon alalta ovat ensi sijassa mainittavaa ne tulokset, jotka ovat kertyneet viime vuonna alulle pannun parannustapakeräyksen alalta. Yhdistyksen toimesta levitettyjen kyselykaavakkeiden perusteella laadittuja selontekoja kansanomaisia parannustavoista on Yhdistyksen kokoelman karttunut 17 lähetystä. Näitä keräksiä ovat tehneet ja jättäneet herra Adam Mustonen Murtomäeltä, herra Väinö Nieminen Jämsästä, valokuvaaja Frans Leivo Nousiaisista, herra Kaarlo Kallio Komeälä, rouva Ida Maria Heinonen Uskelasta, lyseolainen Jalo J. Numminen Uudestakaupungista, neiti Laina Porkka Suursaareltä, maanviljelijä Herman Kaikkonen Suomussalmelta, asessorin rouva J. M. Tallgren ylioppilas Marjasen keräämä tie-toja Maariasta, kiertokoulunopettaja Elli Lahtinen Kangasalta, sekä sunto V. Lindqvist Mynämäeltä. Kertynyt aines sisältää osittain hyvinkin tärkeitä lisätietoja siinhen, mitä tältä alalta ennestään on koossa, ja on omiaan hyödyttämään eri alojakin koskettavia tutkimuksia. Edelleen tämän keräyksen alkuunpanija maisteri Ilmari Manninen itsekin Yhdistyksen stipendiaattina kierrellyt tällaisia keräksiä toimittamassa Aunuksesssa, etupäässä Tuulijärven, Siesjärven ja Rukajärven välisellä alueella, jossa hän noin 5 viikkoa kestääneellä matkalla kävi 23 kylässä, saaden runsaita tuloksia pääasiassa parannustapojen alalta, mutta myös muita kansatieteellisiä aineksia.

Muidenkin keräysten alalta on vähempää lisää kokoelman saatu.

Arkisto-aineksia. Arkistoaineksiä on saatu herra Väinö Niemiseltä paikallistietoja Jämsästä, maisteri V. J. Kalliolta muistiinpanoja muinaisjäännöksistä Halikon, Uskelan ja Muurlan pitäjissä sekä senaattorinleski Anna Tudeer'iltä joukko juhlaohjelmia.

Kansakoulunopettaja Emil Elenius on toimittanut ja Yhdistykselle jättänyt 2 karttaa ja kertomuksen kivistämuista Suursaarella.

Lahjoja kokoelmiin. Muotokuvia ovat lahjoittaneet rouvat Ida von Gericke ja tohtorinna Tilma Hainari, edellinen Aleksanteri II:sen ja Charles Falkmanin sekä jälkimäinen Polvianderin (»Vänrikki Stoolin») muotokuvat.

Valomuotokuvia on sitäpaitsi karttunut kaikkiaan 100. Niitä ovat lahjoittaneet maisteri Hannes Saloheimo tohtori Eino Cederbergin kautta, lehtori Emil Hårdh ja professori J. J. Tikkonen.

Muita valokuvia ja litografioita on saatu kaikkiaan 15, ja ovat niitä jättäneet maisteri Lauri Hannikainen, neiti B. Solitander, tohtorinna Tilma Hainari ja tohtori A. Hackman.

Muinaiskalukokoelmiin on saatu kaikkiaan 83 esinettä, joista kivi-kaudelta on 62, rautakaudelta 4 ja uudelta ajalta 17. Näitä ovat lahjoittaneet valtioneuvos Eliel Aspelin-Haapkylän kuolinpesä, koululainen Johan Björkstén, rautatievirkamies K. E. Boijer, professorin rouva Hilda Elmgren, professori Otto Engström, neiti Rosina Heikel, neiti Elin Hirn, insinööri Kurt Jörgensen, maisteri V. J. Kallio, maisteri Eino Kärki, tilallinen Oskar Mattila, herra Arvo Pitkäpääsi, pastori V. Salminen, maisteri Jacob Tenggren, maisteri Yrjö Weilin ja herra Juho Viinämäki.

Kirjastoon on karttunut yhteensä 223 nidosta, jotka enimmäkseen ovat vaihtoseuroilta saatuja, mutta osaksi myöskin yksityisintä lahjoina. Viimeksimainitettuja ovat antaneet: Yliopiston Kirjasto, Suomen Taideyhdistys, Suomen Kotiseutututkimuksen Keskusvaliokunta, Uudenmaan Kotiseudun Ystävät, Varsinais-Suomen Tutkimusyhdistys, Moskovyan Muinaistieteellinen Seura, prof. B. V. Farmakovsky, tilanomistaja N. B. Grotenfelt, toht. A. O. Heikel, herra K. K. Hämäläinen, herra Iivo Härkönen, faktori G. H. Inkala, herra J. Lukkarinen, herra N. E. Makarenko, herra I. V. Olenew, lääninsihteeri V. Selinheimo, toht. A. M. Tallgren ja professori Wilh. Thomsen.

Julkaisujen vaihtoon ovat Yhdistyksen kanssa ryhtyneet: Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförening Göteborgissa.

Kirjasto.

*Julkaisujen
vaihto.*

Ипп. Эрмитажъ Pietarissa ja Ипп. Исторический Российский Музей Moskovassa.

Julkaisut. Painosta on kuluneena vuonna julkaistu: Collection Julkaisut. Tovostine, toht. A. M. Tallgrenin toimittama Siperian muinaisuutta valaiseva laaja kuvateos, joka käsittää 93 suurta kvarto-sivua runsaasti kuvitettua tekstiä ja 12 kuvataulua. Teos on, kuten edellisessä vuosikertomuksessa jo on mainittu, kauppaneuvos Gösta Björkenheimin kustantama.

Suomen Museo – Finskt Museum XXIV, 1917, sisältäen edellinen 84 ja jälkimäinen 76 sivua. Kirjoituksia ovat näissä julkaisseet: H. J. Boström, Aarne Europaeus, Jalmari Finne, A. Hackman, Reinh. Hausen, A. O. Heikel, J. Lukkarinen, Ilmari Manninen, K. K. Meinander, Juhani Rinne, J. M. Salenius, A. M. Tallgren, E. S. Tomula ja L. O. Th. Tudeer.

Valmistuksen alaisina ovat Aikakauskirjan XXVIII ja XXIX osat, joista edellinen jo on suurimmaksi osaksi painettu ja jälkimäisenkin osittaiseen painattamiseen on ryhdytty. Viimeksimainitettuun osaan on päättetty ottaa, paitsi selontekoja Yhdistyksen toimeenpanemista Siperian tutkimusretkistä, toht. A. M. Tallgrenin toimittama esitys n. k. Znamenskin kokoelmista etupäässä Iskerin muinaislinnalta lähellä Tobsksia Siperiassa.

Tämän yhteydessä mainittakoon, että Yhdistys on kuluneena vuonna päättänyt ryhtyä jatkamaan pitemmän aikaa keskeytyksissä ollutta kihlakuntakertomus-kertomuksetten toimittamista ja julkaisemista sekä asettanut sitä varten erikoisen valiokunnan.

Esiteleimiä ovat Yhdistyksen kokouksissa pitäneet:

Esiteleimiä.

^{11/10} 17 toht. A. M. Tallgren Iskerin muinaislinnasta Länsi-Siperiassa ja toht. K. K. Meinander muutamista keskiaikaisista horarioista J. F. Hisingerin perustamassa kirjastossa Fagervikissä.

^{8/11} 17 maisteri Aarne Europaeus Espoon ja Kirkkonummen pitäjien kivikauhistista löydöistä ja

^{6/12} 17 toht. A. M. Tallgren n. k. tuomarin ympyröistä ja muinaisista käräjä-paikoista Suomessa, sekä toht. A. V. Koskimies muutamista Michael Toppeliuksen muotokuvayamaalauskista.

Kuolleita.

Kulunut vuosi on ollut Yhdistykselle surunvuosi siinäkin suhteessa, että sen kuluessa on niin moni sen toimihenkilöstä ja läheisistä ystävistä kuoleman kautta poistunut sen riveistä.

Elokuun 5 p:nä 1917 kuoli Turussa Yhdistyksen työskentelevä jäsen ja herra sivistyshistoriallisen tutkimuksen ja historiallisten muistomerkkien säilyttämisen edistäjä, lakiitieden tohtori *George Granfelt*. Hänen historialliset harrastuksensa olivat ensi sijassa kohdistuneet genealogian ja sen yhteydessä kartanohistorian sekä heraldisen tutkimuksen aloille, joilla hänen kirjoittamillaan monilukuisilla biografiolla ja heraldisilla teoksillaan »Finlands Städers Vapen» (1892) ja »Finlands Ridderkaps och Adels Vapenbok» (1889–1893) on pysyväinen arvo. Suomen herraskartanojulkaisu, jonka aikaansaamista hän suurella innolla ajoitettiin, jää hänen poismentyään kaipaamaan hänen laajatietoista ja kokonutta johtoaan, ja vanhan Turun lukuisat muinaisjäännökset, jotka viime vuosina olivat hänen lämpimän huomionsa esineinä, kadottivat hänessä innokkaan ja toimeliaan suojeilijansa.

Viime syyskuun 30 p:nä kuoli Lahdessa Urajärven kartanon omistaja, Yhdistyksen kunniajäsen, neiti *Lilly von Heideman*, Suomen ensimäisen kartanomuseon luoja. Se kaunis ja esimerkkinä seurattava ajatus, jonka neiti von Heideman toteuttaa toimenpiteillään vanhan sukutilansa pääosan säilyttämiseksi tulevienkin sukupolvien nähtävänä ja nautittavana, takaa hänen kunnioitetun sijan muinaismuistojen ystäväin piirissä. Hänen säädelmänsä tilaa ja tarkoituksemukaisuutta tulee edelleen melkoisesti edistämään vainajan testamentissaan tekemä määräys, jonka mukaan kaikki hänen Urajärvellä omistamansa irtain omaisuus, muutamia harvoja yksityisiä esineitä lukuunottamatta, tulee lankeamaan Yhdistykselle.

Lokakuun 27 p:nä sammui Suomen kansatieteen perustajan ja Yhdistyksen esimiehen, tohtori *Theodor Schvindtin* toimirkas elämä. Yhtenä niistä nuorista, jotka 1870-luvulla, Reinh. Aspelinin esimerkkiä seuraten ja syvän isänmaallisen tunteen valtaamina, ryhtyivät harrastamaan Suomen muinaisuuden selvittämistä, valitsi Th. Schvindt kansatieteen tutkimisen erikoisalakseen ja on sillä alalla suorittanut saman uutisviljelijän raskaan, mutta sittemmin hedelmistä rikkaan suuryön, jonka Aspelin on tehnyt esihistoriallisen muinaistieteemme alalla. Kansallis museomme kansatieteelliset kokoelmat ovat suureksi osaksi hänen luomiaan, ja niiden myöhempä selvittely ja täydentäminen on ollut mahdollinen Schvindtin esitöiden pohjalla. Nimenomaan Muinaismuistoyhdistyksen palvelukseen antautui Th. Schvindt jo vuonna 1877 ryhtyen sen stipendiaattina tutkimaan Käkisalmen kihlakunnan muinaisuutta, ja Karjalan maan ja kansan muinaiset oloot olivat myöhemminkin hänen tutkimusharrastustensa erikoisesineinä. V. 1895 Yhdistyksen johtokunnan jäseneksi valittuna liittyi Schvindt entistä kiinteämmin Yhdistyksemme työn johtoon ja tuli ennen muita välittämään hedelmällistä yhteistyötä Yhdistyksen harrastuspiiriin ja ylioppilaiden välillä, joiden kansatieteellisiä pyrintöjä hän jo kauan oli johtanut ja edelleen johti. V. 1916 tuli Th. Schvindt seuraamaan Reinh. Aspelinia Yhdistyksen vakinaisenä esimiehenä, jona hän kuitenkin ennätti toimia vain vähän toista vuotta. Hänessä tulee Yhdistys aina kaipaamaan ja muistamaan aaterikasta, suoramielistä ja uutteraa työmiestä työvainioillaan.

Yhdistyksen kokouksessa 8 p. marrask. ilmoitettiin, että Suomen ylioppilaat olivat Kansallismuseolle jättäneet Th. Schvindtistä hankkimansa pronssisen muotokuvan, joka ensi kertaa oli yhdistyksen kokoussalissa sen jäsenten nähtävänä. Tämän johdosta tulkittiin yhdistyksen kiitollisuus tästä-sillekin rakkaasta lahjasta museolle.

Useita muitakin Yhdistyksen jäseniä ja sen toiminnan edistäjiä on kuluneena vuonna tuoni sen riveistä temmannut. Tässä mainittakoon niistä tammikuulla kuolleet Yhdistyksen lahjoittajajäsen, vuorineuvos *Seth Sohlberg* Viipurista, joka auliilla lahjoituksellaan on edistänyt tohtori Pälsin toimeenpaneman tšuktširetken aikaan-

saamista. — Kapinoitsijain kädestä ovat surmansa saaneet Yhdistyksen lahjoittajajäsen kauppaneuvos *Gösta Björkenheim*, joka lahjoituksellaan on tehnyt edellä mainitun Collection Tovostine-teoksen aikaansaamisen ja julkaisemisen mahdolliseksi, Varsinais-Suomen muinaistutkimuksen ja kulttuurikysymysten edistäjä, lakiit. kand. *Antti Mikkola* Turusta sekä fil. maist. *Edgar Sillman*, joka kulttuurihistorian ja numismatiikan tutkijana oli liittynyt Yhdistyksen riveihin.

Neiti Lilly von Heidemanin kuoleman kautta on välittömästi Yhdistyksen haltiun joutunut edellisessä vuosikertomuksessa lähemmin esitetty Urajärven tila Asikkalassa, jonka hoidon Yhdistys on nyt, erittäin epäedullisissa oloissa, saanut väliaikaisesti järjestää. Tilan hoitoa varten on Yhdistys asettanut kolmimiehisen toimikunnan, johon ovat kuuluneet maisteri B. Cederhvarf, toht. U. T. Sirelius ja allekirjoittanut. Tilasta mainittakoon edelleen, että se on kapinan aikana säilynyt verrattain koskemattomana, ja että välttämättömimmät työt siellä on kapinan aikanaakin voitu toimeen saada.

*Urajärven
tila.*

Muista kuluneen vuoden tapahtumista ansaitsee tässä mainitsemista Suomen *Tieteellisten Tiedeseuran* aloite eri aloilla maassamme toimivien tutkijain ja tieteilijöiden harrastajain *seurain yh-* kesken yleisten aikakautisten kokousten aikaansaamiseksi, joissa esitelmillä ja kes-*teistoiminta*. kusteluilla selvittääsiin tutkimusten nykyisiä saavutuksia eri aloilla, tekeillä olevia tutkimustöitä, niiden tarkitusperiä, välikeinoja ja tuloksia, erikoisuontoisia ja yleisempia tieteellisiä tehtäviä, työn järjestelyä ja tulosten soveltamista ynnä tämän yhteydessä olevia opetuskykyisyyksiä. Tämän suunnitelman toteuttamista varten ase-*tettuun valmistavaan komiteaan on Yhdistys valinnut edustajakseen allekirjoittaneen.*

Tieteellisten Seurojen valtuuskuntaan on Yhdistys toht. Schvindt-vainajan siجاan valinnut varajäseneksi toht. A. Hackmanin.

Suomalaisen Kirjallisuuden Edistämisrahaston toimikuntaan on Yhdistys edelleen valinnut edustajikseen vakinaiseksi jäseneksi allekirjoittaneen ja varajäseneksi toht. U. T. Sireliuksen.

Usina vakinaisina jäseninä ovat Yhdistykseen liittyneet:

*Uusia
jäseniä.*

ylioppilas Olavi Sopanen Kangaslaamelta,
kirjanpitäjä Paul J. Björk Helsingistä ja
fil. maisteri neiti Tyyni Vahter Helsingistä.

Yhdistykseen virkailijoina ovat toimineet:

Virkailijat.

Esimiehenä toht. Th. Schvindt, varaesimiehenä toht. A. O. Heikel, sihteerinä *Virkailijat.* allekirjoittanut, arkistonhoitajana toht. A. M. Tallgren, varainhoitajana tirehtööri V. A. Lavonius ja taloudenneuvoojina tireht. Alvar Renqvist, valtioneuvos M. Hallberg ja tireht. H. Kihlman. Tilintarkastajina ovat toimineet lehtori Onni Hallsten ja toht. L. O. Th. Tudeer.

Yhdistykseen kokouksia on ollut kaikkiaan 10, niistä 3 yleistä ja 7 johtokunnan kokousta.

Helsingissä 7 p:nä toukokuuta 1918.

Juhani Rinne.

Kertomus Suomen Muijaismuistoyhdistykseen kirjaston hoidosta toimivuonna 7. 5. 1917 – 7. 5. 1918.

Toimivuutta alettaessa asetin päämääräksi koettaa saada täydennettyiksi Yhdistykseen kirjastosta puuttuvat nidokset koti- ja ulkomaisissa julkaisusarjoissa, ja samalla mahdolisuuden mukaan hankkia uusia vaihtoseuroja kirjaston kartuttamiseksi. Tässä tarkotuksessa lähetettiin runsaasti kirjelmiä Skandinaviaan ja Venäjälle. Vallitsevien poikkeuksellisten olojen takia tulos kuitenkin on vielä keskeneräinen,

ja nimenomaan tyrehtyi postinkulku kansalaissodan aikana melkein kokonaan ulko-maille p&in. Yhdistyksen kirjaston kartunta onkin sen vuoksi ollut tavattoman vähäinen. Se on kartuntaluetteloon mukaan seuraava:

Suomesta	155	Keski-Europasta	2
Ruotsista.....	7	Ranskasta	1
Norjasta	5	Italiasta	2
Tanskasta	4	Hollannista	2
Venäjältä	38	Englannista	3
Virosta	1	Yhdysvalloista	3

Yhteensä 223 nidettä.

Uusia vaihtoseuroja on vuoden kuluessa saatu seuraavat: Göteborgs och Bohusläns fornminnesförening, (Kristiania universitets oldsaksamling), Имп. Эрмитажъ, Имп. Исторический Российский Музей въ Москвѣ, aikakauskirjat Kunst og Kultur ja Veckans Krönika.

Suurempia lahjoituksia ovat tehneet: Yliopiston Kirjasto, Suomen Taideyhdistys, Suomen Kotiseutututkimuksen Keskusvaliokunta, Uudenmaan Kotiseututkimuksen ystävät, Varsinais-Suomen Tutkimusyhdistys, Moskovyan Muinaistieteellinen Seura, sekä yksityiset: B. V. Farmakovski, N. B. Grotenfelt, A. O. Heikel, K. K. Hämäläinen, Iivo Härkönen, faktori G. H. Inkala, V. J. Kallio, J. Lukkarinen, N. E. Makarenko, I. V. Olenew, V. Selinheimo, A. M. Tallgren, Vilh. Thomsen Helsinki, 12 p. toukok. 1918.

A. M. Tallgren.

Suomen Muinaismuistoyhdistyksen tilit vuodelta 1917 ja tila huhtikuun 30 p. 1918.

Vuoden varrella ovat Heidemanin rahaston korot lahjoittajain kuoltua tulleet yhdistyksen käytettäviksi Urajärven tilan hoitoa varten. Ensi korkoerä on kuitenkin merkitty tämän vuoden tileihin, koska pankin korkolaskelma vallankaappaus johdosta vasta toukokuulla saapui yhdistykselle.

Pääasiallisesti erinäisten lahjoitusten johdosta on käyttövarojen vajaus vuoden varrella saatu alenemaan Smkasta 8,782: 34 Smkaan 4,706: 74.

Yhdistyksen hoidettava omaisuus on osaksi tämän johdosta, osaksi eri rahastojen koroilla ja Taidehistoriallisem rahaston saamalla, vielä käyttämättömällä valtioavulla kasvanut Smkalla 10,762: 28 tehdien vuoden päätyessä Smk. 338,441: 41.

Helsingissä toukokuun 31 p. 1918.

V. A. Lavonius.

Tulot ja menot v. 1917.

T u l o t :

Ahlgrenin rahasto: Korkoa	868: 44
Aspelinin rahasto: Korkoa	11: 77
Perustajarahasto: Korkoa	201: 67
Castrénin rahasto: Korkoa	3,215: 80
Sundmanin rahasto: Korkoa	184: 36
Nervanderin rahasto: Korkoa	88: 36

Heikelin rahasto: Korkoa	539: 68
Paikannimirahasto: Korkoa	131: 14
Carlstedtin rahasto: Korkoa	7: 28
Kajaanin rahasto: Korkoa	6: 33
Taidehist. julk. rahasto: Valtioapu	3,000: —
Korkoa	463: 64
Biesen & Raninin rahasto: Korkoa	3,463: 64
Alceniuksen rahasto: Lahjoitus	88: 06
Korkoa	100: —
Korkoa	129: 48
Malmin kauppahist. rahasto: Korkoa	229: 48
Käyttövarat:	238: 40
Apurahoja	8,200: —
Lahjoitus	3,189: 24
Keräys	17,105: 70
Jäsenmaksuja	325: —
Kirjallisuudesta	124: 68
Korkoja	165: 32
	29,109: 94
	Smk. 38,384: 35

Menot

Castrénin rahasto:	
Tekijää & piir. palkk.	207: —
Stipendejä	400: —
Painatuskust.	205: 48
812: 48	
Heidemanin rahasto:	
Erinäisiä menoja	980: —
Sundmanin rahasto:	
Taulu ja merikorttia	125: —
Paikannimirahasto:	
Tekijäpalkkioita	670: 25
Käyttövarat:	
Kirj. ja piir. palkk.	2,914: —
Stipendejä	10,905: —
Painatuskust. ja valok.	7,122: 61
Urajärven menoja	798: —
Palkkoja	1,999: 80
Kuluja	1,294: 93
25,034: 34	
Omaisuuden lisäys	10,762: 28
	Smk. 38,384: 35

Tiliasema 31/12 1917.

Varat:

Sijoitukset:	
Hyp. yhd. 4 1/2 % obl. 40,000 à 98 3/4	39,500: —
Hyp. kassan 4 1/2 % obl. 20,000 à 99 1/2	19,900: —
Suomen Valt. 3 1/2 % obl. 23,500 à 78 1/2	18,447: 50
Venäjän. Valt. 5 % obl.	3,700: —
Rauman kaup. 4 % obl. 39,000 à 74	28,860: —

Talletustodistuksia	8,000: —	
Talletuspääoma tili	22,519: 55	
Yhdyspankin notariaattilaitos	103,000: —	
Urajärven tila	80,000: —	323,927: 05
Juokseva tili		11,033: 24
Kasvaneet korot		1,560: 62
Rahaa		1,920: 50
		<u>338,441: 41</u>
Käyttövarojen vajaus		4,706: 74
		<u>Smk. 343,148: 15</u>

V e l a t:

A-rahastot:

Ahlgrenin rahasto	22,579: 60	
Aspelinin rahasto	306: 09	
Urajärven rahasto	80,000: —	102,885: 69

B-rahastot:

Perustaja rahasto	5,243: 41	
Castrénin rahasto	82,798: 41	
Sundmanin rahasto	4,668: 31	
Nervanderin rahasto	2,297: 43	
Heidemanin rahasto	102,020: —	197,027: 56

C-rahastot:

Heikelin rahasto	14,031: 73	
Paikannimirahasto	2,739: 39	
Carlstedtin rahasto	189: 47	
Kajaanin rahasto	164: 71	
Taidehist. julk. rahasto	14,154: 79	
Biesen & Raninin rahasto	2,289: 50	
Alceniuksen rahasto	3,466: 58	
Malmin kauppalist. rahasto	6,198: 73	43,234: 90
		<u>Smk. 343,148: 15</u>

Tiliasema ^{30/4} 1918.

V a s t a a v a a:

A-rahastoja	102,885: 69	
B-rahastoja	196,442: 95	
C-rahastoja	43,234: 90	
Korkoja	522: 73	
		<u>Smk. 343,086: 27</u>

V a s t a a v a a:

Sijoitukset	325,832: 55	
Juoksevalla tilillä	10,159: 59	
Rahaa	60: 19	
Käyttövarojen vajaus	5,633: 74	
Kustannuksia	1,400: 20	
		<u>Smk. 343,086: 27</u>

Sijoitukset 30/4 1918.

Obligatsiooneja :

Hyp. yhd. 4 1/2 % obl. 40,000 à 98 3/4	39,500:—
Hyp. kassan 4 1/2 % obl. 20,000 à 99 1/2	19,900:—
Suomen Valt. 3 1/2 % obl. 23,500 à 78 1/2	18,447: 50
Venäjän Valt. 5 % obl. v. 1882, 960 Rpl. 3: 85	3,700:—
Rauman kaup. 4 % obl. 39,000 à 74	28,860:— 110,407: 50

Pankkitalletuksia :

Kiinteistöpankin talletustod.	8,000:—
Pohjoispankin pääomatili	22,519: 55
Yhdyspankin notariaattilaitos	104,905: 50 135,425: 05
Urajärven tila	80,000:—
Smk. 325.832: 55	

Kiinteistöjä :

V. A. Lavonius.

Valittuina tarkastamaan Suomen Muinaismuistoyhdistyksen tilejä ja varainhoitoa vuodelta 1917 olemme suorittaneet tämän meille uskotun tehtävän ja tahdomme sen johdosta kunnioittaen ilmoittaa seuraavaa:

1:ksi vuoden 1917 tilit ovat oikeat ja kassaerät nojaavat Yhdistyksen taloudenhoitoa varten annetun ohjesäännön mukaisesti varmennettuihin tilitodisteisiin;

2:ksi tiedonanto rahavarain tilasta 31 p:nä joulukuuta 1917 on tili ja asia kirjain mukainen;

3:ksi kassakertomus per 30 p:nä huhtikuuta 1918, jonka me myösken olemme tarkastaneet, on oikeaksi havaittu, sekä

4:ksi obligatsionit ja talletustodistukset, jotka säilytetään Yhdistyksen taloudenhoitoa varten annetun ohjesäännön 5 kohdassa määrityllä tavalla, olemme lukee ne ja huomanneet ne edellämainitun kassakertomuksen kanssa yhtäpitäviksi.

Edellä esitetyn perustuksella ja koska Yhdistyksen rahavarajoja ja taloutta on huolellisesti hoidettu, kunnioittaen ehdotamme, että varainhoitajalle ja johtokunnalle myönnetään vastuunvapaus vuodelta 1917.

Helsingissä 10 p:nä kesäkuuta 1918.

Lauri O. Th. Tudeer.

Onni Hallsten.

Tilausilmoitus.

Suomen Museo — Finskt Museum'in

kahdeskymmeneskuudes, v. 1919 ilmestyyvä vuosikerta tarjotaan täten tilattavaksi.

Lehti on pyrkinyt ja on edelleenkin pyrkivä herättämään ja viereillä pitämään harrastusta kotimaiseen muinais- ja kansatieteelliseen sekä sivistyshistorialliseen tutkimukseen ja edistämään maamme kiinteiden muinaisjäännösten ja muiden kulttuurimuistojen säilyttämistä ja arvoon saattamista. Erittäinkin haluaa lehti olla maamme museotoiminnan äänenkannattaja ja uutisia sekä keskus- että paikallismuseoistamme tulee sen vuoksi lehteen sisältymään.

Suomen Museo — Finskt Museum ilmestyy v. 1919 8 vihkona, joista puolet on suomen- ja puolet ruotsinkielisiä. Kummankin kielinen sarja varustetaan eri sivujärjestyksellä ja on myös erikseen tilatavissa. Lehti tulee, kuten tähänkin asti, olemaan kuvitettu.

Tilaushinta on sekä postikonttoreissa että toimitukselta suoraan tilattaessa koko 8 vihkoisesta lehdestä 16 mk. ja suomenkielisestä tai ruotsinkielisestä sarjasta erikseen 8 markkaa kummastakin. Muinaismuistoyhdistyksen vakinaiset jäsenet, jotka ovat suorittaneet täyden jäsenmaksun, saavat lehden toimitukselta suoraan tilatessaan tilausvuoden kuluessa 4 markasta sekä jommankumman sarjan erikseen 2 markasta.

Toimituksen osoite on *Kansallismuseo, Helsinki* (puhelin. 19 35).

A. M. Tallgren

A. Hackman K. K. Meinander Juhani Rinne U. T. Sirelius.

FINSKA FORNMINNESFÖRENINGEN

FINSKT MUSEUM

XXV

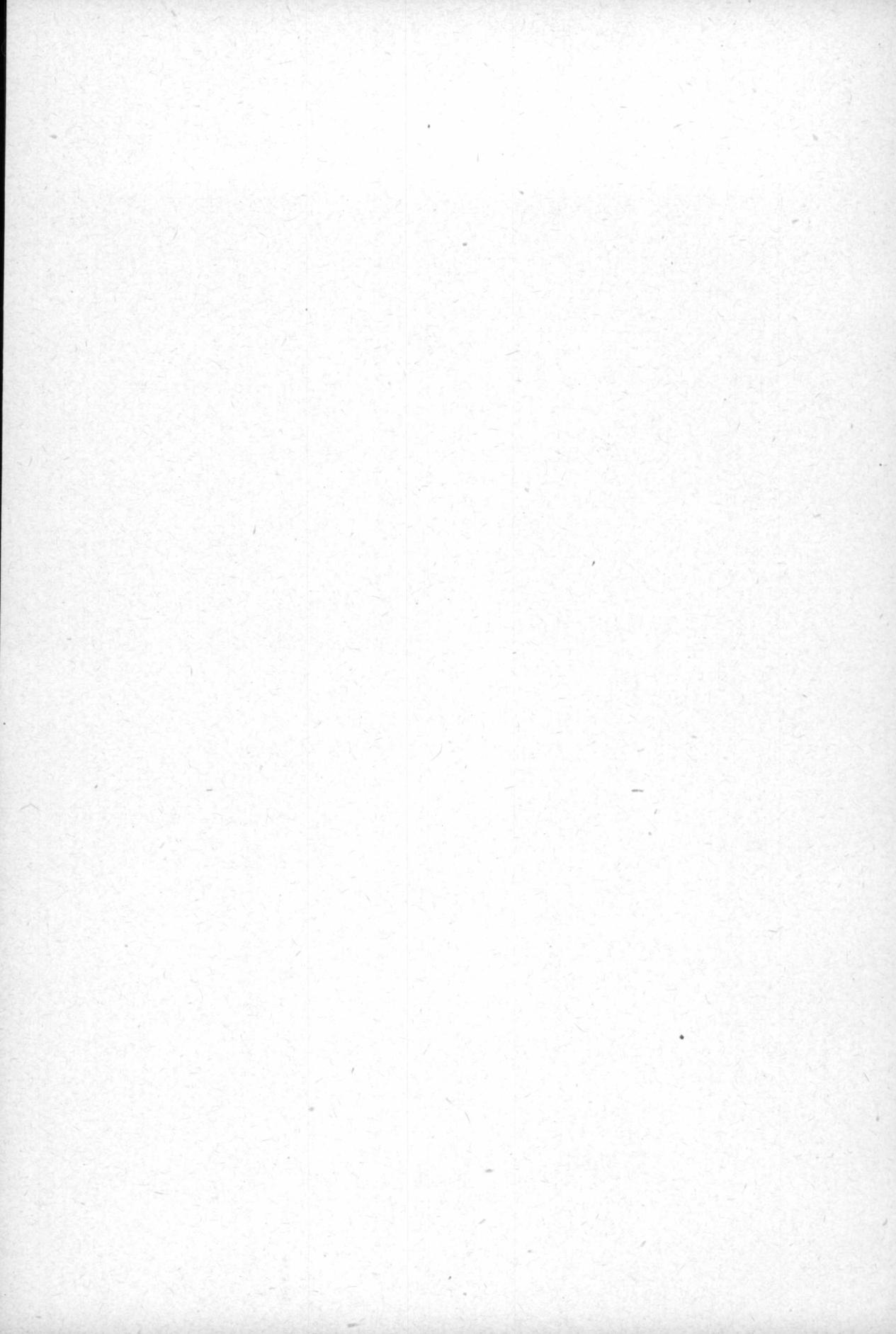
1918

HELSINGFORS 1918

HELSINGFORS 1918
K. F. PUROMIES BOKTRYCKERI A. B.

Innehåll:

	Sida.
A. M. Talgren: Nya järnåldersfynd från Aura ådal	1
Aarne Europaeus: Förvärv till Statens Historiska Museum 1916 och 1917.	
I. Stenåldern	11
A. Hackman: II. Bronsåldern. III. Järnåldern	31
A. Hackman: Ett nytt bildverk över Sveriges forntid	53
A. M. Tallgren: Litteratur. Gudmund Schütte: Offerpladser	59

Nya järnåldersfynd från Aura ådal.

Under de senaste åren ha dels dr A. Hackman, dels mag. A. Europaeus, dels undertecknad varit sysselsatta med undersökningar av gravfält och andra fasta fornlämningar från järnåldern i Aura ådal; fynden äro delvis ännu opublicerade¹, delvis ha de blivit publicerade i deskriptiva uppsatser². Till dessa tidigare fynd, vilka givit mycket rikhaltigt material till bedömande av järnålderskulturen i trakten kring Aura ås nedre lopp, komma ytterligare nya fynd från samma trakt, framgrävda i juni 1917.

De nya fynden (H. M. 7274, 7275) härstamma från ett redan tidigare känt, tydlichen rätt omfattande och under en mycket lång period begagnat gravfält vid Saramäki Marttila i S. Marie socken³, c. 7 km N. om Åbo vid Vähäjokis västra strand. De tidigare fynden på stället härför sig i alldelens övervägande grad till yngre järnåldern. Bland dem befinner sig dock ett par ändbeslag till dryckeshorn från romersk järnålder⁴ samt enstaka föremål från 600-talet⁵. Bland de i år tillvaratagna fynden förskriva sig några från vikingatiden, varemot största delen är från Finlands yngre folkvandringstid, 600–700-talen e. Kr. Några av årets fynd äro dock mycket äldre, från vår tideräknings början; en stor del av gravfältet är för övrigt ännu ounder sökt, varför det är antagligt att regelbundna gravfynd även från denna tid här skola komma i dagen. I alla fall framvisar gravfältet de äldsta hittills kända enstaka järnåldersfynden från Aura ådal, varför det företer ett mer än vanligt intresse.

Det fynd som gav upphov till 1917 års grävning gjordes av arbetsledaren Kaarle Jokela och dennes två söner vid grundgrävningsarbete för ett nytt karaktärshus till Marttila gård. Vid grävning av diken för grundvalen påträffades på flera ställen en myckenhet av fornsaker. Arbetena avbrötos dock icke, emedan arbetarne befarade

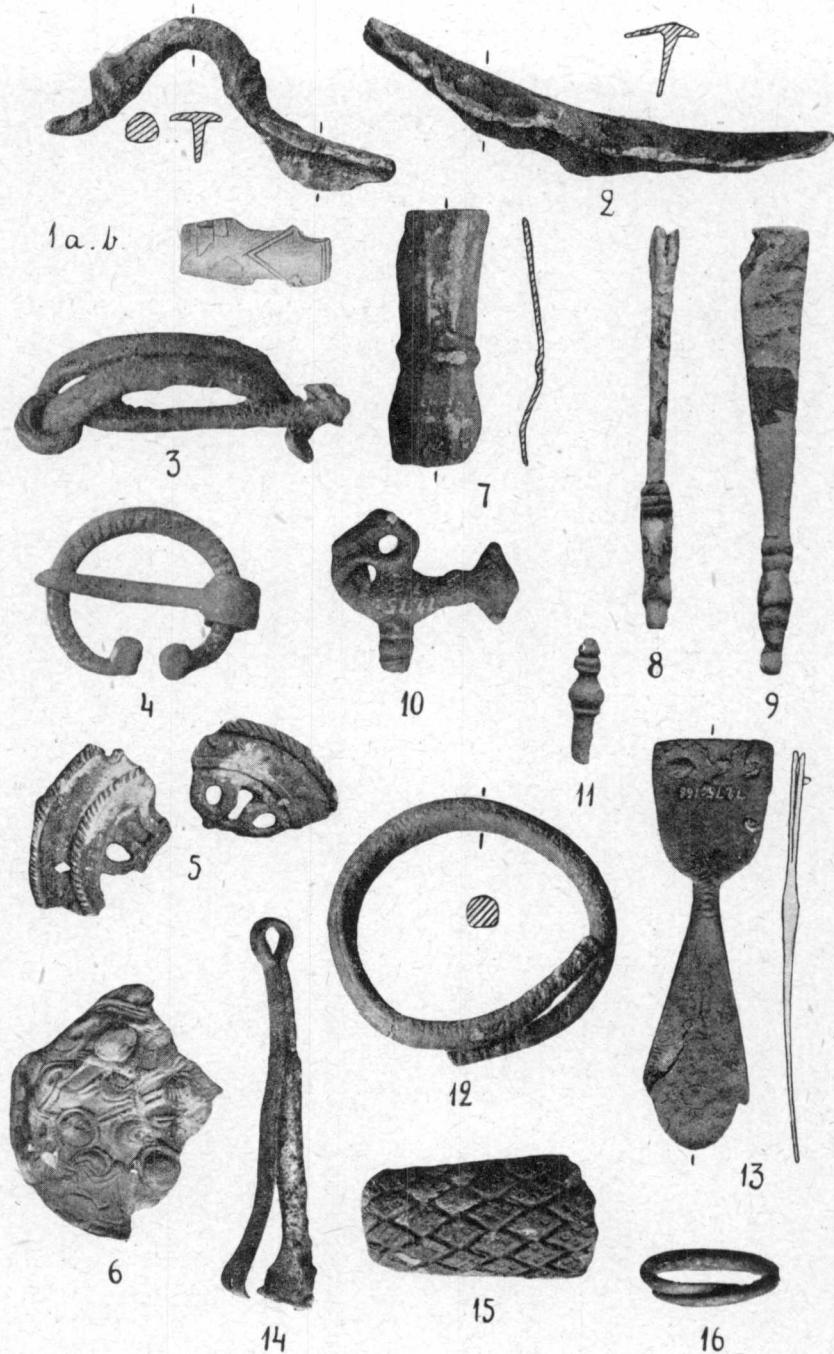
¹ Hackmans grävningar i S. Karins Ristimäki år 1915 (H. M. 6913: 1–458). Mina grävningar på samma ställe år 1915 (H. M. 6869: 1–53). D:o mag. A. Europaei grävningar 1915 (H. M. 6942: 1–122).

² Hackmans korta meddelanden i »Museets förvarv», F. M. 1916: 65–68. A. M. Tallgren, Rautakauden polttokalmisto Liedossa, S. M. 1914: 30. Id., Ristimäki gravfält i S. Karins, F. M. 1915: 46. Id., Aurajoen suun esihistorialiset muistot, 59 sid., tryckt år 1915. Id., i Turun Sanomat 1915: 3272 B.

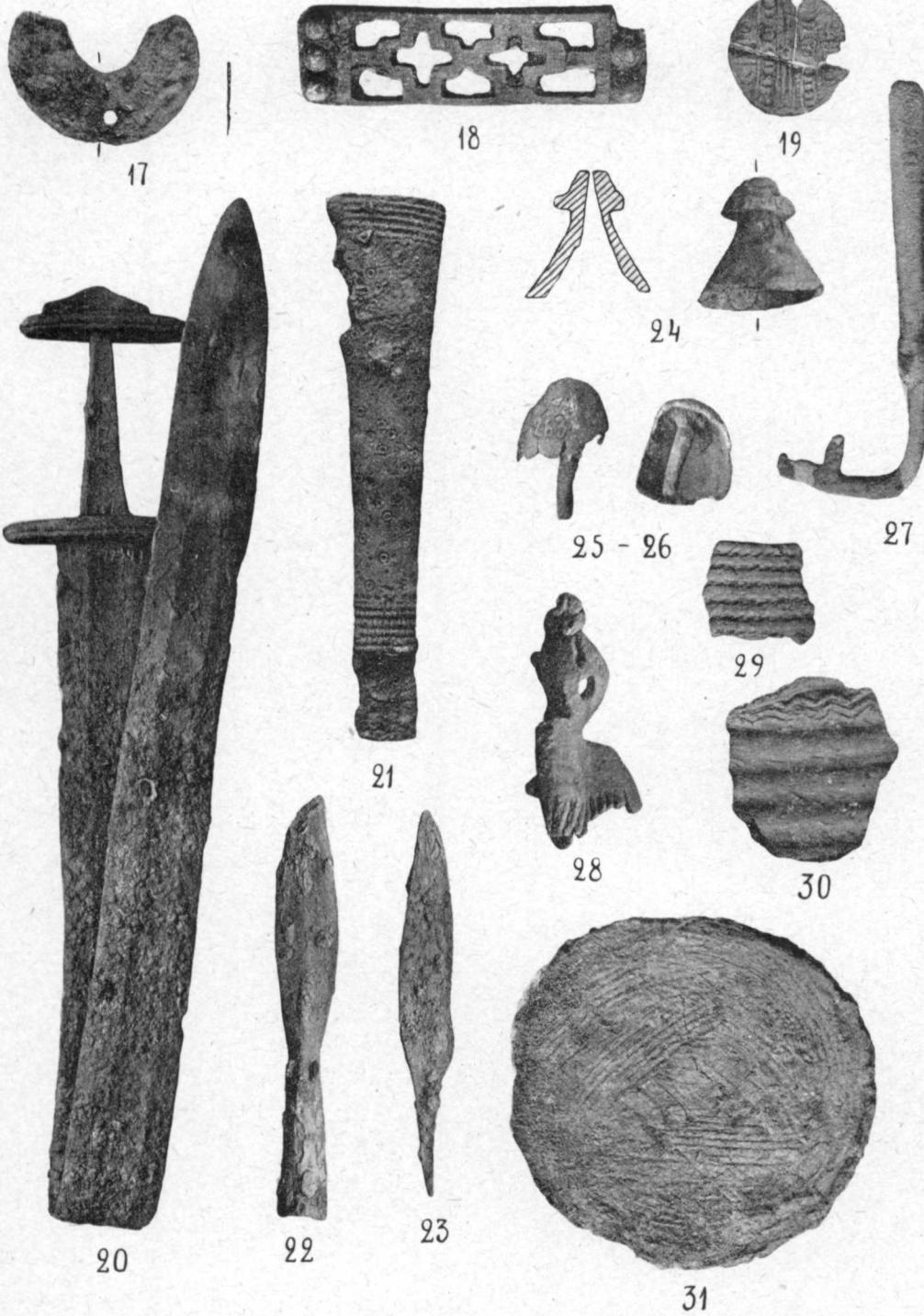
³ Juhani Rinne, Polttokalmistosta Saramäen kylän Marttilan talon maalla Räntämäellä. S. M. 1905: 1.

⁴ Föreg. uppsats. — Jfr. Hackman, S. M. 1912: 51.

⁵ Tallgren, Aurajoen etc. sid. 32.

1. 7275: 240. 2. 7274: 32. 3. 7275: 75. 4. 7275: 279. 5. 7274: 29. 6. 7275: 72.
7. 7275: 76. 8. 7275: 200. 9. 7275: 36. 10. 7275: 113. 11. 7275: 206. 12. 7274: 34.
13. 7275: 168. 14. 7274: 54. 15. 7275: 280. 16. 7273: 248.
1-5, 7, 10-12, 14-16 = $\frac{1}{1}$. 6, 8, 9, 13 = $\frac{2}{3}$.

17. 7275: 193. 18. 7275: 261. 19. 7275: 23. 20. 7274: 1. 21. 7275: 103. 22. 7275: 194.
23. 7275: 195. 24. 7275: 264. 25. 7275: 263. 26. 7275: 263. 27. 7285: 278. 28. 7275: 135.
29—30. 7275: 125. 31. 7255: 192.

17, 20, 22, 23, 31 $\frac{1}{8}$. 18, 19, 24, 25, 26 $\frac{1}{4}$. 21, 28, 27, 29, 30 $\frac{2}{3}$

att de i så fall skulle gå miste om den del av lösensumman de hoppades få för ev. nya fynd under pågående arbete. Först när hela sockeln var utgrävd — $18,6 \times 10,5$ m. — underrättades Fornminnesföreningens lokala ombud, prostinnan J. M. Tallgren om fyndet, varvid föremålen hämtades till prästgården. Efter gjord anmälan till museet fick under tecknad i uppdrag att undersöka fyndstället och inlösa fyndet. Det sistnämnda omfattade inalles 63 nummer, och inlöstes av upphittaren för Fmk 125:—, efter skedd reducering av värderingspriset, med an ledning av den egenmäktigt fortsatta grävningen.

Såsom redan framhölls ligger stället på en kulle vid Vähäjokis W strand. Gravfältet är beläget på kullens S-sida, såsom framgår ur den av dr Rinne år 1905 i Suomen Museo publicerade kartan. De nu framkomna fynden ligga SW om byggnadskomplexen, varest redan Rinne hade observerat och antecknat brandjord, utan att han dock var i tillfälle att företa en undersökning. Här var jordytan ganska jämn, gräsbevuxen; på sina ställen framträdde det grå urberget, av vilket kullen består, och som överallt ligger jämförelsevis nära jordytan.

Tydlig utgöres hela kullen mellan byggnaderna och de å ifråga varande karta synliga vägarna av ett gravfält, vilket måste undersökas i sin helhet, när i nästa år en trädgårdsanläggning skall planeras runtom det nya karaktärshuset. För denna gång var jag dock tvungen att begränsa mig och undersöka endast området inom de förut utgrävda sockeldikena, vilket ju kommer att bli gömt under nybygget. Såsom av grävningkartan i Nationalmuseets topografiska arkiv, vår fig. 32, framgår undersöktes likvälv även ett smalt bälte längs nybyggnadens NW vägg, på dess yttre sida, med en bredd av 1,3 m och en längd av 6 m.

Vad de tidigare — åren 1904–1905 framkomna — fynden beträffar, så härstamma dr Rinnens fynd i *brandgravfältet* från byggnadskomplexens N-sida vid vägkanten, sälunda att de yngsta sakerna lågo huvudsakligen i det undersökta områdets NE del, medan de två dryckeshornsbeslagen från äldre järnåldern hittades längre västerut, på det med b betecknade stället. — *Skelettgraven* med yngre järnåldersfynd hittades i kullens SSW spets vid vägkanten (bokst. c). Andra grävningar företogos ej då.

De nu genom arbetarne före min ditkomst utgrävda föremålen skola huvudsakligen ha hittats i grundvalens NW kanal, i dess N och mittersta del. En skära (7274: 22) (jfr. Vorgeschichtliche Altertümer aus Finnland = VA, Taf. 80: 14) hittades emellertid skilt för sig i dess E-hörn; en del bronser har tillvaratagits på S-sidan samt ett spjut, okänt vilket, i SE-hörnet. Vid flyktig blick kunde man genast finna, att kanterna av de utgrävda, c. 1 m breda dikena på alla andra sidor, utom på den SE längsidan med angränsande delar

av smalsidorna, framvisade ett typiskt utseende för ett brandfält: aska, kol, skörbrända stenar och lerkärlsbitar. Kulturlagrets mäktighet var c. 30–40 cm.

Grävningarna påbörjades den 5 juni på morgonen och pågingo sedan en veckas tid. Grävningsmetoden var den vanliga. Området indelades i rutor, fynden och de större stenarna antecknades på kartan och jorden sållades nästan på alla ställen. Tillika sållades delvis den tidigare uppkastade lösa jorden.

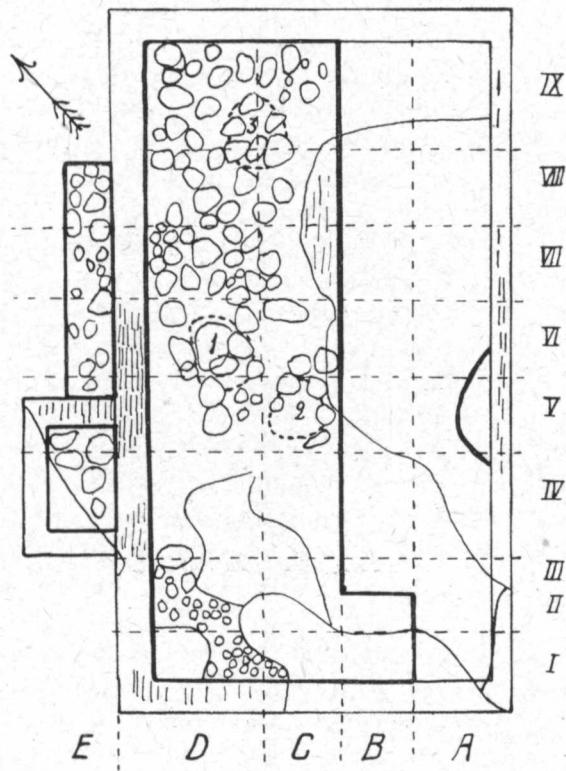

Fig. 32.

□ det undersökta området, ⌂ = berg.

Gravfältets SE sida var ytterst tunnt, 10–15 cm.; strax under torven kom berget fram. I detta skikt funnos likväl åtskilliga *lösa* fynd. De egentliga *gravfynden* förekommo emellertid ungefär i mitten (se kartan) å 20–40 cms djup. — Mot byggnadens båda smalsidor förminkades fyndens antal. — Kulturlagret bestod av stenar, av ett manshuvuds storlek och även större; isynnerhet i områdena D IV–IX och C VII–IX bildade de liksom en stenbeläggning. Likaså på linjen E.

Om fynd- och skiftförhållanden redogöres skilt för varje ruta i katalogen. Här skola vi endast stanna vid trenne slutna fynd om-

fattande flera föremål. I rutan D VI framgrävdes en *vapengrav*, där järnföremål lågo mellan ett djup av 10 till 30 cm på urberget, vilket här sluttade något mot N. Berget hade ursprungligen legat synligt över jordytan, svagt kupigt i ett omfång stort $1,20 \times 2$ m.; för övrigt hade berget här varit grusbetäckt. På mitten av denna bergsplatta hade bålresterna av en krigare placerats, underst det hopböjda svärdet med betslet inuti, ovanpå dem spjutet försett med hullingar (jfr VA, Taf. 71: 4), på dess S sida kniven och N-sidan sköldbucklan (jfr VA, Taf. 74: 8) (H. M. 7375: 158–162). Inmängd i mullen kring föremålen fanns en myckenhet brända bensmuler. Vapnen hade icke varit betäckta med stenar, men rätt stora stenar funnos på 50–70 cm. avstånd från dem, och ibland dem små brons- och silversmycken. Troligen till denna begravning höra även nära intill funna remände-

Fig. 33. N:ris 7275: in situ (Grav 2).

beslag (fig. 13), fragment av prydnadsnålar, glaspärlor, armringar (jfr VA, 53: 8), ringar, halsringar av brons och silver (jfr VA, Taf. 53: 1) och likarmade korta spännen (jfr VA, Taf. 39: 13) (H. M. 7275: 166–182).

Den döda hade möjligen bränts strax S om fyndstället, c. 1 m från detsamma. Där fanns nämligen ett c. 1 m² stort och 45–50 cm djupt lager med skörbrända stenar, kol och aska, något litet ben-skärvor och smälta bronsfragment. Möjligen häför sig dock detta ställe till en annan *vapengrav* på rutan C V, c. 3 cm S om graven på rutan D VI. Här lågo vapnen på bottenslagret i *grus*, ehuru *berget* här strax S om fyndet blev synligt med en svag sluttning åt N. Även här låg svärdet underst, ovanpå och på sidan om det var spjutet (jfr VA, Taf. 71: 4) i två bitar och 2 järnbeslag samt överst bucklan med knoppen nedåt (fig. 33). Brända ben funnos sparsamt bland föremålen och i något större mängder runt kring dem. Till denna grav (H. M. 7275: 48–56)

hör möjligen ett runt spänne (H. M. 7275: 73), alldeles likt ett dylikt från Lundo Sauvala, avbildat i S. M. 1914 sid. 38, fig. 20.

Ett tredje, ännu intressantare *gravfynd* (fig. 34) hittades i korsningen av linjerna mellan rutorna D och C samt VII och IX. Här hade man ursprungligen grävt en grop, 60 cm från nuvarande ytan och c. 20 cm djupare än det omgivande kulturlagret i det gula bottengruslagret. I gropen hade placerats en gravurna i stående ställning och stödd av stenar. Urnan hade tydligen varit fylld med brända benskärvor. Bottnen av urnan låg ännu kvar (H. M. 7275: 192, fig. 31) och ovanpå den fanns oerhört mycket brända bensmuler samt ben-

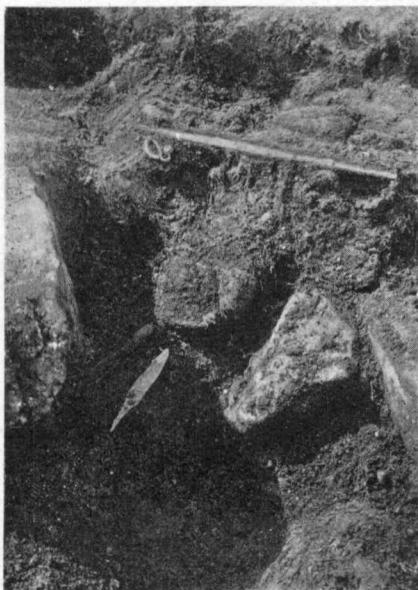

Fig. 34. N:ris 7275: 192—197 in situ.

mjöl. Strax ovanom dem fanns en halvmånformig järnkniv (fig. 17); c. 10 cm högre upp låg en spjutspets med hälk (fig. 22) bland benskärvorna samt ytterligare 10 cm högre en järnkniv (H. M. 7275: 195, fig. 23). — Ovanpå fanns ett lager med stenar. På dessa åter, c. 25 cm högre än föreg. och c. 25 cm NE om dessa låg ett järnspjut, vilande direkt på ett fragmentariskt hästskoformigt bronsspänne (H. M. 7275: 196, 197 (jfr fig. 34) nära jordytan. De skilda föremålenens inbördes läge — med undantag av kniven som skrunknit ned — framgår av vidfogade fotografi. Tydligt hara vi här att göra med två gravar, av vilka spjutet och spännet höra till sekundärbegravningen. Till sistnämnda begravning hör ev. också en sköldbuckla (jfr VA, Taf. 74: 3)

H. M. 7275: 217, vilken låg över 2 m N om de förstnämnda, skilt för sig strax under ytan.

Vad de övriga fynden beträffar kan man ytterligare anmärka, att n:ris H. M. 7275: 237—240 lågo strax vid kanten av det tidigare förstörda området i E V. En betselring (7275: 237) låg strax under torven, c. 25 cm djupare låg, snett över en huvudstor sten, ett spjut (jfr VA, Taf. 70: 12), och på sidan om denna sten bågspännet H. M. 7275: 240, fig. 1. För övrigt hittades i nästan omedelbar närhet en angon (jfr VA, Taf. 71: 4), en bit av en bronsarmring, 2 nitnaglar och en bit av en triangelnål (jfr VA, Taf. 37: 7).

I sin helhet består det år 1917 från detta ställe hopbragta museimaterialet av 350 föremål (7274: 1—63 och 7275: 1—287). Det fördelar sig så att det omfattar 9 svärd eller delar av sådana, 14 spjut, 4 sköldbucklor (av typer VA, Taf. 74: 3, 8), c. 15 knivar (av typer VA, Taf. 65), 2 skäror, 3 betsel, 1 pilspets av järn, 3 bältesspännen av järn, 10 likarmade bronsspännen eller nålar av dylika (jfr VA, Taf. 39: 13), 4 runda spännen eller fragment av dylika (fig. 5), 10 andra senare spännen, 3 spännen av tidiga typer, c. 15 armingar, c. 18 fingerringar, en bronsvikt vägande 24 gr., ett 10-tal pärlor, en bronskam (fig. 28), några hängsmycken, prydnadsnålar (fig. 10, 11) m.m. Anmärkningsvärd är bristen på nitnaglar (endast c. 20 st.) och brända lerbitar (c. 15 bitar). Däremot bör det påpekas att gravfältet har att visa sköldbucklor, vilket ej alltid är fallet i gravfält på denna tid; så hittades inga dylika i Ristimäki i S. Karins.

Gravgodset visar stor likhet med fynden från de andra gravfälten i Aura ådal, som befina sig nära Saramäki och av vilka Lundo Sauvala rika fyndort (mellan åren 600—1100 e. Kr.) ligger c. $2\frac{1}{2}$ km åt E, S. Marie Kaela och Virusmäki gravfält (700—1000 och 900—1100) resp. $3\frac{1}{2}$ och 4 km åt SW, S. Karins Ristimäki (huvudsakligast 600—900 e. Kr.) 4 km åt S. — För övrigt ligger ett hittills ounder sökt fyndställe med ett spjut från 400-talet i Rusko Märkttelä, c. 7 km åt NW (jfr Hackman, Eisenzeit, pag. 38, Fund 14). Detta ställe ligger dock ej vid Aura vattensystem.

Marttilafynden från senaste sommar sträcka sig över en mycket lång period, såsom redan ovan framhölls. Från äldre, d. v. s. romersk järnålder, äro troligen följande föremål: (H. M. 7274, Jokelas fynd:) nälen från ett båg(?)spänne (7274: 33), foten av en d:o (fig. 2), 2 armingar av rund ten, oornerade (fig. 12), samt en pincett (fig. 14). Vidare H. M. 7275, grävningsfynd: 240, fig. 1, ett fragmentariskt bågspänne, liknande en augenfibel, med ett sparrornament på foten (fig. 1 B), och med nälhållare mitt på fotens undre sida (1 årh. e. Kr.) samt säkert även figg. 7, 17, 22—23, 31; om dem se nedanför. Från folkvandringstiden äro svärden (fig. 20, Vendel-typ),

angonerna och sköldbucklorna av typiska finländska former, prydnadsnålarna (triangelnålar) av baltiska eller balto-finländska typer, de små likarmade spännen, synnerligen karakteristiska för Finlands senare folkvandringstid, remändbeslagen av järn (fig. 13) och brons (figg. 8, 9), några hästskoformiga spännen av rund ten (fig. 4), beslaget av brons (fig. 18, av Vendel-typ¹) det första i Finland, knapparna (figg. 25–26), troligast från hjaltet på sådana svärd som Arne-Stolpe, a. a. Pl. I: 1, spännen (figg. 3 och 5) samt den för tiden karakteristiska keramiken (fig. 29). Från *vikingatid* äro bl. a. spännet (fig. 6), ett skandinaviskt importstycke från c. år 800, likarmade spännen, likt VA, Taf. 43: 5–6, samt hästskoformiga bronsspännen med facetterade knoppar, armringar, (fig. 15), hängsmycken, (fig. 24), samt 3 likt Taf. 57, fig. 2, 3 i VA, delar av keder; kedhållare, likt fig. 1, sid. 16 i F. M. 1909 från Karkku, kedfördelare (jfr VA, Taf. 60: 32), en bronsnyckel (fig. 27), pärlor, imitation av ett silvermynt (fig. 19), som använts som hängsmycke, bronsspiraler från kläder, bl. a. stjärnformiga, likt VA, Taf. 59: 7.

Bland fynden må särskilt framhållas några. Spännen äro relativt allmänna bland de nya fynden. Utöver det som redan blivit framhållit om dem i det ovanstående må påpekas att järnspännet fig. 3 är en hittills okänd variant av en relativt allmän typ under folkvandringstiden (jfr VA, Taf. 39: 16) och att den skandinaviska ovala spännbucklan (fig. 6), vilken hittades skilt för sig, är representerad genom ett fullkomligt analogt exemplar i Finland, i Kronoborgsfyndet i Karelen (avbildat i Finska Fornm. Tidskr. XII, fig. 136). Märkvärdigt nog äro dessa svenska vikingaspännen ytterst sällsynta i västra Finland. Vad Marttila-gravfältet beträffar, är detta spänne det enda säkra skandinaviska fyndstycket bland det rika inhemska materialet, varigenom gravfältets karakter skarpt skiljer sig från S. Karins Ristimäki starkt skandinaviskt präglade järnåldersgravfält (jfr F. M. 1915: 55–61).

Bland de äldsta fynden må hänvisas till fig. 7; 3 dylika fragment hittades i år; deras ändamål är okänt, formen påminner något om dryckeshornsändbeslag, S. M. 1905, fig. 4, sid. 9. Fyndet figg. 17, 22, 23, 31 beskrevs i det föregående. Kniven (fig. 17) gör ett mycket ålderdomligt intryck och påminner om dylika halvmånformiga knivar från La Tène och romersk tid, t. ex. O. Almgren, Die ältere Eisenzeit Gotlands, Taf. 16: 252, pag. 39. Däremot känner jag den ej från senare tid. Ett visst uppseende är även kärlbottnen (fig. 31) ägnad att väcka. Ett analogt fall företer Lundo Sauvala gravfält. Föremålet ifråga är avbildat i S. M. 1914, s. 33, fig. 3. Det låg i en c. 85 cm djup grop, djupt under det övriga kulturlagret; med det hittades inga andra fynd. Antagligen härstammar även det från en äldre tid än resten av gravgodset.

¹ Jfr Arne-Stolpe, Graffältet vid Vendel, Pl. XLIII: 8, 10.

En mycket tacksam uppgift skall det bliva att kartografiskt framställa utredningen av de skilda vapen-, spänne- och prydnadsnåls typerna under folkvandringstiden i Finland; från denna period hava vi ju redan ett relativt rikt material, vilket snart blir forskningen tillgängligt, tack vare det snara färdigblivandet av Nationalmuseets förhistoriska avdelning. Ett genomgående av denna tids kulturminnen i Finland med tanken fäst vid de märkvärdiga resultaten för samma period av K. Stjernas, B. Nermans o. a. forskningar i Sverige erbjuder säkert överraskande och intressanta rön.

A. M. Tallgren.

Förvärv till Nationalmuseet åren 1916 och 1917.

Den förhistoriska avdelningen.

Förkortningar: sn = socken; hmn = hemman; FM = Finskt Museum; SM = Suomen Museo; FFT = Finska Fornminnesföreningens Tidskrift; Ailio I, II = J. Ailio, Die steinzeitlichen Wohnplatzfunde in Finland I, II; Aspelin = J. R. Aspelin, Antiquités du Nord finno-ougrien; Hackman = A. Hackman, Die ältere Eisenzeit in Finnland; Riga Kat. = Katalog der Ausstellung zum X. archäologischen Kongress in Riga 1896. Siffrorna inom parentes beteckna museets inventarinummer.

I. Stenåldern.

Museets stenålderssamlingar ha under åren 1916 och 1917 ökats med inalles 791 nummer, av vilka komma på boplatsfynden 622 och på lösfynden 169 nr. Fyndens antal är således under bågge åren tillsammans mycket mindre än t. ex. under åren 1913 och 1915 skilda för sig och blott litet större än under det första krigsåret 1914, såsom av nedanstående tabell över de inhemska stenålderssamlingarnas tillväxt framgår:

	1913	1914	1915	1916	1917	Summa
Boplatsfynd	991	428	832	276	346	2,873
Lösfynd	185	173	114	73	96	641
Summa	1,176	601	946	349	442	3,514

Undantagsförhållandena ogynnsamma inflytande på kulturstråvandena i allmänhet kommer även i denna detalj till uttryck på tabellen. Den regelbundna tillväxten av samlingarna har hämmats av dyrtiden, vilken har tvungit Arkeologiska Kommissionen att kännbart inskränka de årliga forskningsfärderna, av den rikliga penningetillgången på landsorten, av de nya möjligheter, som öppnat sig till bättre förvärv än förut för de allmogemän, som verkat såsom insam-

lare för museet, samt av många andra omständigheter. De samlare, som det oaktat blivit museet trogna, äro Simo Iivonen (251 nr), Johan Öfverberg (56 nr), Kustaa Mäkirinne (47 nr) och Gustaf Karlsson (42 nr). — Föraringar till stenålderssamlingarna ha influtit talrikare än vanligt. Sådana ha gjorts av prof. Otto Engström, som skänkt sin redan 1876 hopbragta samling från Nyland, omfattande 59 stenåldersföremål (fig. 6) och några föremål från senare perioder (7327: 1–62), dr Julius Ailio, samskoleeleven Johan Björkstén (fig. 1), järnvägstjänstemannen K. E. Boijer, ingenjör C. Collin, med. kand. May Fonselius, vicehäradshövding Rudolf Jack, hemmansägaren Herman Jauhainen (Pielavesi), ingenjör Kurt Jørgensen, mag. V. J. Kallio, mag. Arvi Korhonen, folkhögskoleföreständaren Eino Kärki, dr Petrus Nordmann, statsrådet E. G. Palmén (fig. 7), dr U. T. Sirelius och hr Juho Viinamäki (Salo).

I det följande äro boplatsfynden ordnade landskaps- och sockenvis. De flesta landskap äro dessutom indelade i fyndprovinser på samma sätt som på Julius Ailios stenåldersfyndkarta i »Atlas öfver Finland 1910» och i FFT XXV: 2. Lösfynden äro uppräknade efter arter, fyndorterna äro angivna efter Ailiots fyndprovinser.

Boplatsfynden.

(De provinser, från vilka inga fynd ha inkommit, ha lämnats onämnda).

Egentliga Finland (64 nr).

Nousis sn. På Pilpolala hmns gårdsplan och körväg i Alakylä hittade dr S. Pälsi under sin tjänsteresa år 1916 ett förarbete till en tväryxa, fyrsidigt tillhugget och oslipat, samt en genom tillslagning formad rund stenskiva — kanske ett förarbete till en hängprydnad (7187: 1–2).

S. Marie sn. På Paimala folkskolas gårdsplan, där redan förut fynd från stenåldern ha gjorts (4964: 235–237, 5183: 10–12), hittades 3 söndriga hälstenar och en tillslagen bit av en hård eruptiv bergart (7152: 1–4).

Uskela sn. På den kända järnåldersfyndplatsen Katajamäki (FM 1914 s. 23–38) ha hittats nära varandra ett fragment av en fyrsidig handslipsten och en bit av ett redskap av strålstensskiffer (7095: 62–63); fynden visa att stället, som ehuru nära havstranden dock ligger 35–36 m högt, var bebott redan under stenåldern. — Från Sini vuori sedan gammalt kända stenåldersboplats ha till museet inkommit c. 330 lerkärlsbitar hörande till den s. k. Uskela-keramiken (jfr.

FM 1915 s. 3 fig. 2 och FM 1916 s. 37), vars huvudsakliga ornamen utgöras av gropar. De övriga fynden bestå i slipstensfragment samt bergarts- och flintsärvor (7300: 2–4). De sistnämnda äro av rödaktig, rysk flinta, vars uppträdande så långt västerut som i Uskela är en omständighet att lägga märke till. Kronologiskt hör Uskela fyndplats till stenålderns slut eller IV. perioden (jfr. FM 1917 s. 41–43).

Kisko sn. Längs Tieksmäki ås på stenåldersfynd rika stränder ha på Sillanpää enstaka hemmans mark på ett par ställen gjorts boplatsfynd, nämligen på den s. k. Latoniitty åkern ett fragment av en stor slipsten med kretsformig nötning (7301: 2) och på Seppä torps åkrar en dubbelmäjsel, ett fragment av en handslipsten och ett par bitar av platta slipstenar (7301: 3–5). — Från Seppä parcells område i Kaukuri by har museet erhållit en hälmäjsel och en rät-mäjsel, båda fyrsidiga, bitar av slipstenar och av stenredskap samt sten- och kvartssärvor (7301: 6–9). Från Kankare hmns mark i sistnämnda by härstammar ett fragment av en slipsten (7301: 10). På Kaukor suo till Mommola gård i Toija by hörande torps åker har hittats en handslipsten av sandsten (7301: 12). Med undantag av den till först nämnda äro alla ovan omtalade fyndorter i Kisko sn förut kända (jfr. FM 1917 s. 43).

Suomusjärvi sn. Från den kända stenåldersboplatsen i Laaperla by (jfr. FM 1917 s. 43) föreligga många nya fynd (7110: 1–11; 7153: 1–10; 7196: 1–10; 7288: 1, 5, 6; 7329: 1–8). Av föremålen utgöres åter den största delen av sparsamt slipade spets- eller brednackiga yxor med spetsoval genomskärning (jfr. fig. 6 här nedan och Ailio I fig. 3, 4 samt SM 1913 s. 79 fig. 22, 23). Men även yngre fynd finnas, såsom av följande tabell över accessionerna från 1916 och 1917 framgår, vilka jag enligt min uppskattning har indelat i tre grupper, nämligen i 1) äldre, 2) yngre och 3) icke närmare daterbara föremål.

1)	Yxor med spetsovalt tvärsnitt	11	st.
	hälmajsel, spolformig (jfr. fig. 8)	1	»
	spjutspets med linsformigt tvärsnitt	1	»
	handslipstenar av oregelbundna former	3	»
2)	Rätmajslar och tväryxor, fyrsidiga	2	»
	spjutspets med rombiskt tvärsnitt	1	»
	handslipstenar, prismatiska, fyrsidiga	4	»
3)	Halvan av en rund hälsten	1	»
	fragment av stenredskap	2	»
	» » handslipstenar, stensärvor m. m. 20	»	

De spolformiga hålmäjslarnas ålder behandlas sid. 26—27 här nedan. Föremålen av gruppen 1, till vilken huvuddelen av tidigare fynd från detta boplatssområde hör, torde härstamma från tiden före båtyxkulturen, d. v. s. från Montelius I. och II. perioder.

Nyland (155 nr).

Karislojo sn. På stranden av den till Lojosjön hörande Långviken har på Kattelus hmns mark i närheten av Tomasböle torp hittats ett fragment av en slipsten (7107: 2).

Sammatti sn. På Koivisto boplats, där såsom på Laperlaområdet i Suomusjärvi sn hittats såväl äldre, sparsamt slipade som ock yngre fyrsidiga eggredskap (FM 1916 s. 37—38 och 1917 s. 44) företog dr Ailio år 1916 grävningar. Bland hans fynd (7136: 1—24) finnas 4 primitiva yxor, 2 handslipstenar av oregelbunden form, 2 fragment av fyrsidiga rätmajslar eller tväryxor, 1 smalmäjsel, 1 fyrsidig handslipsten, 2 rullstenar med slipade ytor, 4 obestämbara redskapsfragment, 4 bitar av slipstenar samt c. 40 stenskärvor (kvarts, kvartske ratofyr, stålstensskiffer, diabas m. m.).

Karis sn. På en skogbevuxen höjd, benämnd Stänget, på Borgmästars hmns mark i Kila by hittades hösten 1917 ett fragment av en stor tväryxa, med trapezoidisk genomskärning, en tjock fyrsidig tväryxa och ett fragment av en fyrsidig hålmäjsel, alla av strålstensskiffer, 2 sågar för sågning av sten samt avhuggna sandstensskärvor (7303: 1—7). Vid ett besök på stället kunde jag icke iakttaga några spår, som tydde på en långvarigare boplats, varför fyndet torde få betraktas som lämningar efter en under en kortare tid begagnad lägerplats. Fornsakstyperna peka mot slutet av stenåldern.

Lojo sn, Gerknäs. Denna fyndortsbeteckning äger en fyrsidig handslipsten av sandsten från prof. O. Engströms till museet skänkta samling (7327: 59).

Nummis sn. På Juko hmns Korkniitty åker i Järvenpää by (FM 1917 s. 44) har hittats en österbottnisk rätmajsel (7108: 1).

Ingå sn. På Västerängen, tillhörig Högbacka hmn i Joddböle by, har hittats en stor slipsten, vars härstamning från stenåldern likväld är tvivelaktig (7116: 2).

Sjundea sn. I prof. O. Engströms samling befinner sig en sannolikt från stenåldern härrörande, men senare skadad handslipsten från denna socken utan närmare fynduppgifter (7327: 60).

Kyrkslätt sn. I kommunens nära kyrkan och väster om prästgården belägna sandtäkt och i åkerdikena i dess närhet (jfr. FM 1917 s. 44) har fornsakssamlaren J. Öfverberg hittat några grova lerkärsbitar utan ornament, slagskärvor, benbitar m. m. (7299: 36; 7322: 1—2). — Från en Vesikallio benämnd åker, hörande till Arthur

Sandströms parcell under Övra-Jussila hmn i Lappbölle by, är en liten slipsten (7349: 1). — Från en mellan Läjärvi och Vitträsk belägen Rapakärr benämnd åker på Oitbacka gårds mark äro 4 fyrsidiga rätyxor av samma västfinska typ, av vilken redan förut några exemplar ha hittats i denna åker (7092: 1–2; 7102: 9; 7299: 18). — Från Läjärvi boplatsområde (FM 1917 s. 44) — med undantag av Sikunsuo och den inom Esbo socken liggande delen — föreligga 3 primitiva mäjslar av s. k. Sikunsuo-typ (FM 1916 s. 41), 3 fyrsidiga rätyxor av västfinsk typ, 3 platta fyrsidiga rätmäjslar, på undre sidan vid kanten facetterade (den s. k. sydfinska typen, FM 1915 s. 6 fig. 5), en fyrsidig tväryxa, 3 yxor eller mäjslar av tillfälliga former, hälften av en båtformig skafthålsyxa av Ailius typ a (7268: 1), en s. k. spetsnackig skafthålsyxa (FFT XXV: 2 fig. 18; 7349: 10), vilken såsom ofta är fallet med fragmentariska exemplar av denna typ, blivit begagnad som slagsten, en stor halvfärdig något skadad hälsten, vilken såsom hel har vägt över 7 kg (den nuvarande vikten 6,3 kg), 4 fyrsidiga handslipstenar (FM 1915 s. 6 fig. 6), av vilka en har många inslipade färnor, andra slipstenar och fragment av sådana, skärvor av stenredskap, stens- och kvartsskärvor samt 440 lerkärlsbitar (7010: 3; 7092: 3–4; 7149: 1–2; 7194: 5–7; 7195: 1–2; 7268: 1–3; 7280: 1; 7299: 19–34; 7304: 1–2; 7322: 3, 4, 6–8; 7349: 2–10). Intressantast bland fyndföremålen äro de två skafthålsyxorna. De tidigare inom detta boplatsområde funna båtyxorna äro omnämnda FM 1915 s. 5. Den spetsnackiga skafthålsyxn är den första i sitt slag från området; i själva verket är den hittad redan nedanom det egentliga Läjärviområdet (på Vadängen), där fynden redan ha ett annat, yngre kynne. Lerkärlsbitarna höra till snoddkeramiken, med undantag av c. 10 grova bitar, vilka hittats vid Läjärvis utlopp på en Framhoparn benämnd åker. Detta ställe, som ligger alldeles invid fyndstället för den nyssnämnda spetsnackiga skafthålsyxn, representerar synbarligen ett senare skede av traktens bebyggelse, något som redan framgår av dess ringa höjd över havet (c. 18–20 m). — Från Sikunsu o-åkern, Läjärviområdets äldsta stenåldersboplats (FM 1917 s. 45), som år 1916 besöktes av J. Ailio, föreligga 5 små primitiva mäjslar (FM 1916 s. 41), 1 slagsten, fragment av slipstenar, stenskärvor, brända bensmular, 6 små lerkärlsbitar m. m. (7102: 10–14; 7135: 1–6; 7194: 8–11; 7280: 2; 7322: 5). — I övre delen av Läjärvi vattensystem på den s. k. Malmåkern på Malmgård hmns mark, Haapajärvi by, ha hittats en stor sparsamt slipad brednackig yxa med spetsoval genomskärning (jfr. fig. 6 här nedan), en handslipsten och ett fragment av en större slipsten (7178: 2–4). — Nära detta ställe på Kauhala bys område har i »Soldattorp-åkern» hittats en rätmäjsel och ett stort avslaget redskapsämne (7282: 1; 7299: 35).

Esbo sn. Från den inom denna socken belägna delen av Låjärvi boplatsområde, å Niemi och Urberga gårdars mark, ha till museet insänts 1 rätyxa av tillfällig form, 1 fyrsidig tväryxa, 1 förarbete till ett stenredskap, en ovanligt stor slipsten med kretsformig nötning, stenskärvor och c. 70 lerkärlsbitar, alla av snoddkeramik — en bit är prydd med parvis anordnade snörlinjer (7102: 7; 7194: 1–3, 12, 13; 7322: 9). På norra sidan om ådalen nedanom Låjärvi ha invid skomakar Levanders torp i Träskby hittats några slipstensbitar och en krukskärva (7102: 8), i Hjärtbacka sandtäkt hälften av ett förarbete till sannolikt en båtformig yxa (7149: 3, jfr. FM 1915 s. 6 fig. 4), på boplatsen vid Sperrings hmn en s. k. österbottisk yxa, c. 80 ornerade grova lerkärsbitar (jfr. FM 1917 s. 45), förarbeten, fragment av redskap av strålstensskiffer och av slipstenar, slagavfall, brända benskärvor m. m. (7102: 1–6; 7299: 9–13), och i sandgropen invid Klemets hmn en fyrkantig handslipsten (7299: 8). Om tidigare fynd från dessa ställen se FM 1917 s. 45. — Från fyndplatsen på Backisåkern (FM 1917 s. 46) härstammar ett fragment av en slagsten eller måhända glättsten såsom fig. 1, 4 fragment av handslipstenar samt stenskärvor och några oornerade lerkärlsbitar (7010: 2; 7067: 2–4; 7349: 11–14). — Alldeles i närheten av sistnämnda ställe hittades sommaren 1917 i den S om Finns folkhögskola belägna stora sandgropen inom ett jämförelsevis stort område lämningar av en stenåldersboplats. Bland fyndföremålen må främst omnämñas »glättaren» fig. 1 av granit, vars ena sida är alldeles plan och rak samt glatt slipad. Av samma storlek och form är en i samma sandtäkt hittad rullsten av granit, vars ena sida är genom knackning formad alldeles plan men icke slipad, — således synbarligen ett förarbete till en glättare såsom fig. 1 (7299: 3). I museets samlingar finns förut två stenar, som kunna räknas till samma kategori som dessa glättare, den ena från grannsocknen Kyrkslätt, den andra från Karjala kapell i Egentliga Finland¹; båda äro ovala, den ena har två parallella släta ytor, den andra blott en. Från dessa glättare böra särskiljas några på Åland och någon gång även å stenåldersboplatserna på fastlandet funna kullerstenar, vanligen av sandsten, som ha slipade men ej alldeles plana ytor, och vilka torde vara löpare (»Reibsteine») eller mindre slipstenar. De förstnämnda stenarnas alldeles raka, plana ytor synes icke ha uppkommit genom nötning, utan äro, såsom det på boplatsen vid Finns hittade halvfärdiga exemplaret visar, avsiktligt så formade: genom huggning jämnade, innan de slipades. Dessa plana ytor och det hårda material (granit eller diabas), av vilket föremålen äro gjorda, peka på en alldeles särskild användning. Min åsikt

¹ H. M. k. 5084: 2, 2060.

om dessa stenars bestämmelse framgår av den benämning jag givi dem: »glättare.» Mitt antagande bekräftas av det faktum att de til formen överensstämma med glättkulorna av glas från senare tider (fig. 1 b). Bland de än »Mahlkugeln», än »Reibsteine» eller »Quetscher» (löpare) benämnda stenar, vilka hittas allmänt i Danmark och Mellan-Europa, såväl enstaka som ock å boplatser, bl. a. i pålbyggnaderna, synas även förekomma likadana exemplar som de finska glättarna¹. — Utom dessa två glättstenar ha på boplatsen vid Finns hittats ett illa skadat stenredskap, 1 slagsten av kvarts, slagavfall, brända lerbitar och c. 20 krukskärvor, bland vilka finnas såväl skör

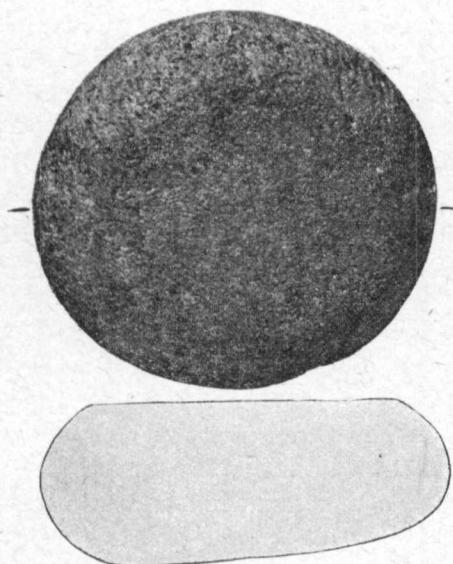

Fig. 1. Glättare av granit. Finns stenåldersboplats, Esbo sn (7298). $\frac{2}{5}$.

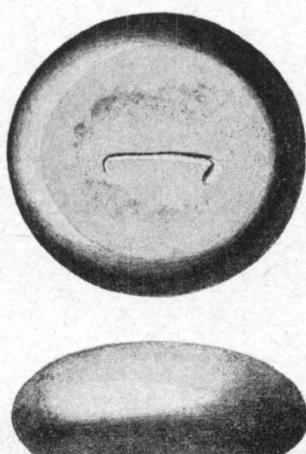

Fig. 1 b. Glättare av glas för strykning av tyg (från yngre järnålder eller historisk tid), hittad i Perho sn i Södra Österbotten (se FM 1911 s. 56) $\frac{1}{2}$.

Uskelakeramik som ock grov Kiukaiskeramik (7298; 7299: 1–7). De lägsta fynden anträffades här c. 16–17 m över havsytan, vilken omständighet i förening med keramiken bevisar, att boplatsen är alldeles från stenålderns slut, den IV. perioden. På fyndplatsen ha hit-tills inga grävningar företagits. Då den ligger vid randen av en vid bottnen av en havsvik (Esboviken) belägen strandäng, mot vilken den sänker sig i en sakta sluttning, och då denna äng under fyndstället är endast 4–5 m över havet, så torde man genom gräv-

¹ S. Müller, Ordning I, 216; Beltz, Die vorgesch. Altertümer des Grossherzogtums Mecklenburg-Schwerin s. 71–72; O. Mertins, Wegweiser durch die Urgeschichte Schlesiens s. 37 (fig. 60); Eichhorn, Tafeln zur Vor- und Frühgeschichte Thüringens, Taf. I, 26 etc.

ningar på fyndstället tämligen exakt kunna fastställa, var strandlinjen i denna trakt vid stenålderns slut har gått. — Från stenåldersboplatsen vid Mynts hmn (FM 1916 s. 42) föreligga några krukskärvor och stenflisor (7194: 4; 7299: 14–17). — På Mickelsåker i Morby nära Esbo kyrka ha hittats c. 100 lerkärlsbitar (7322: 10), måhända alla från ett och samma kärl, av vilket museet redan tidigare erhållit några skärvor (FM 1917 s. 46). Kärlet liknar närmast vissa lerkruskor från boplatserna av Kiukaisgruppen¹. Å andra sidan påminna skärvorna mycket om den »epineolitiska» keramik, för vars uppträdande på fyndorter från bronsåldern och äldre järnåldern dr Hackman har redogjort². Frågan, om Morby kärlet härstammar från stenåldern, förblir således oavgjord. — I en sandtäkt vid Stens hmn c. 1 km S om Grankulla station har hittats en sannolikt till stenåldern och närmast till Kiukaiskeramiken hörande, stor grov lerkärlsbit utan ornament (7282: 2). Dr Tallgrens grävningar på fyndstället voro resultatlösa. Tidigare har i samma sandtäkt hittats en vacker båtyxa, som enligt fynduppgifterna torde härstamma från en enmansgrav (5961).

Nedre Satakunta (48 nr).

Kumo (Kokemäki) sn. På stenåldersboplatsen vid Häyhtiö i socknens norra del och sannolikt liggande vid Kumaoälvs forna bädd företog förf. år 1916 grävningar. Kulturlagret var fattigt på fynd. Fyndinventariet innehåller ett litet förarbete till ett stenredskap med spetsoval genomsärning, en platt hammare av sten (fig. 2), halvan av ett metrevssänke av typen FFT XXVIII: 1 pl. XI: 7, halvan av ett hängsmycke med hål i mitten (fig. 3), 3 kvartsskrapor (jfr. fig. 5), 15 slipstensfragment, en slagsten av kvarts, skärvor från stenredskap, en mängd slagavfall av kvarts och sten, brända bensmular, samt några krukskärvor (7112: 1–48). Från fyndstället, som tidigare besökts av dr Ailio och från vilket Nationalmuseet redan förut erhållit en del föremål, bl. a. särskilda hälstenar³, har till Satakunta Museum i Björneborg inkommitt en avsevärd mängd föremål av olika slag⁴. Av de nu funna föremålen är den platta klubban fig. 2⁵ besläktad med sådana stenhammare som SM 1911 sid. 77 fig. 4, av vilka i vårt land

¹ H. M. k. 6126: 11 och Satakunta M. 8153, båda från Uotinmäki boplats i Kiukais sn.

² Hackman, Om Nylands kolonisation, Histor. Tidskr. för Finland 1917 sid. 244 ff.; FM 1917 sid. 60, 61.

³ 5178: 1–11; Ailios fyndberättelse i museets topografiska arkiv.

⁴ Sat. M. 315, 321–324; 985–988; 1127; 5502; 8860–63; 8871–82.

⁵ Ett par alldelvis dylika hammare som fig. 2 omnämner Pälsi från boplatserna i Kaukola socken. FFT XXVIII: 1 pl. XIII: 5.

hittats över 20 exemplar, huvudsakligen i Österbotten och Lappland. Skiffertrissan fig. 3 närmar sig i sin form de av Pälsi avbildade skifferpärlorna från Kaukola (FFT XXVIII: 1 pl. XIV: 1–2). Ett dylikt föremål är med talrika skiffersaker av arktiska typer hittat på Överveda stenåldersboplats i Ångermanland, Sverige¹. De i trissans kant förekommande inskärningarna uppträda främst i Västra Finland på prydnader, såsom skiffreringar och s. k. notflarnformiga hängsmycken², men även på redskap och vapen, t. ex. jämförelsevis ofta på spetsovala eller rombiska hälstenar³ och tillfälligtvis på vaggmedformiga

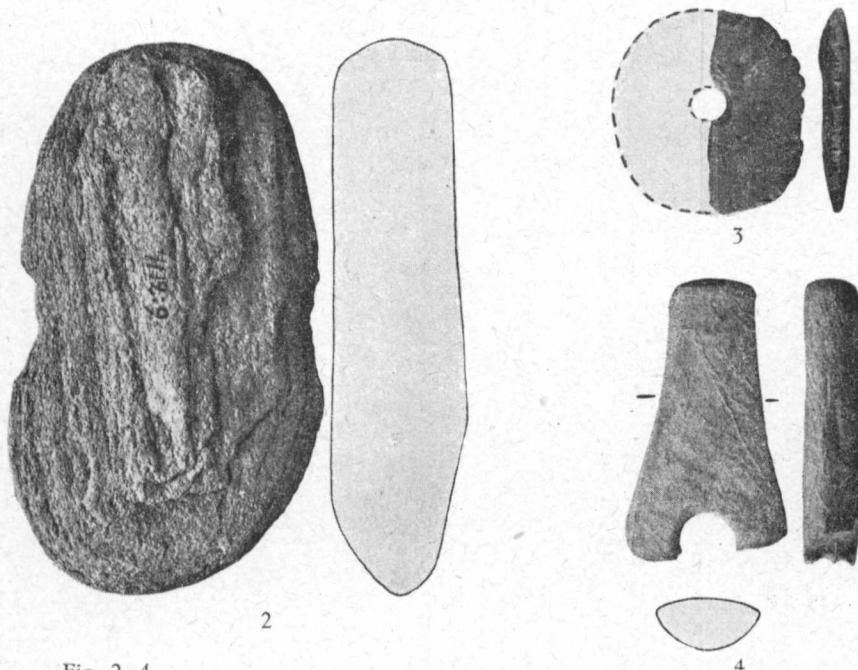

Fig. 2–4.

2. Stenhammare. Häyhtiö boplats, Kumo sn (7112: 9). $\frac{2}{5}$. — 3. Halvan av en skiffertrissa. Häyhtiö boplats, Kumo sn (7112: 31). $\frac{1}{2}$. — 4. Halvan av en båtformig skafthålsyxja, gneiss. Pitkäjärvi boplats (A. Huppunens Strandåker), Räisälä sn (7330: 10). $\frac{1}{2}$.

hackor, djurhuvudvapen, spjutspetsar⁴ m. m. Detta ornamentmotiv är, såsom känt, särskilt karaktäristiskt för bärnsteinsprydner. Tydliggen har detta primitiva orneringssätt, som visserligen också lätt kan

¹ Almgren, Några svensk-finska stenåldersproblem s. 57–58.

² FM 1894 s. 19 (A. Hackman); FFT VI s. 111 fig. 15; Satak. Museum 3072; SM 1918 s. 33 (S. Pälsi).

³ FM 1894 s. 19.

⁴ T. ex. Ailio, Die geographische Entwicklung des Ladogasees, s. 154 fig. 48; FM 1909 s. 1; H. M. k. 5613: 2 etc.

uppstå spontant, kommit till oss genom bärnstensmyckenas¹ förmödning, såsom redan formerna av de smycken, hos vilka det oftast uppträder, ådagalägga. Krukskärvorna från Häyhtiö äro av skört gods liksom lergodset från många andra Västra Finlands kamkeramiska stenåldersboplatser. En närmare datering av fyndstället är ännu ej möjlig; det torde ha varit bebott under en längre tid; åtminstone huvudelen av fynden synes härstamma från III. och IV. perioden.

Södra Tavastland.

Vånå sn. Herr K. E. Boijer har skänkt åt museet en klotformig slagsten av kvartsit, hittad på givarens villaområde i Vånå (7286).

Södra Karelen (294 nr.).

Kaukola sn. Bland de från boplatssområdet vid Riukjärvi, Piiskunsalmi, Kortteensalmi och Ilmetjoki insända fynden finnas yxor och mäjslar (57 st.), halvan av ett spetsovalt skaftihälsvapen (7357: 87), ett fragment av ett om skafthälsvapen med utspång (jfr. fig. 9 här nedan) påminnande stenvapen med mycket litet skafthål (7285: 92), 5 hälstenar, 1 stort nätsänke av sten (7357: 84), pil- och spjutspetsar, prylar, metrevssänken och skaftdelar av metkrokar samt andra små skifferföremål (24 st.), skrapor och pilspetsar av flinta (18 st.), kvarts- och stenskrapor (3 st.), slagstenar (1 st.), sågar för spjälknning av sten (3 st.), förarbeten, obestämda stenföremål m. m. (8 st.), fragment av olika slipstenar (473 st.), flint-, kvarts- och stenskärvor, delvis av slipade stenverktyg (630 st.), ett par fragment av lerfigurer (7357: 61 o. 66), c. 5,750 krukskärvor — huvudsakligen typisk kamkeramik, benskärvor m. m. (7035: 1; 7117: 1–35, 40–42; 7285: 1–96; 7357: 1–100). — På gränsen mot Räisälä sn har på stranden av Pitkäjärvi hittats en fragmentarisk mäjsel och en handslipsten (7117: 38, 39), och på stranden av Juoksema järvi i c. 20 lerkärlsbitar och några flintskärvor (7117: 36, 37). På de inom Räisälä socken liggande stränderna av nämnda sjöar ha anträffats rikliga boplatstfynd.

Räisälä sn. Från boplatssområdet vid Pitkäjärvi träsk på A. Huppuens hmns Rantapelto och Riihentauspelto benämnda åkrar (jfr. FM 1917 s. 47 och SM 1918 s. 25) ha till museet inkommit mäjslar och yxor (9 st.), 1 s. k. krummäjsel, 1 fragment av en skafthälssyxa, fig. 4, hälstenar (fragment och halvfärdiga inberäknade 5 st.), spjutspetsar, metrevssänken och andra små skifferföremål (4 st.), 1 pilspets av flinta, flintskrapor (16 st.) och 1 kvartsskrapa, 1 slagsten, förarbeten

¹ Ailio II pl. 7: 26 (bärnstensring från Södra Österbotten).

(4 st.), slipstensfragment (57 st.), flint-, kvarts- och stenskärvor (125 st.), ett fragment av en lerfigur (7033: 12) och c. 1,600 lerkärlsbitar av kamkeramik (7033: 3–12; 7330: 1–42). Av fynden är den fragmentariska skafthålsyxa fig. 4 märkligast. Den är nämligen i trots av sin litenhet och platthet tydlig en båtformig skafthålsyxa av Ailiostyp a, och t. o. m. av särskilt ren typ. Endast det mjuka gneissartade materialet, som på boplatserna i Vuoksentrakten allmänt används till redskap, tyder på att föremålet är en karelisk efterbildning av västfinska förebilder, av vilka även enstaka importstycken hittats i Vuoksentrakten. Då denna fyndort enligt dr Pälsi härstammar från tiden för Ladogatransgressionens maximum¹, bevisar detta föremål i förening med de på boplatserna i Kaukola funna båtyxfragmenten och särskilda i Suvantos forna botten hittade föremål av båtyxkulturens typer, att transgressionens maximum och båtyxornas uppträdande i Västra Finland åtminstone till en del varo samtidiga (jfr. FM 1917 s. 54).

— På Simo Haikonens åker i Härskensaari by i Räisälä sn har hittats ett förarbete till en skafthålsyxa (7292: 1). Ytan, vars med hålborr påbörjade skafthål är ofullbordat, är jämförelsevis enkel till sin form, påminnande dels om vissa stycken av skandinaviska facetterade yxor (»rombyxor»), dels om särskilda finländska degenererade båtyxor² och enkla skafthålsyxor från Ryssland.

Impilahti sn. Från den sena dynboplatsen vid Koirinoja har dr Ailio medfört till museet ett tiotal lerkärlsbitar samt några flint-, kvarts- och stenskärvor³ (7284: 1–2).

Södra Österbotten. (60 nr.).

Ilmola (Ilmajoki) sn. Från boplatsen vid Piirtola (Ailio II s. 32–35) ha insänts c. 80 lerkärlsbitar av vacker typisk kamkeramik⁴ (7105: 1–2).

Kurikka sn. Från Myllykylä by (officiellt Kurikka by) i denna grannsocken till Ilmola har tidigare till Satakunta Museum i Björneborg sänts en smalmässel, ett fragment av en österbottnisk yxa och en kamkeramisk lerkärlsbit (Sat. M. 8066–68). Under mitt besök i socknen sommaren 1916 fick jag veta att föremålen hade hittats på Vierikko benämnda område på Koski hmns mark. Där hittade jag nu några fragment av stenredskap och slipstenar, 2 skrapor av kvarts (jfr. fig. 5), avfallsskärvor av sten och kvarts samt brända ben-smular (7114: 1–7), således tydliga tecken på en stenåldersboplats.

¹ SM 1918 s. 34.

² Ailio II s. 15 fig. 10.

³ Jfr. Ailio, Die geogr. Entwicklung des Ladogasees s. 49, 156–157.

⁴ Jfr. Ailio II pl. 3: 13–17.

Alavo sn. På Ojalankangas hed i Rantatöysä by upptäckte förf. 1916 en egendomlig boplats av en i Finland dittills okänd typ. Kulturlagret var nämligen begränsat till ett aldeles litet område. Fynden (7113: 1–44) utgjordes av en stor mängd brända ben (in emot 1,5 kg) och avhuggna kvartsskärvor (209 st.) samt (fragmenten medräknade) 28 kvartsskrapor, fig. 5. Av slipstenar och slipade stenredskap hittades ärenot icke ett spår. Fyndstället har tydlig varit ett under kort tid begagnat läger för jägare; som skydd mot väderleken har tjänat en s. k. vindskärm, framför vilken har brunnit en lägereld¹. — På Penttilänkangas ungefär 1 km från Ojalankangas stötte jag på lämningar av likadana lägerplatser samt hittade i

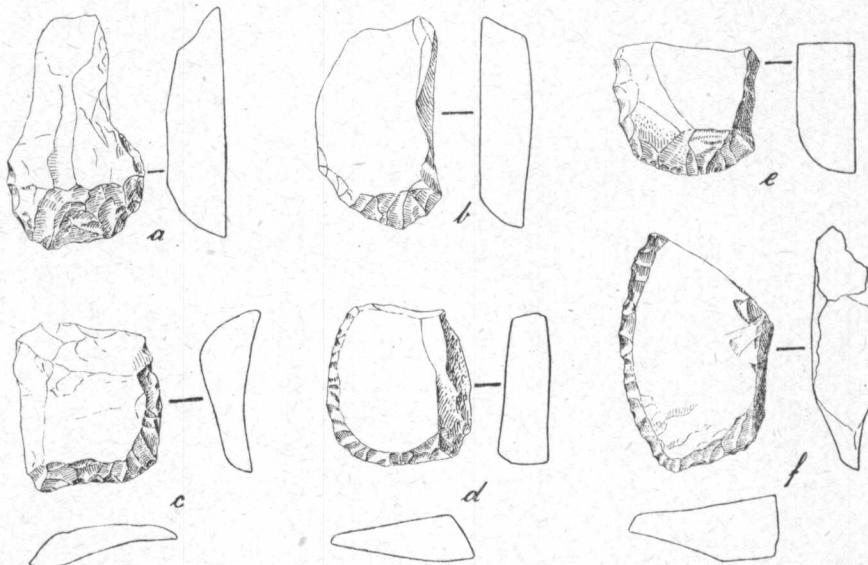

Fig. 5. Skrapor av kvarts. Ojalankangas, Alavo sn (7113: 5, 7–10, 17). ^{3/4.}

dem 3 kvartsskrapor, slagavfall av kvarts och brända benesmulor (7113: 45–49). — På Kellomäki hmns Leviänpelto åker i Rantatöysä by har hittats en såg för sågning av stenar (7189: 7). Fyndorten är oundersökt.

Eviäärvi sn. På Hanhikoski boplatsområde (FM 1917 s. 47) har på Riihipeltoåkern i Jokela by nära Sirppikoski gård hittats en platt österbottnisk hålmäjsel (7161).

Lösfynden.

Deras arter och fördelning på de olika provinserna framgår av den på följande sida återgivna fyndtabellen.

¹ En utförligare beskrivning i SM 1916 s. 73–82.

	Summa										
	Diverse föremål										
	Spiut- och pilspetsar, knivar										
	Hälstenar										
	Skafthålsyxor										
	Dubbelmärslar, smala och krummärslar										
	Hälmmärslar										
	Rätmajslar										
	Österbottniska yxor, vaggmädeformiga yxor										
	Tväryxor										
	Rätyxor										
Egentliga Finland	4	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nyland	1	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nedre Satakunta	3	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Övre Satakunta	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Södra Tavastland	6	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norra Tavastland	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Södra Savolaks	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norra Savolaks	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Södra Karelen	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norra Karelen	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Södra Österbotten	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mellersta Österbotten	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrbotten	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ostra Österbotten	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lappland	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Summa	23	21	9	53	26	6	6	10	12	3
											169

Efter socknarna fördela sig lösfynden på följande sätt:

Egentliga Finland: Halikko 1 föremål, Kikala 3, Kimito 1, Kisko 2, Muurila 1, Nousis 1, Uskela 1, Virmo 1, Åbo 1. *Nyland*: Degerby 1, Elimä 3, Esbo 3, Helsinge 4, Ingå 2, Karis 7, Karislojo 3, Kyrkslätt 7, Lojo 28, Nummi 6, Pusula 3, Pyhäjärvi 2, Sammatti 1, Sibbo 7, Sjundeå 11, Snappertuna 1, Veckelaks 2, Vichtis 2. *Satakunta*: Eräjärvi 1, Hongonjoki 1, Hvittis 1, Kankaanpää 1, Kumo 2, Punkalaidun 1, Vesilahti 1. *Tavastland*: Asikkala 1, Hauho 1, Hollola 2, Kärkölä 1, Laukaa 1, Somerniemi 1, Sysmä 4, Tammela 1, Urdiala 2, Viitasaari 3. *Savolaks*: Kiuruvesi 2, Kuopio 1, Pielavesi 1. *Karelen*: Ilomantsi 3, Jaakkima 4, Kaukola 2, Metsäpirtti 5, Räisälä 1, Sakkola 1, Sordavala 1, Vederlaks 1. *Österbotten*: Alavo 3, Evijärvi 1, Ilmola 1, Kauhava 2, Kuortane 1, Kurikka 1, Muonio 1, Paltamo 1, Utajärvi 2, utan närmare fynduppgifter 1. *Lappland*: Enare 1, Kuolajärvi 2. — Av lösfynden härstammar således mer än hälften från Nyland, tack vare prof. O. Engströms samling, vars 59 stendredskap med undantag av ett äro från detta landskap. Av samma anledning äro sydfinska typer rikt representerade bland fynden.

Av rätyxorna må omnämnas 4 brednackiga, sparsamt slipade exemplar med spetsovalt tvärsnitt, fig. 6, av ett slag, som är jämförbar med de svenska typerna.

förelsevis vanligt i Södra Finland, främst i Västra Nyland och östra delen av Egentliga Finland, och bildar den förhärskande typen på särskilda boplatser inom detta område (Suomusjärvi—Laperla; Sammatti—Koivisto; Kyrkslätt—Sikunsuo, Mäkipelto). Norrut har typen utbrett sig förbi Tammerfors åtminstone till trakten kring Ikalis. I Norra Tavastland och Savolaks samt Mellersta Österbotten hittas ävenledes

tämligen allmänt former, som i tekniskt avseende står på samma utvecklingsstadium, ehuru de på grund av det material, strålstensskiffer, av vilket de är gjorda, är plattare¹. Av de här omnämnda 4 yxorna är 2 från Egentliga Finland (Kiikala, funna tillsammans), 2 från Nyland (Lojo och Helsinge). Såväl typens sydliga spridning som också dess koncentrering till de ovan uppräknade boplatserna bevisa, att den i kronologiskt avseende företräder en särskild period, som måste förläggas före båtyxtiden, till en tid som motsvarar Montelius I. och II. perioder.

Till kolumnen för de österbottniska och de vaggmedformiga yxorna har förts en i Ilomantsi i Norra Karelen funnen

Fig. 6. Spetsoval yxa. Immola,
Lojo sn (7327: 1). $\frac{2}{5}$.

tväryxa fig. 7, som typologiskt kan anses för en prototyp för den vaggmedformiga yxan. Yxan är spetsnackig, dess tvärsnitt är, såsom vanligen hos äldre vaggmedformiga yxor, hästskoformigt; med undantag av den plana sidan, är yxan bultad; den välvd sidan är endast vid eggen, den plana över hela ytan lätt slipad. På museet finnes tidigare en alldeles dylik, men något mindre bultad yxa, avbildad i FFT XXV: 2 fig. 4, hittad ävenledes i Ilomantsi socken, »på stranden av en liten holme i Viiksinselkä sjö», vid vattenbrynet, tillsammans med en mycket plattare, men för övrigt likadan spetsnackig yxa med en plan och en välvd, bultad bredsida². På grund av detta fynd har jag kallat denna yxtyp för Ilomantsitypen. Typen är sällsynt och förekommer endast i Karelen. Av likadana spetsnackiga och bultade exemplar som de 3 nyssnämnda finnas ytterligare, så vitt jag vet, blott 2 stycken, det ena — fragmentariskt — från Impilahti³, det andra från Kaukola, avbildat Ailio I fig. 2. Dessa yxors spetsiga nacke och teknik, på grund av vilken de — och särskilt sådana

¹ Jfr. Ailio I s. 14—15.

² H. M. k. 2330: 1—2.

³ 2916: 10.

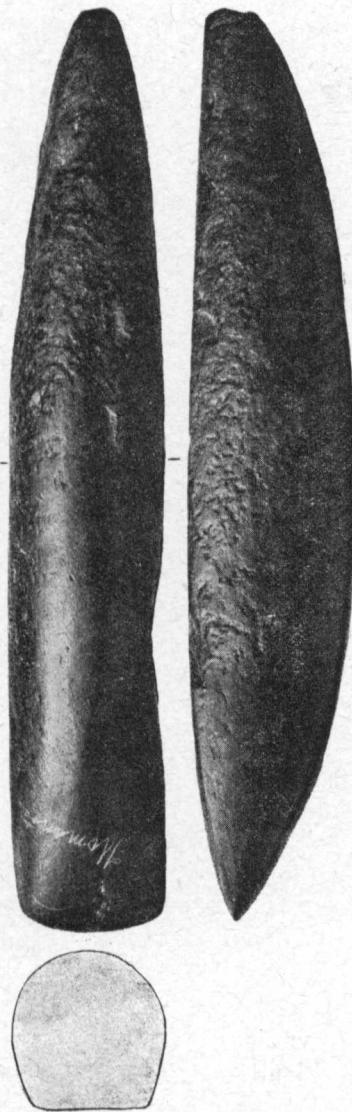

Fig. 7. Yxa av Ilomantsi-typ. Hittad i Pienijoki å, Ilomantsi sn (7222). ^{2/5.}

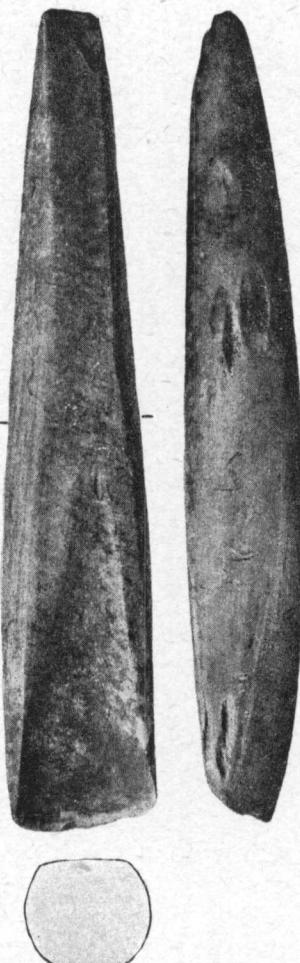

Fig. 8. Hålmäjsel. Mossfynd, Jerisjärvi-Saari hmn, Alamuonio by, Muonio sn (7018). ^{2/5.}

tjocka exemplar som det här avbildade och FFT XXV: 2 fig. 4 — är nära besläktade med trindyxorna¹, tyda på en hög ålder. Typo-

¹ Det må här påpekas att av trindyxor hittats ett par exemplar i Olonetz, 2 i Södra Karelen, nämligen 1 i Sakkola (2668: 61) och 1 i Suojärvi sn (Sordavala Museum nr 293), 1 i Norra Karelen i Liperi (FM 1915 s. 14 fig. 14) och 1 i Norra Savolaks i Pielavesi sn (Kuopio M. nr 29). Från Västra Finland föreligga blot 2 säkra exemplar. Typens spridning hos oss är således nästan östlig. Därmed må mina uppgifter i FM 1915 s. 13 rättas.

logiskt kunna de betraktas som prototyper till de viktigaste redskapsformerna i Karelen stenålder, de tjocka exemplaren för de vaggmed-formiga yxorna och de s. k. spolformiga hålmäjslarna (fig. 8), de plattare åter för de sydkarelska yxorna och mäjslarna (jfr. Ailio I fig. 2 samt fig. 11 och 17). Alla dessa typer ha det gemensamt, att den ena bredsidan är plan, den andra välvd. Många mellanformer finns. Så förekommer i Sordavala Museum (nr 285) en stor vagg-medformig yxa av samma form som fig. 7, men slipad över hela ytan såsom de senare vaggmedformiga yxorna. De spolformiga hålmäjslarna kunna någon gång på nackändan uppvisa spår av bultning, och mellanformer mellan Ilomantsi-typen och sydkarelska yxor och mäjslar äro vissa i Karelen förekommande bultade, avplattade yxor (FM 1915 s. 14 fig. 15), vilka endast genom den breda nacken skilja sig från de plattare exemplaren av Ilomantsi-typen.

Bland rätmäjslarna är den s. k. sydfinska typen eller den platta och korta, fyrsidiga, på undre sidan vid kanterna facetterade, vanligen av diabas gjorda mäjseln (Ailio I fig. 18 och FM 1915 s. 6 fig. 5) talrikt företrädd. Av dem finnas hela 11 stycken, till vilka bland tväryxorna sluta sig ytterligare 3 exemplar. Samtliga 14 föremål äro hittade i Nyland, det östligaste i Elimä, det västligaste i Karislojo. Typens egentliga utbredningsområde är tämligen litet, det begränsas i öster av Kymmenes älvs, i väster av Aura å; i norr når det knapast över Nylands landskapsgräns. Mycket allmän är typen i centrum av detta område, i synnerhet i Kisko, Lojo och Kyrkslätt socknar. I Kyrkslätt förekommer den på de snoddkeramiska boplatserna (jfr. FM 1915 s. 5–6), på grund varav den bör anses för en till båtyxkulturenhörande lokaltyp och räknas till III. perioden. I Karelen finns bland de senare utvecklingsformerna av den sydkarelska mäjseltypen mycket närastående exemplar.

Av våra många hålmäjseltyper (jfr. FM 1915 s. 17–18 och 1916 s. 50–51) äro de flesta företrädda i fynden från 1916 och 1917. Den mest karaktäristiska och allmännaste bland dem är den spolformiga typen med hästskoformigt tvärsnitt, av Ailio kallad den krumryggiga (Ailio I fig. 21). Av dessa finns bland förvarven 10 stycken, bland vilka fig. 8 är den ståtligaste. Typen är jämnt utbredd över vårt land. Flere varianter kunna särskiljas, nämligen såväl tjocka och smala som platta och breda samt »spets», »bred» och »tjocknackiga». Typologiskt torde den härstamma från sådana yxor som fig. 7; idén till hålegg torde ursprungligen ha givits av benredskap. Då typen i Västra Finland uppträder på de tidiga boplatserna Suomusjärvi–Laperla, Sammatti–Koivisto samt Kyrkslätt–Sikunsuo och – Mäkipelto¹ i förening med gamla redskapstyper med spetsovalt tvärsnitt

¹ Jfr. Ailio II s. 222; s. 13 här ovan; FM 1916 s. 41; H. M. k. 5849: 4 m. m.

torde dess ursprung förläggas till tiden bortom båtyxkulturen, således troligen till II. perioden. På en hög ålder pekar redan själva formen, som står nära de spetsnackiga trindyxornas. Av skandinaviska stenredskap kunna de »trindyxor», vilka ha ena bredsidan konkav¹, närmast jämföras med dem. Å andra sidan föreligga åter bevis på att typen har varit länge i bruk, måhända till stenålderns slut. Formen är i synnerhet allmän i Olonetz och Finland, men förekommer även annorstädes i den arktiska zonen². En intressant omständighet, som tyder på att typens egentliga hemtrakt är Olonetz, är den att hålmäjslarna av denna typ nästan regelbundet i Karelen och mycket ofta i det övriga Finland äro förfärdigade av olonetzkisk grönskiffer. Handeln med grönskiffer har i dessa översikter redan tidigare blivit omnämnd³. Även den i fig. 8 avbildade hålmäjseln är av grönskiffer. Den är funnen nära svenska gränsen under 68. breddgraden vid norra ändan av finska Västerbotten i Muonio sn. Även tidigare ha i Lappland (bl. a. i Kemijärvi, Sodankylä, Kittilä och Muonio socknar) hittats hålmäjslar av olonetzkisk grönskiffer och andra föremål (bl. a. av rysk flinta), vilka vittna om att den olonetzkiska handeln sträckt sig ända dit; att detta kulturinflytande nått även till den norska sidan antydes därav att den ryskkarelska mäjsselformen kommit i bruk därstädes⁴.

I kolumnen för dubbelmäjslarna m. m. finnas 4 dubbelmäjslar, 1 smalmässel och 1 krummässel.

Skaft häl syxorna äro alla båtformiga; en av dem hör till det redan i senaste översikt behandlade gravfyndet från Rigosuo i Hvittis sn (FM 1917 s. 51–52). Ett särdeles ståtligt exemplar är hittat i Ilmola sn i sandtäkten vid Koskenkorva järnvägsstation, därifrån redan tidigare till museet insänts en båtyxa, som enligt Ailio⁵ torde härstamma från en jordgrav.

Bland hälstenarna finnes ett par, vilkas härstamning från stenåldern är tvivelaktig (den ena är ett stort nätsänke från Sakkola, den andra – avrundat trekantig – är hittad på Lilla Bockholmen i Åbo), 3 höra till typen med trattformigt skafthål (FM 1915 s. 19), 2 äro runda, en av dem f. i Kaukola sn har 4 inskärningar vid kantern för fastbindandet av skaftet (7093), 1 är avläng och 2 tillhörä gruppen av hälstenarna med sidoutsprång, fig. 9. Av sådana vapen med sidoutsprång ha i Finland hittats i allt c. 50 stycken. Utbredningsområdet är egendomligt: det löper i ett brett bågformigt bälte

¹ Montelius, Minnen från vår forntid 1, 227, 242.

² Jfr. Brøgger, Den arktiske stenalder s. 79.

³ FM 1916 s. 50–51.

⁴ Brøgger, Den arktiske stenalder s. 80.

⁵ Jfr. Ailius grävningsberättelse i H. M. top. ark.

tvärs över Finland. Talrikast har typen anträffats på Ladogas norra strand och i Satakunta. Från Savolaks, Norra Tavastland och Södra

Österbotten föreligga åtskilliga exemplar. Alldeles okänd är den i Norra Finland (Uleåborgs län och Lappland), och från sydligaste Finland (Karelska näset, Nyland, Södra Tavastland och Egentliga Finland) finnas endast några få exemplar. Utbredningsområdet går åt väster över Bottniska viken till Norra Sverige¹ och Norge², åt öster till Olonetz, där typen är jämförelsevis talrikt representerad, och därifrån till Ural; från området öster om Olonetz finnas likväl blott här och där några enstaka exemplar³. Bland de i Finland hittade finnas några halvfärdiga exemplar, typen förekommer även i några mindre boplatsfynd⁴. Dessa vapen med utsprång ha mycket varierande former; två huvudgrupper kunna urskiljas: 1) Breda och platta, vanligen av jämförelsevis dålig kvalitet (Ailio I fig. 29); till dessa må räknas även kontaminationsformerna såväl med spetsovala hälstenar som Ailio I fig. 27 (Montelius, Minnen från vår forntid I: 351) som ock med fyruddiga hälstenar som Ailio I fig. 28 (Montelius, Minnen I: 349). 2) Smala och tjocka med linsformigt tvärsnitt (i skafthålets riktning) och omsorgsfullt slipade (såsom Ailio II fig. 34 och fig. 9 här ovan). Någon skarp gräns finnes icke mellan dessa

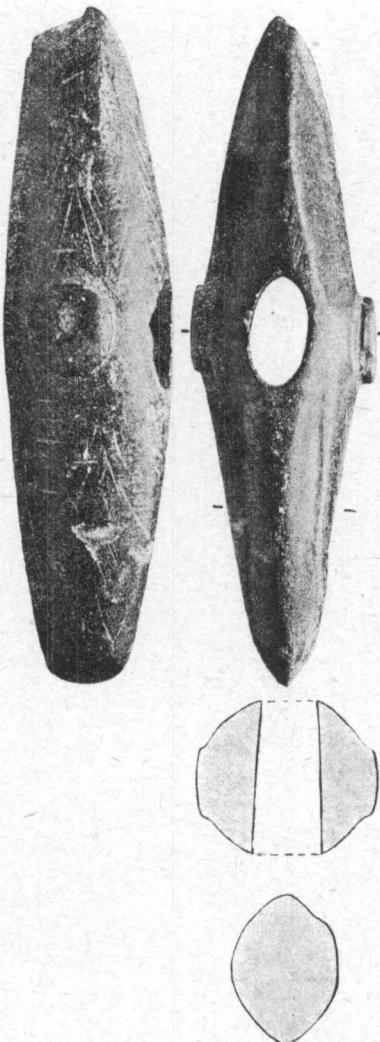

Fig. 9. Skafthålvapen med sidoutsprång, täljsten. Fredsbacka parcell, Mårtensby, Sibbo sn (7186). ^{2/5.}

grupper, vare sig i avseende å formen eller å utbredningsområde. Gruppen 1 är likväl huvudsakligen väst- och centralfinsk, gruppen 2 karelsk-

¹ Montelius, Minnen I fig. 349–351.

² Oldtiden V (Bergens Museums tilvekst 1913, s. 8); Oldtiden VI, s. 93 m. m.

³ Ailio I s. 35; utöver de av Ailio här nämnda ha från Ryssland senare några exemplar blivit kända.

⁴ Ailio I s. 34.

olonetzisk; de nordsvenska exemplaren synas sluta sig till gruppen 1, de ryska åter till gruppen 2. Skafthålets form varierar; hos de västfinska exemplaren är hålet vanligen ovalt, hos de karelska runt och mycket litet. — De båda nyförvärvade exemplaren ha hittats utanför typens egentliga utbredningsområde, nämligen i Nyland, den ena i Helsinge sn nära Malms station (7106), den andra, fig. 9, i Sibbo sn. Båda äro blandformer, den förra står nära de väst- och centralfinska exemplaren, den senare skiljer sig blott genom det stora filade skaft- hålet från de typiska karelska exemplaren. Båda äro av täljsten, såsom flertalet skafthålvapen av denna typ. De på den senare förekommande på avbildningen blott svagt framträdande inristade sick- sackornamenten uppträda på flera skafthålvapen av täljsten¹, främst på klubborna med trattformigt skafthål som FM 1915 sid. 19. En utförligare utredning av dessa ornament och denna både typologiskt och i hänseende till utbredningen intressanta typ kan icke här komma i fråga. Det må endast anföras att typens ålder icke tillsvidare kunnat med säkerhet bestämmas; på stenålderns slut pekar likväl den låga nivå, på vilken vapnet från Helsinge blivit hittat.

Bland föremålen i nästsista kolumnen förekomma 2 osymmetriska knivar, av vilka den ena, f. i Paltamo sn i Östra Österbotten, är tveeggad och nästan en efterbildning i skiffer av flintspän (7199: 2), 1 vacker tveeggad symmetrisk kniv, f. i Laukaa sn i Norra Tavastland och synbarligen en inhemsk kopia av vissa skandinaviska skifferknivar² (7016: 1), 5 vanliga bredbladiga spjutspetsar (Ailio I fig. 34) och 1 tjockare och smalare spjutspets, 1 pilspets med tånge (såsom Ailio I fig. 36) från Kimito i Egentliga Finland (7098), ett fragment av en pilspets av flinta från Enare sn i Lappland (7259) och en s. k. spänpir, fig. 10, av rysk flinta, f. vid malmupptagning i en sjö i Ilomantsi sn i Norra Karelen (7172: 1); såsom i sista årets översikt (FM 1917 s. 47) anförlts, uppträder typen om ock blott ett par gånger bland våra pilspetsar av rysk flinta. I guvernementet Kasan synes den vara tämligen allmän att döma därav att den är talrikt företrädd i den Zaussailovska samlingen av östryska fornsaker i Nationalmuseet. Kronologiskt kan den icke utan vidare, blott på grund av formen, anses vara samtidig med motsvarande skandinaviska typ.

Föremålen i den sista kolumnen utgöras av en helt liten (21×15 mm) rund sten, på vilken finnas två varandra korsande färnor, liksom

Fig. 10.
Spänpir,
rysk flin-
ta. Nie-
menjärvi
sjö, Illo-
mantsi sn
(7172: 1).

$1/2$.

¹ A. Europaeus, Katsaus Pohjois-Pohjanmaan esihistoriaan Jouko Pohjoispohjalaisen osakunnan kotiseutujulkaisu II (H:fors 1914), fig. 10–11; SM 1913 s. 101 m. m.

² Brøgger, Den arktiske stenalder fig. 91.

på vissa större sänkstenar¹, och vilken har kunnat begagnas t. ex. som metrevssänke. Den är funnen i Uskela sn i Egentliga Finland (7297). I kolumnen finns vidare ett halvmånformigt förvittrat skifferföremål, måhända resten av en krum vaggmedformig yxa (Aspelin 33), från Metsäpirtti sn i Södra Karelen (7091: 4), samt en fyrstig, avlång, i vardera ändan trubbig slipad sten från Jaakkima sn i Södra Karelen (7090: 2).

I förening med förvärven från stenåldern må ännu den i fig. 11 avbildade, i en mosse i Saarijärvi sn i Norra Tavastland funna slädmeden omnämns, vilken såväl enligt dr Harald Lindbergs växt-

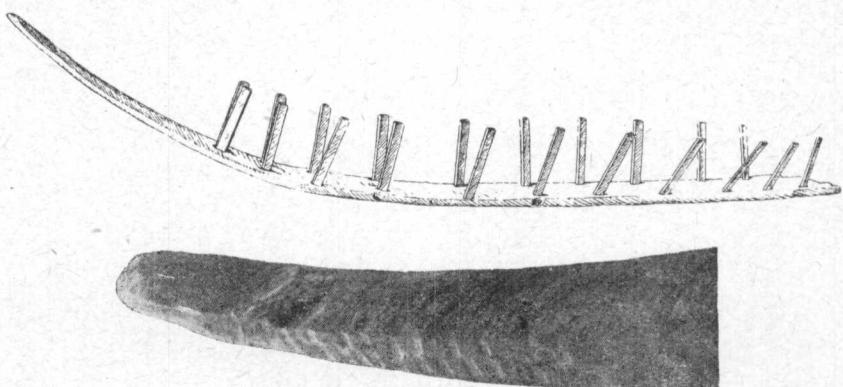

Fig. 11. Slädmede. Mossfynd, Hännilä by, Saarijärvi sn (7063). Längd 2,21 m. Pinnarna ha insatts på museet. — Nedanför: detalj av samma föremål, på vilken de korta snittspåren äro synliga (efter fotografi av dr S. Pälsi).

paleontologiska undersökningar som ock på grund av de korta snittspår som synas på dess yta, måste hänföras till stenåldern. Meden har, såsom dr U. T. Sirelius har visat, hört till en jämförelsevis stor släde med två medar av samma slag som några ännu i bruk varande samojediska renslädar. På grund av detta och våra andra fynd av slädmedar antar Sirelius att renen blivit tämd redan under stenåldern. Fyndet är närmare behandlat i Sirelius uppsats »Über die Art und Zeit der Zähmung des Renntiers» (Journal de la Société Finno-ougrienne XXXIII: 2) samt på finska i dr S. Pälsis arbete »Kulttuurikuvia kivikaudelta» (s. 80 ff.).

¹ Brøgger, Den arktiske stenalder fig. 32 c.

II. Bronsåldern.

Egentliga Finland.

Uskela sn. På Lehtiranta torps gårdsplan å Tomma hmns mark, Villilä by, har år 1916 hittats en vacker spjutspets av brons (fig. 12), som kan hämföras till yngre bronssåldern (7109). Såsom ofta

Fig. 12. Spjutspets av brons.
Lehtiranta torp, Villilä by,
Uskela sn (7109). $\frac{1}{8}$.

Fig. 13. Spik av brons.
Taipale by, Pielavesi sn
(7199: 3). $\frac{2}{3}$.

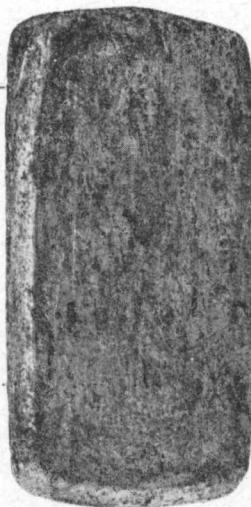

Fig. 14. Förrarbete till en gjutform av täljsten. Moivainsokka,
Kuolajärvi sn (7162: 3) $\frac{2}{3}$.

framhållits var Egentliga Finlands södra del och speciellt Uskela trakten under bronssåldern en av landets viktigaste bygder.

Nyland.

Sibbo sn. På Stenskyberget vid Hitå gård mellan Estboda-viken och Vainsundet finnes en grupp av 6 stenkummel. Ett av dessa undersöktes i augusti 1916 av mig, varvid mina fynd utgjordes av kolbitar, näver och skörbrända stenar (7151). Då kumlet således icke innehållit några daterbara föremål, kan det icke med bestämdhet räknas till bronssåldern. Dock tyder dess läge på ett berg invid en havsfjärd på att vi här verkligen ha att göra med ett fornminne från bronssåldern.

Savolaks.

Pielavesi sn. Av häradshövding R. Jack har förärats en liten bronsspik, en liten fyrkantig bronsskiva med ett hål i mitten, vilken möjligen har hört till spiken som nithuvud (fig. 13), samt bitar av smulten brons och bronsslagg under uppgift att de skulle ha hittats i Taipale by på samma ställe, där den bekanta ofta publicerade (bl. a. Hackman sid. 10 fig. 4) holkyxan av östeuropeisk typ blivit funnen (7199: 3). Fyndstället ligger vid stranden av Likasenjoki på hemmanets nr 1 mark c. 10 famnar från den till Tallusby förande landsvägen. (Jfr. även SM 1911 sid. 72). Fynden synas härröra från en förhistorisk gjutareverkstad.

Lappland.

I *Kuolajärvi* sns ödemarker hittades sommaren 1916 på ett Moivainsokka kallat, på stranden av Naruska å beläget ställe halvan av en ofullbordad gjutform av täljsten (fig. 14), sannolikt för en smal holkyxa (7162: 3). Stället ligger c. 100 km (flodvägen) N om kyrkan och c. 6 mil från närmaste människoboning invid ett stort kärr. Fyndet gjordes i askan av lägerelden. Föremålet är avbildat och närmare beskrivet av dr A. M. Tallgren i SM 1918 sid. 16 f. Fyndet visar att även gjutformarna till bronsredskapen i dessa avlägsna trakter varo av inhemska tillverkning. Ett möjligen i Jylland funnet förarbete till en gjutform av täljsten, som har en stor likhet med vårt exemplar, omtalas av C. Neergaard i Aarbøger f. nord. Oldkyndighed 1908 sid. 324 och avbildas där i fig. 23; jfr. även fig. 24 i samma uppsats. Även Neergaard förmodar att gjutformen närmast var avsedd för holkyxor.

På detta ställe må omnämñas ett år 1917 till Nationalmuseum fört fornminne, som torde härstamma från bronsåldern, om icke redan från stenåldern. Det är en c. $1\frac{1}{2}$ m lång, 1 m bred och c. 30 cm tjock stor offersten av glimmerhaltig gneiss, som på sin ena platta sida har en mängd skålformiga fördjupningar (»älvkvarnar»). Stenen har ursprungligen legat på en backe i närheten av Puhka hmn i Heinu by, *Kalvolan* sn i sydvästra Tavastland (7317). (Jfr. SM 1895 sid. 2, 3 och fig. 3; Kotiseutu 1917 sid. 95 f.; A. M. Tallgren, Suomen kiinteät muinaisjäännökset, H:fors 1918, sid. 65, 66).

III. Järnåldern.

Inventariet har under år 1916 ökats med blott 364 och 1917 med 498 katalognummer för fynd från Finland, således under 2 år

med ett blott litet större antal nummer (862) än ensamt under år 1915, då ökningen utgjorde 820 nummer. Av 1917 års 498 katalognummer komma 350 nummer på ett enda fynd (S. Marie—Marttila), så att antalet nummer för de övriga förvarven utgör blott 148, vilket måste anses vara mycket litet. Av 1916 års förvärv äro 136 nummer från den romerska järnåldern, 193 från folkvandringstiden och blott 35 från vikingatiden. År 1917 äro de motsvarande siffrorna, då S. Marie—Marttilafyndet icke räknas med, 3, 64 och 81. Av Marttila-fyndens 350 nummer hör det stora flertalet till folkvandringstiden, åtminstone 11 nummer till den romerska järnåldern och några tiotal till vikingatiden. Om katalognumrens betydelse, se FM 1915 sid. 20. — Gåvor av föremål från brons- och järnåldern har museet år 1916 och 1917 mottagit av dr J. Ailio, greve C. A. Armfelt, statsrådet E. Aspelin—Haapkyläs sterbhus, prof. O. Engström, dr J. Granö, vicehäradshövding R. Jack, f. senatorn A. O. Kairamo, hr A. Pitkäpääsi, hr A. Ringbohm, dr W. Sipilä, hr J. Tegengren, lären V. Vaara, frk E. Öhman.

Äldre järnåldern.

a. *Den förromerska järnåldern.*

År icke företrädd bland 1916 och 1917 års förvärv.

b. *Den romerska järnåldern.*

Egentliga Finland.

Uskela sn. Från gravfälten vid Iso kylä by (jfr. FM 1911 sid. 50, 51; FM 1914 sid. 23—38, 54, 55; FM 1915 sid. 21, 22; FM 1916 sid. 55—58, 60; FM 1917 sid. 59—61; Prähistorische Zeitschrift VI sid. 151—155) har museet återigen fått en värdefull tillväxt till samlingarna. Största delen av de nya fynden hör dock till folkvandringstiden (se här nedan). Till slutet av den romerska järnåldern har jag förlagt en i FM 1917 sid. 61 omnämnd spjutspets med skarp mittås och holk, som 1915 hittades vid Perälä torps ria (Kupila hm). Fyndstället undersöktes av mig år 1916. Här hade en körväg blivit byggd tvärsigenom ett lågt jordblandat stenröse, och mitt på vägen hade spjutspetsen hittats. Nu utgjordes fynden av några spisar, kliningsbitar, ett antal lerkärlsbitar, av vilka alla saknade ornament med undantag av en, som var prydd med parallella rader av små gropar (epineolitisk keramik, se här nedan sid. 41) samt brända ben och kol, (7095: 50—61).

S. Marie sn. Bland fynden från gravfältet vid Marttila gård i Saramäki by, vilka dr A. M. Tallgren har beskrivit i denna årgång av Finskt Museum, sid. 1 f., finnas några föremål från romerska järnåldern, medan det stora flertalet härstammar från den senare folkvandringstiden. Dessa äldre föremål äro enligt Tallgren en fragmentariskt ögonfibula sid. 2 fig. 2.; ett annat fragmentariskt spänne, som

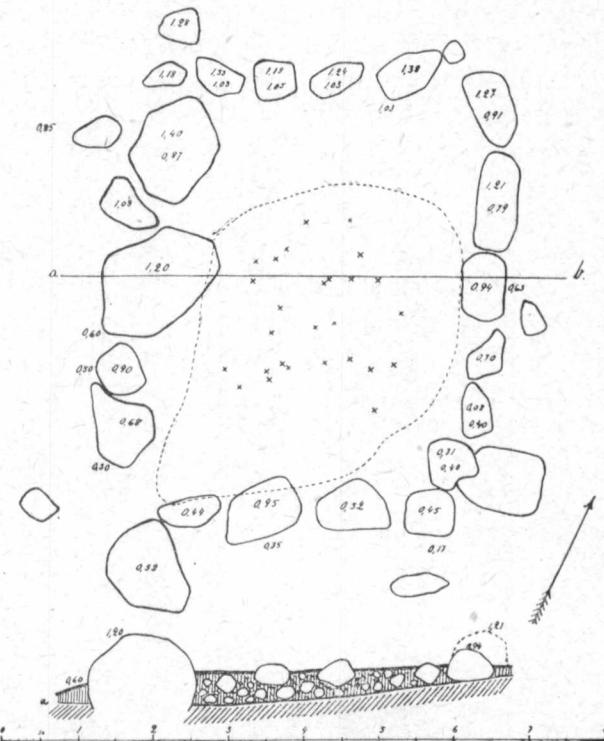

Fig. 15. Plan och genomskärning av en brandgrav med fyrtaklig stensättning invid Högvalla husmoderskola i Karis $\frac{1}{100}$. Inom det utprickade området hittades brända ben. Gravgodset hittades huvudsakligen vid de med ett kors utmärkta punkterna.

står denna typ nära, fig. 1; 2 armringar fig. 12; en pincett fig. 14; ett fragmentariskt beslag fig. 7; en halvmånformig järnkniv fig. 17; en spjutspets fig. 22; en kniv fig. 23 och bottnen till ett lerkärl fig. 31. Till denna förteckning vill jag ännu tillägga fig. 11, den profilerade ändan av ett rembeslag eller en nål (7274; 7275). Om de intressanta fyndomständigheterna för de sistnämnda 4 föremålen (fig. 17, 22, 23 och 31) se Tallgrens uppsats sid. 7. I samma gräffält har tidigare hittats 2 ändbeslag till dryckeshorn från den romerska järnåldern (S. M. 1905 sid. 1–12; Hackman sid. 365).

Nyland.

Karis sn. Från slutet av den romerska järnåldern härstammar ett 1916 av mig undersökt plant jordblandat stenröse med fyrkantig stensättning på den s. k. Landbacken vid Högvalla husmoderskola. Stensättningens dimensioner voro $6,25 \times 5,5$ (fig. 15). Det av elden illa skadade gravgodset utgjordes av både vapen och smycken: en mängd små fragment av en sköldbuckla och ett tveeggat svärd, svärdslidans doppsko av en form, som vi känner från skandinaviska vapenfynd från slutet av den yngre romerska perioden (fig. 16), talrika bitar av en järnkedja jämt ett par rembeslag, sannolikt hörande till svärdslidan och en pilspets — vidare fragment av minst 8 bågspränne av brons, bland vilka åtminstone ett hör till en enkel art av spänngruppen med omslagen fot (fig. 19), 2 andra till gruppen med nälhylsa, 3 eller 4 enkla fingerringar av spirallagd fin bronstråd, en liten herdestavformig prydnadsnål av järn med vidhängande fragment av ett glasögonformigt hängsmycke av brons (Brilenspirale, fig. 20), ett par glaspärlor, 2 enkla smala armband och några söljer, av vilka 2 (fig. 17 och 18) ha motsvarigheter i de danska mossfynden, samt brända ben (7094: 1–80). De brända benen och gravgodset lågo spridda i kulturlagret mellan och under rössets stenar (jfr. fig. 15). — Till den romerska järnåldern eller början av folkvandringstiden torde även ett annat fynd från Karis sn kunna härföras. Av herrar A. Ringbohm, Nyberg och J. Öhman hittades inom en fyrkantig stensättning på en kulle, kallad Vidbergsåkern, S om Grabbbacka allodialsäteri ett enkelt smalt bronsarmband, några lerkärlsbitar, en järnspik av hästskosömför, ett par fragment av järntenar samt kol (7099; 7131: 1–6). Ehuru inga ben påträffades, är det sannolikt att stensättningen varit byggd kring en brandgrav. — Möjligen från

Fig. 16.

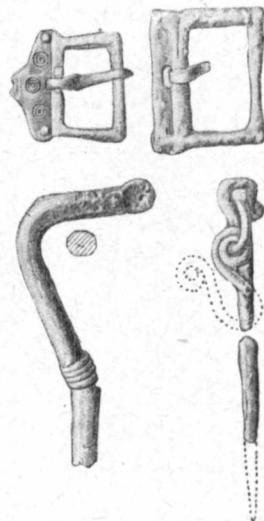

Fig. 17–20.

Fig. 16–20. Fynd från brandgraven med fyrkantig stensättning vid Högvalla, Karis socken. 16. Doppsko till svärdslida. $\frac{1}{2}$. — 17 och 18. Tre söljer av brons. $\frac{2}{3}$. — 19. Fragmentariskt spänne av brons. $\frac{1}{2}$. — 20. Prydnadsnål av järn. $\frac{2}{3}$.

samma tid härrör slutligen ett lågt fyrkantigt, nästan kvadratiskt kummel eller röse på ett berg i den s. k. Visalandshagen på Leura hmns mark, Mangårdsby, som jag undersökte år 1916. Graven, som mätte ungefär 6 m i kvadrat, påminde genom sin fyrkantiga form, sina kantstenar, av vilka dock en del redan voro bortvälta, och sin ringa höjd om det av mig tidigare undersökta röset på Mankeberget i samma socken, som innehöll fynd från folkvandringstiden¹, samt delvis även om det här ovan beskrivna röset vid Högvalla. Vid undersökningen hittades endast brända ben, men inga fornsaker (7094: 83, 84).

Satakunta.

Lempäälä sn. År 1917 fick museet mottaga ett romerskt kopparmynt, som enligt uppgift hade hittats 4 år tidigare vid utbredan- det av en mullbänk invid en gammal byggnad i Alkkula by, (7326). Myntet är präglat för M. Aurelius (161–180) och visar på framsidan den unge kejsarens bröstbild och inskriften AVRELIVS CAE–SAR AVG PII FIL, på baksidan en stående Minerva och otydlig omskrift. — Romerska myntfynd äro ytterst sällsynta i Finland. Säkra myntfynd från den tidigare kejsartiden föreligga blott från 3 ställen, nämligen 1) ett bronsmynt av Titus (79–81), påträffat vid Pullilahti i Sääminge sn 2) en denar av Sabina, Hadrianus' gemål, funnen i Tammela i början av 1700-talet samt 3) en denar från Lu- cius Verus regering (161–169) och möjligen även en denar av Au- relius, funna vid Germundsvedja i Bjärnå sn före 1867. Till dem sluta sig några tvivelaktiga myntfynd, om vilka vi hava endast dunkla upplysningar. Så skola i Vasatrakten ha hittats 17 romerska kopparmynt. En 1913 åt museet hembjuden samling av 19 silvermynt och 48 kopparmynt från republikens tider ända till kejsar Valens (364–378), som skulle ha hittats tillsammans vid Kankas i Masku sn i Egentliga Finland, har av dr L. Tudeer med rätta betecknats som en mystifikation (FM 1913 sid. 72 f.). Vårt mynt är således det fjärde säkra myntfyndet från den romerska järnåldern.

Ytterligare ett myntfynd har museet erhållit från

Österbotten.

Av lektor V. K. E. Wichman såldes ett kopparmynt för Hadri- anus (117–138), vilket säljaren i slutet av 1890-talet hade köpt av en bonde från Nykarlebytrakten, som antagligen hade hittat

¹ FM 1916 sid. 42, 63; A. Hackman, Om Nylands kolonisation under järn- åldern, Histor. Tidskr. för Finland 1917 sid. 253 f.)

det i ett kummel (7188). Myntet har synbarligen legat i elden. Större delen av randen är deformeras genom smältningsprocessen. På flera ställen ha små stenkorn fastnat i den smultna och sedan återstelnade metallen. Aversen visar kejsarens lagerkrönta bröstbild vänd åt höger. Av omskriften är större delen förstört genom smältning och återstoden nästan utplånad genom nötning. Dr L. Tudeer, till vars granskning myntet blev inlämnat, hävdisar till ett i Cohen's Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain, II sid. 232 under nr 1027 beskrivet mynt, vars omskrift lyder IMP. CAES. DIVI TRAIANO HADRIANO AVG. På vårt mynts frånsida syns tre legionssigna, den till vänster med en hand, den mellersta med örnen, den till höger med en krona. Av omskriften kan en del ännu läsas, nämligen orden PONT. MAX. TR. POT. COS. Därtill kommer sannolikt ännu: II. S. C. Dr Tudeer bifogar: »Porträttet kunde även vara Antoninus Pius, men i Cohens Description förekommer, så vitt jag kunnat finna, ingen motsvarande frånsida.»

Lillkyrö sn. Av mag. A. Europaeus undersöktes år 1916 ett par låga jordblandade stenrösen på Pääkköön mäki backe å Kuja-Huovari hmns mark i Perkiö by. I ett av dem hade året förut hittats en liten spjutspets och en kniv (jfr FM 1917 sid. 62). Nu utgjordes fynden av ett bronsspänne med nålhylsa av typen Hackman pl. 2: 4, vid vilket var fäst en lång bronsked, ett fragment av ett annat, liknande bronsspänne, tre glaspärlor, av vilka en grön, en förgyllt (goldüberfangen), en vit, ett halvmånformigt hängsmycke av brons (»lunula») av typen Hackman pl. 7: 16, ett enkelt jämnbbrett armband av brons (jfr. Hackman pl. 10: 2, 3), en spiralfingerring, ett knivbett och tången till ett annat, fragment av holken till en spjutspets, fragment av en sköldbuckla med låg cylinder (jfr Hackman pl. 22: 1), obestämbara järnfragment, en fragmentarisk sländtrissa av ben samt brända ben. I östra delen av detta röse hittades inom en tydlig, av stora stenar bildad krets en fragmentarisk spjutspets och några järnbitar (7115: 1–26). I ett annat röse ett litet stycke sydväst om det förra hittade E. ett armband av brons (fig. 21), ett annat som Hackman pl. 10: 1, 2, ett tredje av typen FM 1916 sid. 57 fig. 20, en fingerring av brons av typen FM 1917 sid. 60 fig. 11 men utan ornament, fragment av 2 eller 3 knivar, samt brända ben. (7115: 27–39). C. 40 m från dessa rösen ha på samma ställe, där tidigare en holkyxa (6614: 2; FM 1916 sid. 65) har hittats, och c. 10 m W om fyndorten för den enda i Finland funna romerska bronsskopan Hackman sid. 79 och pl. 1: 1 två fragment av ett tve-

Fig. 21. Armband av brons.
Pääkköön mäki, Perkiö by, Lillkyrö sn (7115: 3?). 2/8.

eggat svärd blivit funna (7115: 40). — Slutligen har på samma backes nordöstra sluttning på Valla hmns åker invid en stor sten hittats ett enkelt bronsarmband påminnande om armbandet Hackman pl. 10: 6 (jfr. även Aspelin 1833) och ornerat med korta tvärstreck på bygeln (7115: 41).

Åland, Savolaks, Karelen och Lappland.

Inga fynd från romerska järnåldern.

Tavastland.

Inga fynd av metallföremål från denna period.

Av eldslagningsstenar, vilka ju tillhörta dels romerska järnåldern, dels den äldre folkvandringstiden, ha till museet insänts

4 exemplar från *Nyland*, 1 från *Tavastland* samt 1 från *Österbotten*. Av de nyländska är en för c. 10 år sedan hittad »nära 1ån mellan *Esbo* och *Kyrkslätt* socknar» (7073), en i en åker mellan Mankans och *Hagaf* lund på sistnämnda gårds mark i *Esbo* sn (fig. 22). Fyndstället är gammal havsbotten (7177). Den tredje har påträffats i *Santa* pohja torps åker på prästgårdens mark i *Nurmijärvi* sn (7086). Den fjärde eldslagningsstenen hör till prof. O. Engströms till museet förärade samling. Den är hittad vid *Pyhäjoki* i *Vichtis* sn (7327: 58). —

Fig. 22. Oval eldslagningssten av kvartsit Hagalund, Esbo sn (7177). $\frac{2}{5}$.

Exemplaret från Tavastland hittades vid havreskördens på en *Uitonpelto* benämnd åker på Lähteenmäki hmns mark, Noitala by i *Hollola* sn, c. 100 m från gården (7189: 8). — Stenen från Österbotten hittades i Ulrika Nybys trädgård i Andiala by, *Vörå* sn (7346). — Med de 1916 och 1917 inkomma exemplaren överstiger summan av hittills kända ovala eldslagningsstenar från Finland siffran 300.

c. *Folkvandringstiden.*

Åland.

Inga fynd från folkvandringstiden.

Egentliga Finland.

Muurila sn. På den backe, där Äijälä eller Heinäkari hmns åbyggnader stå och där tidigare fynd från den äldre folkvandringstiden ha gjorts (FM 1916 sid. 59; Hackman sid. 34, pl. 20:

4, 6 o. 22: 3), har hittats den nedre delen av en sköldbuckla, sannolikt av typen Hackman pl. 22: 1 (7014).

Uskela sn. Såsom redan sid. 33 här ovan är nämnt, hör flertalet av de 1916 och 1917 vid Isokylä by gjorda fynden till folkvandringstiden. Dessa äro: a) på Katajamäki, den lägre belägna delen av Ketohaka hage, ha c. 90 m N om E. Mäkeläs boningshus hittats ett betsel av ovanlig form — de 2 större länkarna i munlaget äro vridna (fig. 23), — 2 kliningsbitar samt stycken av bränd lera. På ett djup av 30—40 cm anträffades ett kollager men inga brända ben, icke heller någon stensättning (7300: 5, 6). — b) Ungefär 15 m SW om Mäkeläs hus hittades invid ett litet jordblandat grav (?) röse holkdelen av en spjutspets (7300: 7). — c) Vid grävningsarbeten för en ny källare invid vaddfabriken, som ligger mellan Perälä torp och Katajamäki, förstördes en del av ett lågt jordblandat röse, varvid hittades följande föremål, som blevo insända till museet: ett spänne med spadformig fotskiva av typen Hackman pl. 3: 5, ett spänne med omslagen fot av typen Tischler-Kemke, Ostpreussische Altertümer pl. III: 24, en spjutspets med smalt blad och holk samt 3 knivbett. Fyndstället undersöktes 1916 delvis av dr A. M. Tallgren. I den redan uppgrävda jorden hittade denne en pincett av brons av typen Hackman pl. 11: 16 och liksom detta exemplar försedd med en förskjutbar ring, lerkärlsbitar och en mängd brända ben. I röset, som bestod av 1—3 varv stenar med fyllningsjord och var begränsat av en tydligt framträdande stenring, fann T. ytterligare följande föremål. På ett ställe lågo så nära varandra och i ett sådant inbördes läge, att de måste ha blivit samtidigt nedlagda, en hel del vapen och andra föremål, nämligen en sköldbuckla av typen Hackman pl. 22: 6, fragment av en annan sannolikt likadan sköldbuckla, ett hopböjt tveeggat svärd med rombisk knapp, en spjutspets med smalt blad och lång holk (jfr. FM 1914 sid. 36 fig. 15), en annan = Hackman pl. 19: 3, 2 spjutspetsar med lång holk och kort blad med hullingar, en pilspets med tånge, 3 knivbett och ett fragmentariskt bronspänne med spadformig fotskiva av typen Hackman pl. 3: 5. Flertalet av de övriga föremålen låg inom ett begränsat, c. 4 m² stort område, som även innehöll en myckenhet brända ben. De utgjordes av ett bronsspänne med brett fotstycke, fyrkantig platta mitt på bygeln och kort nålhållare (fig. 24), ett stort järnspänne med nålylsa, ett spänne av brons och dåligt silver, vars trekantiga överstycke och avlånga smala fotstycke äro prydda med ornerade silverbleckskivor, vilka fasthållas av smala, pålödda och pånitade ramar av silver eller försilvrad brons — på överstycket har silverblecket fallit bort (fig. 25), ett egendomligt på nedre sidan konkavt bronsföremål (fig. 26), fragment av åtminstone 2 smala bronsarmband, av

vilka det ena är prytt med ett upphöjt längs bygelns mitt löpande band, en blå glaspärla, en häkta av brons (fig. 27), samt ett par nitar till en annan dylik, fragment av en bronsked, spirallagd bronstråd, en brons- och en järnsölja, 2 pincetter av brons (fig. 28, 29), en järn-

Fig. 23. Betsel. Katajamäki, Isokylä by, Uskela sn (7300: 5). $\frac{1}{4}$.

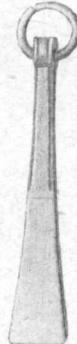
Fig. 30. Rembeslag av brons. Ketomäki, Puonti hmn, Isokylä by, Uskela sn (7095: 14). $\frac{2}{3}$.

27.

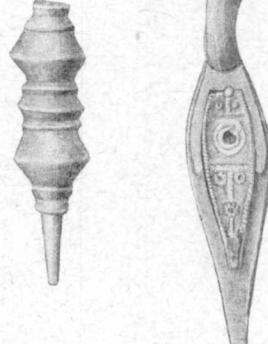
24.

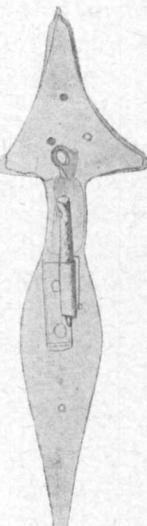
25.

26.

27.

28.

29.

Fig. 24—29. Fynd från ett röse invid vaddfabriken, Isokylä by, Uskela sn.

24. Spänne av brons (7138: 14). $\frac{2}{3}$. — 25. Spänne av brons och silver (7138: 8). $\frac{2}{3}$. — 26. Prydnadsföremål av brons (7138: 13). $\frac{2}{3}$. — 27. Häkta av brons (7138: 45). $\frac{2}{3}$. — 28. Pincett av brons (7138: 12). $\frac{2}{3}$. — 29. Pincett av brons (7138: 28). $\frac{2}{3}$.

nål, 6 knivbett samt fragment av ytterligare några, fragment av brons- och järnföremål, en spjutspets av typen FM 1914 sid. 36 fig. 15 (se ovan), fragment av holken till en annan spjutspets, lerkärsbitar utan ornament och, såsom redan nämnts, en stor mängd brända ben (7138: 1—62). Anmärkningsvärd är förekomsten av 2 spännen med spadformig fotskiva. Denna ostbaltiska spänntyp är även företrädd i

andra gravfynd från Isokylä och börjar uppträda allt oftare i Finland. Nya former äro spänna fig. 24 och 25 samt det profilerade föremålet fig. 26, vars bestämmelse är tillsvidare okänd. Med silverbleck prydda smycken som fig. 25 äro mycket sällsynta i Finland. Utom detta spänne höra till denna kategori blott ett hakkorsformigt spänne från Österbotten Hackman pl. 5: 7 och det runda spännet Hackman pl. 5: 6 från Lempäälä. Graven torde kunna förläggas till 400-talet, dock är silverbleckspännet något äldre än de övriga föremålen. d) Ett lågt jordblandat stenröse på Ketomäki torps gårdsplan å Puonti hmns mark, där tidigare vid uppförandet av en potatkällare ett bågsänne med spadformig fotskiva av typen Hackman pl. 3: 5 hade hittats (FM 1911 sid. 50, 51), undersöktes delvis av mig år 1916. I jordlagret mellan och under stenarna hittades en sax av järn av typen Hackman pl. 11: 20, fragment av en sköldbuckla, ett sköldhandtag liknande Hackman pl. 22: 5 och en lång kniv; dessa föremål lågo nära varandra; vidare en liten spjutspets eller stor pilspets med holk, en järnsölja med avlängt smalt beslag, en liten bronssölja, ett treuddigt bronsbeslag (fig. 30), en fragmentarisk järnnål, fragment av en bronsked, en spiralfingerring av brons, ett litet järnrör — möjligen beslag till ett knivskäft, en spik — jfr Hackman pl. 13: 12, en bit flinta, foten till ett litet lerföremål, en tärningsformig sten jfr. Hackman pl. 14: 8, lerkärlsbitar, av vilka en del hör till den s. k. epineolitiska keramik, som jag behandlat i tidigare uppsatser¹, klippningsbitar samt brända ben (7095: 1–49).

S. Marie sn. Till folkvandringstiden hör flertalet av fynden från det redan sid. 34 här ovan omnämnda graffältet vid Marttila i Saramäki by, som är beskrivet av dr Tallgren i detta tidskriftshäfte (sid. 1 f.) (7274: 1–63; 7275: 1–287).

Nyland.

Inga fynd, som med säkerhet kunna förläggas till denna period, se dock sid. 38 (ovala eldslagningstenar).

Satakunta.

Kumo sn. I en sandgrop på Kalomäki på Sukara hmns mark, Kakkulais by, nära Lääkäri hmns ria, på ett ställe, där man tidigare gjort fynd från stenåldern (en båtyxa, 6504) och järnåldern (enligt uppgift en spjutspets), ha hittats 2 små rör av spirallagd bronstråd,

¹ A. Hackman, Die ältesten eisenzeitlichen Funde in Finnland. Mannus V sid. 290 fig. 42, 43 och Suomen vanhimmat rautakauden löydöt, SM 1912; Om Nylands kolonisation etc., Histor. Tidskrift för Finland, 1917, sid. 244–246; FM 1917 sid. 60, 61, där även, i fig. 14, en del krukskärvor från Ketomäki äro avbildade.

3 lerkärlsbitar och brända ben, möjligt slutet av folkvandringstiden eller vikingatiden (7111: 2, 3).

Vesilaks sn. De svårt daterbara obetydliga fynden från två av dr A. M. Tallgren undersökta jordblandade rösen på Hukari hmns Rantapelto-åker på södra stranden av Sakaselkäsjö 200 m N om Sakois by kunna sannolikt dateras till denna period. Röset I innehöll ett fragmentariskt tunnt bronsbeslag med 3 nithål, ett fragment av en tynn bronsskiva, en jämnbred järnring — möjligt beslag till ett knivskäft, ett fragment av en spik (?), en mängd krukskärvor, av vilka några varo prydda med streck och punktornament, de flesta dock oornerade, 4 fragment av lertrissor, kliningsbitar samt brända och obrända ben (7089; 15—51). I röset II hittades lerkärlsbitar utan ornament, bränd lera, slagg samt brända och obrända ben (7089: 52—64).

Tavastland.

Sääksmäki sn. På dr K. E. Kivirikkos villaområde, beläget nedanom Rapolaåsens sydvästra sluttning på Rapola gårds mark hade år 1915 hittats fragment av 5 spjutspetsar med holk (FM 1917 sid. 69). Fyndstället undersöktes 1916 av dr Tallgren, som dock icke gjorde några nya fynd. Däremot fastställdes nu att spjutspetsarna hade legat i ett gravröse med byrkantig stensättning. Flere tiotal andra rösen, av vilka några med fyrkantig stensättning, ligga i närheten längsmed samma åssluttnings. Av dessa undersöktes T. ett litet röse av sistnämnda slag 150 m N om villan. Det innehöll rester av ett smultet bronsföremål, grova lerkärlsbitar utan ornament, bitar av bränd lera, slagg, en hästtand och brända ben (7089: 1—13). Fynden tillåta ingen datering, men gravformen — ett jordblandat röse med byrkantig stensättning, tyder på slutet av romerska perioden eller början av folkvandringstiden. Trakten kring Rapola och Sääksmäki kyrkoby (Huittula) är rik på järnåldersfynd. På åsen finnes en av Finlands största fornborgar.

Urdiala sn. För mina grävningar på ett fyndställe invid A. Kaukonens stuga på Valkeakallios södra sluttning å Häihälä hmns mark i Vanhakylä, där vapen och hästdon från folkvandringstiden blevo hittade, är delvis redan redogjort i FM 1916 sid. 63, 64. Här må tilläggas, att jag några m från fyndstället i ett lager av djupt svart kulturfjärd, som med växlande mäktighet täckte en bergsknall, hittade en massa skörbrända stenar, slagg, kliningsbitar och grova lerkärlsbitar utan ornament (7097: 1—18). — C. 63 m väster om sistnämnda fyndställe hade Kaukonens granne snickaren N. Liuhtonen år 1917 vid bortröjning av stora stenar från sitt potatisland hittat ett

litet hästskospänne av järn med upprullade ändar av typen FM 1916 sid. 65 fig. 37, ett knivbett, en stor pilspets med tånge, ett bryne och bitar av minst 3 lerkärl, av vilka ett prytt med snörornament (7276: 4—9). Fyndstället undersöktes av mig, som därvid fann lämningar av brandgravar. Dessa hade varit tidigare täckta av låga rösen och några större stenar, som vid markens uppodling hade blivit bortröjda. I den av Liuhtonen uppgrävda jorden hittades vid sållning ytterligare en mängd lerkärlsbitar, ett bryne, ett fragment av en rund spännbuckla av typen SM 1914 sid. 38 fig. 20, ett stycke smält brons, brända ben, kol och skörbrända stenar. Mina fynd utgjordes av 2 likarmade bronsspännen av den något yngre och större typen av denna i de finländska fynden från folkvandringstiden så vanliga spänneart (jfr Aspelin 1228), några smälta bronsklumpar, en mängd lerkärsbitar, av vilka de flesta saknade ornament, men några voro prydda med snörornament, samt brända ben (7276: 10—43).

31.

32.

Fig. 31 och 32. Fynd från ett kummel i Langerskogen, Övermalaks, Mälaks sn.
31. Spänne av brons (7277: 7). $\frac{2}{3}$. — 32. Nyckelring av brons (7277: 6). $\frac{2}{3}$.

Från Savolaks och Karelen ha inga fynd från folkvandrings-tiden inkommit.

Österbotten.

Malaks sn. På hemmanet Gästgivars nr 6 b mark i Langerskogen, Övermalaks, undersökte jag år 1917 ett stort kummel, som stod tätt invid hemmanets stuga och som ägaren önskade få avlägsnat. Langerskogen är ett skogbevuxet backigt område c. 3,5 km (fågelvägen) W om Malaks kyrka invid gränsen mot Solvs socken och höjer sig som en låg holme ur de delvis uppodlade mossar och kärr, vilka tidigare ha bildat havsvikar. I skogen finns minst 10 stenkummel. De flesta av dem äro jämförelsevis små och låga¹. Det

¹ Från ett av kumlen i Langerskogen härstammar det i Hackman sid. 73, 74, (pl. 3: 6) beskrivna fyndet från början av folkvandringstiden.

största var det undersökta, som mätte c. 18 m i diameter. Dess höjd över bottnen utgjorde 1–1,45 m. Kumlet var till större delen sammansatt av mindre stenar och stengrus. Stora, delvis t. o. m. rätt ansenliga stenar förekommo huvudsakligen på bottnen, men även högre upp. Fynden utgjordes av ett bronsspänne »med bred fot och kort nälhållare» (fig. 31), tre fragment av ett stort bågspänne av brons med nälhylsa (jfr. Hackman sid. 84 fig. 89), en prydnadsnål av brons av typen Hackman pl. 6: 6, en nyckelring (?) av brons (fig. 32), ett knivbett, en pilspets, fragment av en sländtrissa av ben, några kliningsbitar, några häständer, obrända djurben samt en jämförelsevis liten kvantitet brända ben (7277: 1–21). Föremålen lågo nära varandra c. 3,5 m S om kumlets mitt. De lågo dels i kulturlagret på bottnen mellan bottenstenarna, dels litet högre upp på stenarna. Ben-smulorna voro spridda över ett större område än gravgodset.

Från *Lappland* inga fynd.

Yngre järnåldern.

Åland.

Av dr J. Granö har museet erhållit ett smäckert fyrkantigt bryne, i vars ena genomborrade ända en kopparring är anbragt (7356). Föremålet, som länge förvarats i avlidne dr K. A. Bomanssons hem, har hittats i en å l ä n d s k ä t t e h ö g. Närmare fynduppgifter saknas.

Egentliga Finland.

Bjärnå sn. Vid grundgrävning för ett hus i k y r k o b y n mitt emot Bjärnå läskedrycksfabrik hittades år 1916 3 mycket skadade spjutspetsar med holk, den ena troligen av typen Aspelin 1296, den andra = Aspelin 1323, den tredje möjligen = Aspelin 1324 (7069: 1–3).

Kimito sn (?). Av arbetaren J. Vihervä har museet köpt en tveeggad svärdsklinga (7011), vilken säljaren hade erhållit i Kimito med uppgift att den skulle ha hittats vid »Faarin torppa» (Gammelfars torp) i Kilo by. Efterforskaningar, som jag anställde på ort och ställe, visade att uppgiften var oriktig. Svärdets fyndort är tillsvidare okänd.

Halikko sn. Greve C. A. Armfelt har åt museet skänkt järnknappen och övre hjaltet av ett vikingasvärd, som har hittats i en åker i närheten av Åminne gård (7019). Knappen är av typen Montelius Svenska fornsaker 500, ehuru lägre. Både knappen och hjaltet äro prydda med silverinkrustering.

Lemo sn. I Aitala hmns trädgård, Miiais by, har hittats en svart emaljpärla med vita våglinjer och svartvita och rödvita bucklor (7150: 1). — En spjutspets med smal holk, påminnande om exemplaret Aspelin 1595 men med något bredare blad, från Lemo sn utan närmare fynduppgifter (7150: 3). Möjligen början av medeltiden.

Paattis sn. Ett bronsarmband av typen Aspelin 1328 har köpts i en lumpbod i Åbo under uppgift att det hittats i Paattis sn (7150: 2).

Nousis sn. En spjutspets av typen Aspelin 1614 har hittats vid mulltäkt i närheten av Hannaskallio berg på Linnanmäki hmns mark i Laihois by (7220: 1). — På Kyläprehtu förra parcell i Santamala by har för 6—7 år sedan hittats övre delen av ett vikingasvärd med kort rak parerstång och trekantig knapp (7220: 2, jfr Aspelin 1604). På samma ställe hade hittats även ett annat svärd med böjd spets, vilket dock sedermera hade tappats bort.

Yläne sn. På A. Rosvalls åker i Kyrkobyen har för c. 10 år sedan hittats en smal lång yxa (fig. 33; 7295).

Nyland.

Lojo sn. Ett genom täljning eller slipning skadat bronsarmband av ostbaltisk typ (fig. 34) har hittats på Hytyri hmns åker, Hangasby, i en hög jord, som hade förts dit från Lojo kyrkogård. Möjligen härstammar även armbandet från kyrkogården (7009).

Satakunta.

Hvittis sn. C. 45 m NO om det kända järnåldersgravfältet på Hiukkavainionmäki å Vähäkäki hmns mark i Sammu by finnes invid Tuulensuu backstuga ett ställe, där en mängd skörbrända stenar och slaggbitar ligga inbäddade i ett lager av svart mylla. Stället besöktes 1916 av mag. A. Europaeus, som därifrån medförde några slaggbitar (7111: 1). Enligt E:s åsikt kan här ha funnits under järnåldern en smedja eller en bostad.

Karkku sn. Sommaren 1917 företog dr A. M. Tallgren grävningar på det kända brandgravfältet på mag. Johnssons, förut J. Koskis tomt i Palviala by (FM 1910 sid. 10, 11; FM 1911 sid. 54; FM 1916 sid. 68; FM 1917 sid. 70, 71). Fynden varo obetydliga: 2 fragment av ett smalt bronsarmband utan ornament, 2 fragment av en bronsked, vars länker utgöras av spiralringar (jfr Aspelin 1384 a), ett knivbrott, 1 fragment av en benkam (?) med sicksackornament, en spik, en smält blå glaspärla, brons- och järnfragment, lerfärgsbitar, något litet brända ben och kol (7279: 1—8).

Lempäälä sn. Då i Lembois by (Lempoisten kylä) en kortare sträcka av den till Valkeakoski bruk ledande landsvägen vintern 1917 sänktes, blottades av arbetarne några skelettgravar från vikingatiden. Synbarligen hade landsvägen blivit ledd över ett gammalt gravfält. Invid resterna av det först upptäckta skelettet hittades en fragmentarisk stridsyxa sannolikt av formen Aspelin 1523, ett

Fig. 33. Yxa. Kyrkbyn,
Yläne sn (7295) $\frac{1}{4}$.

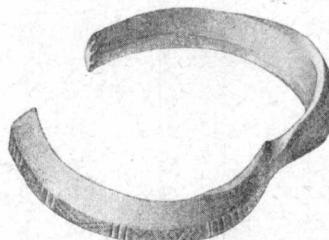
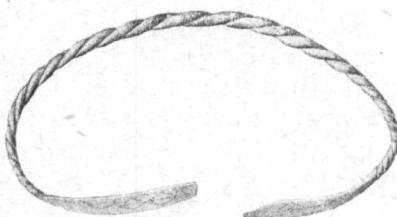
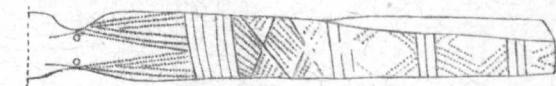

Fig. 34. Armband av brons. Kyrkogården,
Lojo sn (7009). $\frac{1}{2}$.

33.

36.

Fig. 35 och 36. Fynd från skelettgraven 5 i Lembois by, Lempäälä sn.

35. Hals- eller huvudring av brons (7260: 8). — 36. Ring av brons. (7260: 9). $\frac{2}{3}$

knivbett och ett ovalt eldstål, några fragment av en sax (7219: 1—4). Vid ett annat skelett, som anträffades c. 90 cm under den ursprungliga landsvägssytan, lågo ett grythängsle med en järnked som Vor geschichtliche Altertümer aus Finnland, pl. 81: 1 (jfr ock Aspelin 1080), en yxa som Aspelin 1618, ett knivbett och en järnbult. Ske lettgrav 3 innehöll en yxa som Aspelin 1475, den långa smala parer stången till ett svärd (jfr. Aspelin 1455), ett ovalt eldstål och 3 frag ment av en skära; skelettgrav 4: halvan av ett hästskospänne som

Aspelin 1504 men utan ornament, en bred bronsring med tvärstreck, ett stycke flinta, 12 fragment av ett bronsfat (?), fragment av ett eldstål (?), en smält bronsklump (7221: 1–14); skelettgrav 5: en yxa som Aspelin 1523, en annan som Aspelin 1462, en miniatyryxa av samma typ som den sistnämnda, ett ovalt eldstål, 2 märlor, en järnstång, en prydnadsring av brons (fig. 35) — denna ring låg enligt arbetsledarens mig meddelade uppgift på kraniet med den öppna bredare sidan på bakhuvudet —, en bred, platt, ornerad bronsring (fig. 36), en järnvikt som väger 26 gr., 6 karneolpärlor, en försilvrad (silberüberfangen) glaspärla (7260: 1–11). — Året förut (1916) hade ett dylikt landsvägsarbete utförts i Vaihmaala by, strax sydost om Lembois by och skild från denna genom sundet mellan sjöarna Ahtialanselkä och Liponselkä. I skärningen av den genomgrävda backen upptäckte dr Tallgren på båda sidor om landsvägen ett 30–40 cm tjockt svart kulturlager, som innehöll skörbrända stenar. På den östra sidan fanns en mängd stycken av bränd lera med avtryck av stockar och kvistar (7089: 65, 66).

Tavastland.

Loimijoki sn. På Pietilä hmns hemäker i »Houkka by» (skall väl sannolikt vara Peltoinen by) har hittats en spjutspets med smal holk och långt blad (jfr Vorgesch. Altertümer aus Finnland pl. 72: 2.) (7320: 4). Trakten är fattig på fynd från järnåldern.

Urdiala sn. På Ojala hmns åker c. 2,7 km WNW om Vanha-kylä bro och ca 200 m N om gården har hittats en oval spännsbuckla av karelisk typ (FFT XIII fig. 259) (7276: 3).

Hattula sn. På Karisto villaområde i Pekola by har på Vanajavesis strand hittats en större kantbit av ett grovt lerkärl utan ornament (7236). Stället har ännu icke blivit undersökt.

Hauho sn. På Lehtinen (?) torps gårdsplan i Ilmoila by, på västra sidan av landsvägen har en spjutspets med tånge och smalt blad (jfr. Aspelin 1459) blivit hittad (7120). I Ilmoila by har också tidigare gjorts fynd från vikingatiden (3539: 9, 10). — I Hahkiala gårds trädgård har år 1913 hittats den övre delen av ett tweeggat svärd av typen Aspelin 1542. På klingen finns otydliga spår av en damascerad inskrift (7134: 1).

Sysmä sn. På en Suurkartano hmns tillhörig åker i Suurikylä by har en yxa av typen SM 1897 sid. 20 fig. 9 med ett litet utsprång vid knäet hittats (7118).

Nastola sn. I anledning av det i FM 1917 sid. 71, 72 omnämnda fyndet av en skelettgrav från slutet av den yngre järnåldern på Ristmäki-backe i Ruuhijärvi by, företog dr Tallgren år

1916 utgrävningar på backen samt hittade där ytterligare två skelettgravar, som lågo bredvid varandra. Gravarna voro orienterade från W till O med huvudändan i W. Vid det ena skelettet hittades inga fornsaker, den andra graven innehöll — vid likets huvud — en bred sölja av brons med fyrkantig ram och rembeslag, ett knivbett, en liten bronsring med isittande läderbit, en bronsbit och ett annat stycke läder. Dessutom uppköpte T. en oval spännbuckla av typen FFT XIII fig. 260, som hör till det i FM 1917 omnämnda gravfyndet, men hade hittats senare än de övriga sakerna (7088: 1–8).

Valkeala sn. Av läraren V. Vaara har skänkts en yxa av typen Aspelin 1549, som har hittats vid borträjning av stenar på Aitto-saari holme i Tirvanjärvi i Kourula (eller Tirvanjärvi) by (7198).

Savolaks.

Mäntyharju sn. I en bergsklyfta på Korpisaari i närheten av Hillosensalmi haltpunkt har hittats en pilspets med tånge (jfr. Hackman pl. 20 fig. 1). (7316).

Karelen.

Ruokolahti sn. I Tainionkoski by vid Vuoksen hittades för c. 10 år sedan vid grävning av en brunn »på Häggblooms gårds mark» en rund genombruten spännbuckla av alldeles samma typ som spännet från Pielisjärvi sn fig. 39 här nedan (7012). Denna specialform uppträder i dessa två exemplar för första gången i Finland. Typologiskt är den besläktad med det runda spännet från Lopotin Linnavuori vid Kronborg FFT XII sid. 155 fig. 35 (jfr även spännet Vorgeschichtl. Altert. aus Finnland pl. 39: 19 från Letala—Folkskolebacken). De två sistnämnda spännena torde kunna sättas till slutet av 700-talet eller till 800-talet. Ruokolahti- och Pielisjärvi-spännena kunna icke vara mycket yngre; sannolikt härstamma de från 800-talet. Detta fynd och de 3 närmast här ovannämnda från Nastola, Valkeala och Mäntyharju visa i förenig med tidigare i samma trakt funna fornsaker¹ att denna gränstrakt mellan Tavastland och Karelen under yngre järnåldern har haft en viss betydelse som bro mellan de båda landskapen. Samfärdsseln mellan Karelen och västra Finland gick synbarligen åtminstone delvis genom dessa trakter.

Räisälä sn. Vid grusgrävning i sandtäkten på den s. k. Kalimistomäki invid Räisälä gård, där tidigare fynd från både den förromerska järnåldern (Ananjinotiden) och den yngsta hednatiden

¹ Jfr Prähistorische Zeitschr. 1914 sid. 166; FM 1914 sid. 60; FM 1917 sid. 69 m. m.

blivit gjorda (FM 1916 sid. 54; FFT XIII sid. 94, 95), har hittats en liten smal yxa av ovanlig form (fig. 37, 7292: 2).

Sakkola sn. På den åker å Naskalinmäki i Lapinlahti by, där det i FM 1917 sid. 72 omnämnda svärdet hade hittats, företog dr Th. Schvindt år 1917 utgrävningar. Han påträffade där en redan förstörd brandgrav (?), i vilken han hittade följande föremål: 1 lika armat bronsspänne av typen FM 1910 fig. 14 men något mindre degenererat än detta, 2 länkar av järn, omvirade med bronstråd och hörande till en ked (möjligen från en knivslida), 2 olika långa spjutspetsar av typen FFT XIII fig. 495, en stridsyxa = Aspelin 1523, 3 knivbett, ett bronsbeslag till ett knivskäft, ett enkelt betsel med tvådelat munlag (jfr. FFT XIII fig. 77, 78), ett eldstål, fragment av en bronskittel med handtag och öglor av järn, en järnring, 2 spikar, ett antal lerkärsbitar, av vilka några äro prydda med parallella fårör (jfr FFT XIII fig. 454), 9 flintbitar samt brända ben (7291: 1–16). Denna grav kan dateras till vikingatiden. Något yngre, från 1100- eller 1200-talet, är en skelettgrav, som dr Schvindt framgrävde i närheten av den äldre graven, på Pajamäki, en annan del av samma Naskalinmäki, i Virolainens åker. I denna åker hade tidigare hittats en oval spännbuckla av brons och en spjutspets, av vilka föremål det senare har kommit till Viborgs museum. Skelettgraven innehöll den typiska uppsättningen av en karelisk kvinnograv från denna tid: två ovala spännbucklor av typen FFT XIII fig. 261 med tillhörande bröstgehäng, av vilket finns i behåll ett bronsrör som överst i fig. 274 ibidem men utan öglor, ett genombrutet hängsmycke som ibidem fig. 272, i vars yttre öglor sådana berlocker som fig. 331 äro upphängda, en bronspärla som fig. 210 a, ett hängsmycke som ib. fig. 277 och fragment av en kniv och dess slida. Kniven har ett bronsskäft, i vars övre ända en ring är fäst (jfr ib. fig. 9 o. 13); av slidan finns bronsbeslagen och en del av lädret kvar. Detta är prytt med bandornament, vilka bildas av tätt intill varandra anbragta små ringar av tunna bronslameller, som äro trädda genom små inskärningar i lädret och därpå omböjda till en ring (jfr ib. fig. 8). Vidare funnos i graven ett bronsspänne som ib. fig. 246, ett annat, liknande ib. 253 men icke som detta hamrat utan gjutet, rester av ylletyg, en bit bronsspiral, några små bitar av silver- och bronsskivor, en spik, slagg och några benbitar (7291: 18–32). — I samma by som de två gravarna, nämligen på Martti Kallonen's åker, som ligger på Suvantos tillståndsområde, har hittats det med bandornament prydda bronshandtaget till en kniv (jfr FFT XIII fig. 2) (7291: 33).

Rautus sn. Vid grävningsarbeten för järnvägen Hiitola–Raasuli blottades år 1916 invid Mikko Lallukkas stuga i Haapakylä by på området för den blivande stationen Rautu på 85 cm

djup två skelett, som lågo på 2 meters avstånd från varandra med huvudena i N och fötterna i S. Invid det ena skelettet hittades en skära, av samma form som FFT XIII fig. 67, invid det andra en kort kniv. C. 50 m S om de båda gravarna hittades en oval spännbuckla av typen FFT XIII fig. 261. Något närmare skeletten fanns på 1,50 m djup en samling skörbrända stenar. Invid dem låg en handkvarn av sten och nära den ett litet runt spänne (fig. 38). Fyndstället undersöktes av dr Tallgren, som därvid upptäckte tre med mörk jord

Fig. 37. Yxa. Kalmistomäki, Räisälä gård, Räisälä sn (7292: 2). $\frac{1}{2}$.

Fig. 38. Spänne av brons. Rautu station, Rautus sn (7066: 2). $\frac{2}{3}$.

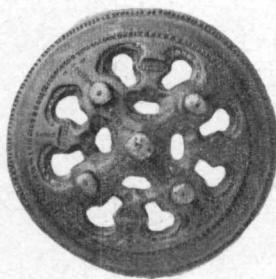

Fig. 39. Rund spännbuckla av brons. Kinnula hmn, Kelvä by, Pielisjärvi sn (7218). $\frac{3}{5}$.

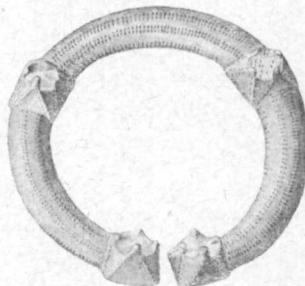

Fig. 40. »Hästskospänne» av brons. Seppä hmn, Rantatäysä by, Alavo sn (7113: 51). $\frac{2}{3}$.

fyllda gropar. Den ena av dem, 60×70 cm och 75 cm djup, innehöll 2 skörbrända stenar och 2 lerkärlsbitar utan ornament, den andra en hästskalle, häständer och ett smalben av en häst, den tredje, 0,40–1,10 m djup samt 1,60 m bred, bitar av multnat trä och ett sönödrigt lerkärl av typen FFT XIII fig. 166 (7066: 1–8). T. förmodar att groparna och stensamlingen tyda på att på detta ställe funnits en bostad från hednatiden.

Pielisjärvi sn, (Norra Karelen). I Kinnula hms åker på Kelvänjärvis östra strand, Kelvä by, hittades den i fig. 39 avbildade runda spännbucklan, för vars tidsställning sid. 48 här ovan är redo-

gjort (7218; jfr J. Lukkarinen, Eräs muinainen kulkutie Laatokan ja Oulunsuun vällä, SM 1917 sid. 1 f.).

Vederlaks (Virolahti) sn (Sydvästra Karelen). I nov. 1917 insände hr Arvo Pitkäpaasi till museet en fragmentarisk spjutspets med skadad, kort och smal holk samt långt smalt blad, som han hade hittat i ett lägt stenkummel på Muurikanniemi udde å holmen Es-saari i Pitkäpaasi skärgård (7328). Kumlet undersöktes sommaren 1918 av dr Tallgren, som där hittade ytterligare ett antal bronsbeslag till bälte eller läderpong, ett knivbett, ett skadat eldstål, en flintbit, ett i många bitar sönderfallet bryne och brända ben (7424: 1–14). Tallgren har publicerat en utförlig redogörelse för sina grävningar i denna årgång av SM sid. 20 f., där även samtliga fynd äro avbildade och en planritning av kumlet jämte tvärsnitt är återgiven. Då större delen av fyndet hör till 1918 års förvärv, skall jag återkomma till det i närmast följande översikt.

Österbotten.

Alavo (Alavus) sn. Vid grävning av kärrmylla på ett svedjeland, på Seppää h m n s mark i Rantatöysä by hittades vintern 1913 ett hästskospänne av brons (fig. 40). Föremålet skall ha legat under kärrmyllan på gränsen mot det därunder liggande lerlagret (7113: 51). — I Koskiranta h m n s potatisland i samma by har 80 m NW om gården hittats en pilspets av järn med tånge av samma typ som den lilla spjutspeten Aspelin 1994. (7113: 52).

Lappland.

Inga fynd från yngre järnåldern ha insänts 1916 och 1917.

Förvärv från Ryssland och Sibirien.

Genom mag. J. Lukkarinen har till museet inkommit ett fragment av eggen till en vaggmedformig hacka av typen Ailio I fig. 15, som är hittat på nordöstra stranden av Sohjeno å, på Pontschele bys område i Oulanko sn i Ryska Karelen (7331). — Av hr K. Saklantti i Koseokino har till museet sålts ett spetsovalt skafthålvapen av typen Ailio I fig. 26, 27, funnet vid notdragning i Laukaså nedanför holmen Lauvassaari på Koseokino bys område i Harooski sn, Ingermanland (7321). — Av dr J. Ailio har museet erhållit ett par gulbruna lerkärlsbitar utan ornament, som han hittat på stranden av Systerbäckkanalen vid finska gränsen i Ingermanland. Lerkärlsbitarna härstamma från järnåldern (7257). — Fru M. Komarov

f. Strömberg har för museets räkning i Ananjino trakten i guv. *Wjatka* inköpt en del föremål från stenåldern, bronsåldern och äldsta järnåldern. De flesta fornsakerna äro från det berömda gravfältet vid byn Ananjino (7201: 1–15; 7261: 1–38).

Nationalmuseets redan förut rätt stora samling av fornsaker från *Mellersta Sibirien* har fått en mycket värdefull tillökning genom inköp av en samling, som har hopbragts av köpmannen I. P. Tovostin i Minussinsk. Samlingen hade år 1916 förvärvats av dr Karl Hedman i Vasa för att räddas från faran att förskingras och följande år till inköpspris avstälts åt Antellska Delegationen. Den innehåller c. 20 föremål från stenåldern, c. 400 föremål från bronsåldarn samt 600–700 föremål från yngre järnåldern och historisk tid, alla samlade i trakten av Minusinsk. Då dr A. M. Tallgren, vars förtjänst det är att samlingen blivit sänd till Finland, om den utgivit en stor atlas med förklarande text under titeln *Collection Tovostine des antiquités préhistoriques de Minoussinsk conservées chez le dr Karl Hedman à Vasa, Helsingfors 1917*, må detta korta omnämnande här vara tillfylles (7267: 1–1053.)

A. Hackman.

Ett nytt bildverk över Sveriges forntid.

Oscar Montelius: *Minnen från vår forntid. I. Stenåldern och bronsåldern.* Stockholm 1917, P. A. Norstedt & Söners förlag.

Då Montelius under åren 1872–74 utgav den första fullständiga arkeologiska atlanten över Sveriges förhistoriska fynd, betecknade detta verk, »Svenska fornsaker», ett stort framsteg, jämfört med tidigare utkomna arbeten av detta slag. För de nordiska länderna fanns då blott Worsaaes »Atlas for Nordisk Oldkyndighed», vars text inskränkte sig till korta översikter över de tre förhistoriska perioderna och medeltiden. Ett år efter det den första avdelningen av »Svenska fornsaker», behandlande stenåldern, förelag färdig, begynte A. P. Madsen utgiva sina präktiga »Afbildninger af danske Oldsager og Mindesmærker» efter en i vissa avseenden från Montelius avvikande plan men under iakttagande av de förbättringar, som den svenska arkeologen hade infört. Av dessa varo utan tvivel viktigast de i texten intagna kortfattade fynduppgifterna, vilka gav förtjänstfulla möjlighet att underrätta sig angående fyndens sammansättning och de kombinationer, i vilka vissa former brukar uppträda. Att det just var Montelius, som införde dessa kommentarer, kan icke väcka någon förvåning. För den typologiska metodens upphovsman måste insikten om oumbärligheten av dessa fynduppgifter ligga nära till hands. Däremot är det snarare förvånansvärt att det av honom givna exemplet icke alltid vunnit efterföljd hos senare utgivare av arkeologiska atlanter. Så sakna vi, för att endast hålla oss till nordiska arbeten av detta slag, sådana textuppgifter i de för övrigt så värdefulla atlaterna av J. R. Aspelin (*Antiquités du Nord Finno—ougrien*, 1877–84), och S. Müller (*Ordning av Danmarks Oldsager*, 1888–95). I Aspelins verk ersättes denna brist i någon mån därigenom, att under varje illustration fyndorten är uppgiven och att viktigare slutna fynd är avbildade i sin helhet. I den danska atlanten saknas även denna hjälpreda.

Ett steg längre än Montelius hade O. Rygh gått i sitt stora verk »Norske Oldsager» (1884). Här finna vi utom periodöversikterna

och fynduppgifterna även en kort beskrivning av de avbildade fornsakerna ordnade efter grupper, vidare statistiska meddelanden om typernas förekomst i Norge, upplysningar om fornsakernas ursprungliga användning samt hänvisningar till den norska arkeologiska litteraturen, där fynden äro behandlade.

S. Müllers redan nämnda, ett betydligt större bildmaterial omfattande atlas förenar de flesta av det norska verkets företräden med en större utförlighet i föremålets beskrivning, en mera detaljerad kronologisk gruppering och en indelning av fyndmaterialet i grav-, mark- och mossfynd, varvid gravfynden ytterligare äro indelade i mans- och kvinnogravar. Uppgifterna om de skilda typernas spridning inskränka sig icke till hemlandet eller Norden, såsom med få undantag hos Rygh, utan omfatta hela Europa. I överenstämmelse därmed äro litteraturhänvisningarna anordnade efter en större måttstock. Den utomnordiska litteraturen är medtagen, ehuru blott de skriftliga källor anföras, där väsentliga bidrag till formernas bestämning och systematiska ställning äro givna, men icke sådana, där fornsakerna blott äro behandlade som material. Texten är med ett ord i allt annat mönstergill, men den redan påpekade avsaknaden av uppgifterna om fyndorterna och fyndomständigheterna gör sig på ett kännbart sätt märkbar.

Med dessa sina egna och andras erfarenheter som stöd har Montelius skridit till utgivandet av en ny upplaga av »Svenska fornsaker», vars första del, omfattande sten- och bronsåldern, nu föreligger färdig. Verkets uppgift att i bild och skrift giva en framställning av alla i Sverige funna fornsaktyper har lösts på ett lysande sätt. »Minnen från vår forntid» är Nordens största arkeologiska atlas. De avbildade fornsakernas antal överträffar mer än fem gånger antalet i motsvarande delar av »Svenska fornsaker» och mer än två gånger i Müllers »Ordn. etc. Stenalderen og Bronzealderen». Stenalderen är företrädd av 777 avbildningar (mot 95 i Svenska fornsaker och 259 i Ordn. af Danmarks Oldsager), bronsåldern av 709 (mot 166 i Sv. f. och 419 i O. af D. O.). Att i atlanten någon gång förekomma ett par föremål, som blott obetydligt avvika från varandra, kan från forskarens ständpunkt icke anses som en nackdel, utan snarare som ett företräde — frikostighet med avbildningar är för en arkeolog alltid välkommen; jag hänvisar i detta avseende till de ungerska atlanterna t. ex. Hampsels, vilkas rikedom på avbildningar i så hög grad underlättar forskarens arbete.

De flesta avbildningarna äro tidigare publicerade i Vitterhets-, Historie och Antiquitets Akademiens skrifter, icke få bland dem äro t. o. m. gamla bekanta från det 46 år äldre arbetet »Svenska fornsaker.» Nästan alla bilder äro utförda av akademiens berömda teck-

nare herr O. Sörling och återgivna i ypperliga träsnett. Blott undantagsvis förekomma fotografiska reproduktioner. Då även den bästa teckning — och hr Sörlings ritningar uppfylla de längst gående an- språk — icke ge samma verklighetstroga uppfattning av ett föremål som en god fotografi, hade arbetets ytter utstyrsel yttermära vunnit genom en rikligare användning av fotografiska avbildningar.

Texten ger alla de upplysningar, om vilka här ovan varit fråga: korta periodöversikter, noggranna beskrivningar av fornsakstyperna med avseende fast på dessas inbördes sammanhang och utveckling, uppgifter om typernas utbredning i Norden och andra europeiska länder, fynduppgifter, uppgifter om föremålen nuvarande förvaringsort och — för Statens Historiska Museum — deras inventarienummer, samt litteraturhänvisningar. Särskilt de sistnämnda äro betydligt mera omfattande än i någon av de äldre atlanterna. Redan efter periodöversikterna äro de viktigaste arbeten uppräknade, som behandla de ifrågavarande perioderna i Skandinavien eller i Sverige, samt därjämte under rubriken »vissa områden i Sverige» specialavhandlingar om samma perioder i Sveriges enskilda landskap. Sedan följa litteraturhänvisningar för varje särskild huvudtyps räkning, ja om något av de avbildade föremålen är omnämnt i den svenska eller utländska litteraturen, och detta är fallet med de flesta av dem, äro även dessa källor angivna. Vilken stor hjälp forskaren och den intresserade lekmannen har i dessa talrika hänvisningar, inses utan vidare. De bilda en av arbetets många stora förtjänster.

En ingående redogörelse för texten med dess tusentals detaljuppgifter kan här icke komma ifråga. Vi nöja oss med en axplockning av enskildheter, som ha speciellt intresse för den finska forn- forskningen. Hänvisningar till typers förekomst i Finland, Ostbalticum och Ryssland förekomma titt och ofta. Någon gång saknas dock, då man kanske hade haft anledning att vänta ett omnämnde av vissa formers uppträdande i grannländerna öster om Östersjön. Slipstenar av den skandinaviska formen fig. 558 hava upprepade gånger hittats även i Finland; likaså föreligga ett par exemplar av typen fig. 560 från vårt land. De senare ha visserligen aldrig blivit publicerade. På tal om harpunspetsarna från yngre stenåldern skulle en hänvisning till de viktiga fynden från Pernau i Livland, vilka M. Ebert har publicerat i *Prähistorische Zeitschrift* V (1913), kunnat påräkna intresse hos läsaren. Likaså hade J. Ailius uppsats »Zwei Tier- skulpturen» i *Finska Fornminnesföreningens Tidskrift* 26 (1912), där de i Finland och Ryska Karelen funno yxorna med djurhuvud av typen fig. 678 i Montelius atlas behandlas, eller B. Cederhvarfs »Neolitiska lerfigurer från Åland» i samma tidskrift som jämförelsematerial till fig. 687 måhända varit förtjänta att citeras. Dock må det villigt med-

givas, att en uttömmande uppräkning av specialitteraturen skulle ha överhövan belastat texten.

Ur texten till fig. »691–777 Lerkärl» framgår, att Montelius icke tillerkänner olikheten mellan »boplatskeramiken» och »gravkeramiken» eller »megalitkeramiken» något vittnesbörd i frågan om tillverkarnes nationalitet, utan anser den bero därpå, att de båda grupperna äro från olika trakter i Sverige och delvis från något olika tid. Han omfattar således icke O. Almgrens teori om en finsk jägare- och fiskarebefolkning på de östsvenska boplatserna, utan hävdar uttryckligen enhetligheten i södra och mellersta Sveriges etnografiska förhållanden. Enligt honom var Sverige söder om Dalälven germanskt åtminstone från och med den yngre stenåldern, och långt före stenålderns slut hade den svenska bosättningen i Finland börjat (sid. 8). Bevisen härpå äro framlagda i andra av hans publikationer.

Då Montelius ser en stor likhet mellan den östsvenska boplatskeramiken och den i länderna på andra sidan Östersjön (sid. 27), befinner han sig blott till en viss grad i överensstämmelse med våra stenåldersforskare. Svensk boplatskeramik uppträder allmänt på Åland, men saknas fullständigt på boplatser på finska fastlandet. Nyare undersökningar hos oss, utförda främst av A. Europaeus, ha lett till en differentiering mellan de svenska och de i Finland inhemska kermiska grupperna. De senares ursprung kan icke sökas i Sverige. Man är hos oss icke heller längre benägen att i den talrika förekomsten av de båtformiga yxorna se ett bevis på svensk invandring, utan uppfattar båtyxkulturen som en indogermansk kultur, vilken av en från Centraleuropa kommande folkstam överfördes till vårt land. Men vägen gick knappast genom Sverige. Det är först den sista stenåldersperioden, som har bragt oss en avsevärd ökning av speciellt skandinaviska eller svenska fornsakstyper, ehuru redan tidigare sådana uppträda i begränsat antal.

Bronsåldern är den förhistoriska period, som från första början har intresserat Montelius mest och vid vars utforskning han skördat sina vackraste lagrar. Atlasen ger i bild och skrift en överskådlig sammanfattning av denna forsknings resultat. Som känt har den typologiska metoden möjliggjort en ytterst detaljerad kronologisk indelning av fyndmaterialet. Montelius särskiljer numera inom detta icke blott 6 huvudgrupper, utan indelar de 5 första av dessa ytterligare i en äldre och en yngre del, och då dessa grupper motsvara perioder av 150 à 250 år, för vilka Montelius funnit absoluta tidsvärden, dateras de i typologiskt avseende skarpare utpräglade formerna på ett århundrade nära.

Denna skarpa differentiering av typerna har nödgat Montelius att någon gång avbilda föremål, som härröra från ett och samma

slutna fynd, inom bildgrupperna från 2 olika perioder. Så är fallet med särskilda föremål från depotfyndet från Ekudden i Turinge socken i Södermanland (beskrivet under n:r 950, 951), varav några delar av ett bälte, 2 avsatsyxor och ett par »tutuli» (hattformiga prydnader) äro hämförda till den andra perioden, medan resten av fyndet räknas till den tredje perioden. En dylik fördelning bland 2 efter varandra följande perioder har företagits med innehållet av flera andra fynd, så med n:r 924, 955, 1036, 1229 (kniven n:r 1108 synes ha haft en lång livstid, då den förekommer i fyndet n:r 1036 från övergången mellan 3. och 4. perioden, men även i 5. perioden). Detta tillvägagående är naturligtvis oundvikligt och fullt berättigat, då det är fråga om fynd från övergångstiden mellan två perioder. Det kan således på intet sätt rubba tilliten till den Monteliuska metoden. Tvärtom, det först citerade exemplet, depotfyndet från Ekudden, utgör genom sin sammansättning ett kraftigt bevis för den typologiska metodens riktighet. De i typologiskt avseende äldre sakerna i detta fynd äro nämligen alla starkt nötta, medan de yngre av Montelius till den tredje perioden hämförda föremålen knappt visa något spår av begagnande.

Redan i beskrivningen av stenålderstyperna finna vi gång på gång en hänvisning till den fina och säkra smak, som nordborna utvecklade vid tillverkningen av sina redskap och framför allt sina vapen. Skicklighet och förmåga att behärska materialet samt smakfullhet i formgivningen framträda redan i en tidig del av den yngre stenåldern. Montelius anser detta så mycket mera anmärkningsvärt, som under denna tidiga period det inflytande från folk med högre kultur, vilket senare blev en följd av bärnstenshandeln, ännu icke hade kunnat göra sig gällande. Med en viss nordmannastolthet framhåller Montelius denna de germanska nordbornas överlägsenhet över andra folk; han anser ju, såsom redan framhållits, att Norden redan från den yngre stenålderns början var bebodd av germaner. Ingen kan väl heller förneka att vissa nordiska former från denna och även från en senare tid, då Norden efter alla forskares samstämmiga åsikt hade en germansk befolkning, stå på höjden av konstfärdighet och icke överträffas av konstalstren från andra länder. Jag syftar härmed främst på de vackra flintdolkarna på sid. 32 i atlasen, på vissa bronsyxor, bronssvärd, spirallagda bälteprydnader och »halskragar» från bronsålderns andra period.

En jämförelse av det ståtliga och på variationer rika bronsåldersmaterial från Sverige, som Montelius utbreder för oss i 708 avbildningar, med de fåtaliga och föga varierande finländska bronsåldersfynden visar oss släende Finlands efterblivenhet mot södra och mellersta Sverige. På grund därav har Montelius även sällan haft an-

ledning att hänvisa på analogier från vårt land till de av honom avbildade typerna. Sådana hänvisningar saknas dock icke, där de äro behövliga. — Av intresse är för oss hans datering av bronsyxorna av den s. k. Mälartypen, (fig. 1054, 1055, 1171) vilka äro anträffade huvudsakligen i Mälardalskapen och närliggande delar av mellersta Sverige, men även förekomma i flera exemplar hos oss och dessutom genom handelsförbindelser ha blivit överförda till trakterna kring övre Volga och Kama. Dessa yxor, som mestadels äro enstaka funna, ha tidigare blivit daterade på ett mycket varierande sätt. Montelius godkänner S. Lindqvists åsikt, enligt vilken de äro att härledas ur vissa holkyxor från den 3. perioden, och sätter dem dels till den 4, dels (fig. 1171) till den 5. perioden, men icke, såsom Lindqvist har gjort, även till den sjätte. — I motsats till dateringen i sina tidigare arbeten (t. ex. Om tidsbestämning inom bronsåldern pl. 6 fig. 130), synes Montelius förlägga holkyxorna av små dimensioner icke längre till den 6. utan till 5. perioden. Åtminstone uppräknas i atlasen bland den 6. periodens fornsaktyper icke längre några holkyxor. I enlighet därmed borde den vid Vermundila i Raumo socken hittade lilla holkyxa, som jag i texten till kartbladet 51 i Atlas över Finland 1910 har hämfört till den 6. perioden, förläggas till den 5. — Däremot är dateringen av den uppländska yxan fig. 1180 och den lappländska fig. 1179 sannolikt för hög, då de sättas till den 5. perioden. Båda äro av östrysk typ. Av Tallgren, vars arbete »Die Kupfer — und Bronzezeit in Nord- und Ostrussland» sid. 193 citeras, förläggas yxorna av dessa typer, som tillhör Ananjinokulturen, till en något senare tid, nämligen den yngsta Halstattperioden och La-Tènetiden. — Från en mycket senare tid än bronsålderns 5. period härstammar hängsmycket fig. 1369. Föremålet är icke en hyska, som Montelius antar, utan en kedhållare av finsk typ från yngre järnåldern. Formen är mycket vanlig isynnerhet i östra Finland. Den har en tillfällig likhet med skandinaviska bronsåldershyskor och har utvecklat sig ur sådana spiralformiga kedhållare (»Brillenspiralen») som Aspelin, Antiquités du Nord Finno-ougrien fig. 1343, vilka i sin tur likna mycket bronsålder-hyskorna nr 1368 i Montelius atlas.

Av särskild vikt äro för oss Montelius uppgifter om skiljaktigheterna mellan de glasögonformiga spännen av svenska och danska typer från bronsålderns 5. period, emedan de tillåta oss att beteckna de två vid Viborg och vid Nohteri i Kumō socken funna spännen, hos vilka de upphöjda bågformiga linjerna äro inneslutna av andra linjer, som svenska arbeten. På den andra, i Danmark vanliga, men i Sverige sällsynta typen äro de inre linjerna icke omslutna av de yttra. För övrigt liknar Nohteri-spännet mest det östgötiska spännet fig. 1353, som av Montelius hämfördes till övergångstiden mellan

den 4. och den 5. perioden. Båda utmärka sig för sin ovanliga storlek.

I ännu högre grad än det första bandet av denna utmärkta atlas komma de delar, som återge det rika materialet från Sveriges järnålder, att verka befruktande på den finska fornforskningen. Beröringspunkterna mellan de båda ländernas fornsaksformer från den sista stora förhistoriska perioden äro talrikare än under sten- och bronsåldern. Vi sluta oss förväntningsfullt till dem, som hoppas att i en snar framtid få se även minnena från Sveriges järnålder skildrade av den gamle mästarens hand.

A. Hackman.

* * *

Litteratur.

Gudmund Schütte: *Offerpladser i overlevering og stedminder.* Studier fra sprog- og oldtidsforskning N:o 112. 80 sidor i 8:o. København 1918.

Det är en intressant och väckande bok, vars titel läses här ovan. Författaren har fått god skolning i flera vetenskapsgrenar, speciellt i sagoforskning och filologi samt i arkeologi och historia. Genom djärva kombinationer lyckas han, tack vare det att han behärskar dessa nära liggande och för varandra viktiga vetenskapsgrenar, rekonstruera vissa sidor av forndanskarnas andliga liv och föreställningar.

»Offerpladser» behandlar »stor=ofringer», mark- och mossfynd i Danmark med deras motsvarigheter i den central-europeiska germaniska och keltiska världen, »aurum Tolosanum». Även deras äldsta uppträdande, »Ofring af Pragtstykker», de kända votivfynden från bronsåldern, t. ex. solbilden från Trundholm (den i boken på detta ställe företrädda kronologin är ingalunda allmänt godkänd), samt senare vagn- och kittelfynd bli här föremål för behandling. Viktigast äro i detta sammanhang för forskaren dock fynden från järnåldern, om vilka även sagorna och några främmande författare tala. De stora offren förekomma i norden ännu icke på Kr sti tid utan uppträda först under folkvandringstiden. Då ha, såsom känt, offren redan formen av massoffringar. Hr Schütte konstaterar att

offerföremålen och de flesta offerställen då börja med H, vilket talar för förekomsten av bestämda sakrala former. Denna ritual tänker han ha uppkommit i norra Jylland, varest häradsindelningen faktiskt domineras av namn på H. Men i sista rummet återgår detta skick kanske på keltiska urbilder (typen K), liksom överhuvud så mångt och mycket i den äldre germanska kulturen.

Ett annat synnerligen intressant och viktigt kapitel är det om offerplatsernas förekomst i belysning av ortnamnen. Här verka fakta rätt övertygande även på en lekman på ortnamnsforskningens gebit. Genom undersökning av kända storfyndplatser och helgedomar och dessas ortnamn, genom hopsamlande och siktande av i hela sägen- cyklar förekommande ortnamn samt genom iakttagande av namnen på häraders och kommuners huvudorter fastslår förf. vissa andra principer, vilka följts under hednatiden vid val av rituala ställen. Såsom heliga ansågos bl. a. de punkter, där gränserna för flera häradер tillstötte (flera av de danska häradsnamnen äro ju av sakralt ursprung), bestämda höjder, häradernas centra o. s. v. Och det är just dyliga observationer som äro så fruktbarande för forskningen. »Saadanne Iakttagelser giver Aarsag til at formode, at hidtil ukendte Samlinger af Offergenstande vil kunne opspores ved Iakttagelse af de ledsagende Kendemaerkers Vink».

Författaren till »Offerpladser» är medveten om att en del av hans forskningsresultat kunna vara osäkra. De äro blott »foreløbige Undersøgelser i Terraenet». Men han vill i alla fall publicera de märkvärdiga iakttagelser han gjort, »for at faa de Sagkyndige til at arbejde med paa et vidtspaendende Arbejdsfelt, som jeg aldeles ikke kan overkomme». De kunna vara »Udgangspunktet for fastere Paavisinger». Så skriver en boren vetenskapsman. Just genom samarbete går arbetet framåt, och uppstå landet av djärva, fantasirika och sannolika hypoteser befrämja alldeles otroligt forskningsverksamheten. Det förefaller åtminstone recensenten såsom Schütte vore en sådan skapande kraft.

Det finnes många snillrika arkeologiska kulturhistoriker i våra dagars Skandinavien. Schüttes arbetskamrat på samma lockande gränsområde för olika vetenskapsgrenar som det han behandlar och med samma häpnadsväckande talang som Schütte är den unge svenska arkeologen Birger Nerman. I vårt land sakna vi t. v motstycken till dessa forskare och sakna överhuvud arbetare med en skolning i de olika vetenskaper här komma i fråga.

A. M. T.

Referate.

Suomen Museo—Finskt Museum.

XXV.

1918.

Abkürzungen: SM=Suomen Museo; FM=Finskt Museum; Ksp.=Kirchspiel.

Suomen Museo.

Die ambulatorischen Sammler des Nationalmuseums (A. M. Tallgren). S. 1—15. Für das Museum sind zahlreiche Aufkäufer von Altertümern, meist Männer aus dem Volke, tätig gewesen. Der fleissigste Sammler unter ihnen war Salomon Wilskman, durch dessen Tätigkeit die steinzeitliche Sammlung des Museums um c. 1500 Gegenstände bereichert worden ist. Er war wie einige der anderen Sammler Lumpenhändler von Beruf. — Ihre antiquarische Tätigkeit haben diese Personen als Nebenbeschäftigung betrieben. Das Museum haben sie durchschnittlich mit 5—6 Sendungen im Jahre bedacht. Ihre Preise sind im allgemeinen niedrig gewesen. — In den letzten Jahren hat nach der Gründung von neuen Provinzialmuseen die Anzahl der herumziehenden Sammler abgenommen. Dafür hat das Nationalmuseum jetzt mehrere fleissige Vertreter, von denen ein jeder innerhalb eines kleineren Gebietes die Interessen des Museums bewacht. — Biographische Notizen über einige Vertreter werden mitgeteilt.

Einige neue Altertumsfunde und Ausgrabungen. (A. M. Tallgren). S. 16—24. I. Beschreibung einer halbfertigen Gussform aus Topfstein (Abb. 1) für bronzenen Tüllenäxte vom Typus der Abb. 2. Die Gussform ist in Lappland im Ksp. Kuolajärvi, c. 100 km (Flussweg) nördlich der Kirche am Kemifluss gefunden worden. In derselben Gegend sind früher bronzezeitliche Funde von skandinavischen und ostrussischen Typen angetroffen worden. II. Untersuchung eines grossen ovalen Stein Hügelgrabes im Ksp. Eura in Satakunta. Dimensionen: $23 \times 11,5 \times 1,5$ m. Der Grabhügel enthielt nur verbrannte Knochen. Seine Struktur war eigentümlich. Ausser einem deutlichen Umfassungsring von Randsteinen befand sich im Innern eine aus liegenden flachen Steinen bestehende Umfriedigung von 9 m Länge, $4\frac{1}{2}$ m Breite und 70—90 cm Höhe. Innerhalb dieser Umfriedigung stand eine grosse Steinkiste; eine kleine Steinkiste befand sich unmittelbar südwestlich außerhalb der Umfriedigung. Abb. 3—5: Grundriss, Durchschnitte, die Umfriedigung und die innere Steinkiste vor der Offenlegung. III. Untersuchung einer niedrigen Steinsetzung auf der Insel Essaari im Schärenhof von Pitkäpaasi, Ksp. Wederlaks, Län Wiborg

Abb. 6). Die Steinsetzung enthielt ein Brandgrab aus der Wikingerzeit, dessen Beigaben aus einer Lanzenspitze, einem Wetzstein, einem Feuerstahl und einer Anzahl Gürtelbeschläge bestanden. Der Fund ist von Wichtigkeit, da die betreffende Gegend bisher keine Altertümer aus der Eisenzeit geliefert hat.

Ausgrabungen auf dem steinzeitlichen Wohnplatz von Pitkäjärvi im Ksp. Räisälä im J. 1915. (S. Pälsi). S. 25—34. Der betreffende Wohnplatz liegt auf dem karelischen Isthmus, im Stromgebiet des Wuoksen. Bei der durch die Abb. 1 u. 2 (auf. S. 26, 27) veranschaulichten horizontalen Grabungsmethode des Verfassers, die die Kulturspuren deutlich hervortreten liess, wurden grosse dünne Eisenschaufeln benutzt. Abb. 2. ist das Ergebnis einer s. g. Valeurphotographierung. Unter den Wohnplatzresten seien eine später beschädigte Wohngrube und der Boden einer zeltartigen Hütte mit Pfostenlöchern (Abb. 2 u. 3 und Rekonstruktion Abb. 4) erwähnt. Eine ähnliche Anlage zeigen noch jetzt die Wohnungen der Giljaken. Abb. 3 enthält oben den Grundriss des Fussbodens der Hütte: N:o 1 der Herd, 2 ein grosser Flecken reinen Sandes, wahrscheinlich der Schlaf- oder Sitzplatz der zur Zeit der Bewohnung zugedeckt war und sich deshalb rein erhalten hat, 3 u. 4 Vorratsräume (in ihnen wurden u. a. viele Tongefäßscherben gefunden), 5 Vorraum, 7—20 Pfostenlöcher, von denen einige wenigstens 1,35 m tief waren; unten Profil der Pfostenlöcher. Im ganzen wurden im Grabungsgebiet c. 100 Gegenstände gefunden ausser einer Anzahl Feuerstein-, Quarz- und Steinsplitter, Bruchstücke von Schleifsteinen und Tongefäßscherben, die letzteren hauptsächlich zur kammkeramischen Gruppe gehörend. Unter den anderen Funden seien 5 Bernsteinstücke hervorgehoben, von denen 2 Perlen und ein später zu einer Perle umgearbeitetes Bruchstück eines Ringes in Fig. 5 abgebildet sind. Sie und die in Fig. 6 dargestellten Gegenstände: 3 Messer, 3 Pfeilspitzen Angelhakenschaft und ein Bruchstück einer Hängezirze, sind mit einer Ausnahme (1 Leinenserker, am weitesten rechts) innerhalb des Hüttenareales gefunden worden. Die dort gefundenen Wohnplatzreste hält Verf. für jünger als die übrigen Funde. — Das Fundgebiet liegt oberhalb der 21 m Kurve; die Funde stammen demnach aus der Zeit vor der steinzeitlichen Transgression des Ladogasees und aus der Transgressionszeit. Die Gegend war zu dieser Zeit ein dichter Archipelag, verlor aber nach dem Durchbruch der Newa und der Senkung des Ladogasees ihre Bedeutung als Wohngebiet einer Fischer- und Jägerbevölkerung, wie denn auch Pitkäjärvi damals verlassen wurde und die Bevölkerung sich günstigeren Gegenden wandte.

Eine Ausgrabung auf der Halbinsel Kola (T. Itkonen). S. 35—38. Verf. nahm 1914 bei Jokanga im nordöstlichen Teil der Halbinsel Kola Ausgrabungen vor, wobei er die Reste einer von einer viereckigen Steinsetzung umgebenen Hütte aufdeckte, deren Fussboden durch Steinreihen in gleicher Weise eingeteilt war wie eine heutige Lappenhütte durch Baumstämme (Abb. 1). In diesem Hüttenestrich, der aus der Steinzeit herrühren dürfte, wurden u. a. ein Bruchstück eines Kochtopfes aus asbesthaltigem Ton (Abb. 2), ein Schleifstein aus Quarzit (Abb. 4), ein Stück Bimsstein und ausserdem einige eiserne Gegenstände (Abb. 3), die bei einer späteren Besiedelung des Platzes dorthin geraten sein dürften, gefunden.

Münzfunde in Finnland aus dem Jahre 1917 (L. O. Th. Tudeer). S. 39—42. Beschreibung von 8 Münzfunden aus geschichtlicher Zeit. Der interessanteste — aus Malaks südlich von Wasa — ist bereits FM 1917 S. 75—76 näher beschrieben.

Aurajoki (H. Ojansuu). S. 43—45. Verf. leitet den Namen dieses Flusses in Südwestfinnland von finn. aura = Sonnenrauch, aurama = dampfen, ausdunsten ab. Der Name soll also »einen Fluss, der raucht«, bedeuten. Demselben Typus gehören auch andere finnische Namen an.

Aus dem Gebiet der alten Kochkunst. Das Verwesenlassen der Fische (I. Manninen). S. 46—49. Nach Berichten von Reisenden und Forschern des 18.—20. Jahrhunderts herrschte früher und herrscht stellenweise noch jetzt in Lappland, Russisch-Karelien und Finnland die Sitte Fleisch und vor allem Fisch verweszen zu lassen um die Speise schmackhafter zu machen. Das Verfahren hierbei war verschiedenartig: 1) der frische Fisch wurde ungesalzen oder nur wenig gesalzen in eine warme Vorratskammer gebracht. Wenn er anfang ein wenig zu verwesen, wurde er mit starkem Salzwasser begossen, um den Verwesungsprozess aufzuhalten. 2) Beim Salzen des Fisches wurde Roggenmehl in die Schüssel gelegt. Der Erfolg war derselbe. 3) Der Fisch wurde in Salzwasser gesteckt, in welchem Fleisch gesalzen wurde. 4) Wenn der Fisch ungenügend gespült wurde, musste er auch verwesen.

Das landwirtschaftliche Museum zu Liuksiala (J. Ailio). S. 50 — 51. — Gegründet vom Gutsbesitzer J. Meurman, enthält es altertümliche Ackerbaugeräte.

Die Zerstörungsarbeit der Roten im Museum zu Raumo (A. Törnudd). S. 52—53. Während des roten Aufruhrs wurden von den roten Horden ein paar Türen eingeschlagen, Schränke zerbrochen und 40—50 Gegenstände — Schmuckstücke, Münzen, alte Soldatenmäntel u. o. w. — geraubt. Glücklicherweise befinden sich unter den gestohlenen Sachen keine von grösserer wissenschaftlichem Werte.

Jahres- und Kassenbericht der Finnischen Altertumsgesellschaft (J. Rinne). S. 54—61.

Finskt Museum.

Neue eisenzeitliche Funde aus dem Auratal (A. M. Tallgren). S. 1—10. Verf. untersuchte ein Brandgrabfeld bei Marttila, Dorf Saramäki, Kirchspiel S. Marie, c. 9 km N von Åbo. Das Grabfeld liegt auf einem Abhang und besteht aus Brandgräbern mit Steinpflasterung und Steinaufschüttung, die aber auf der Oberfläche nicht zum Vorschein trat. Die ältesten Funde stammen aus der römischen Eisenzeit: Abb. 1, 2, 7, 11, 12, 14, 17, 22, 23, 31. Die 4 zuletzt genannten Gegenstände bilden einen geschlossenen Fund, der c. 60 cm tief in einer Grube lag. Über diese Grube lagen Gegenstände aus der Wikingerzeit (vergl. Abb. 34). Die Mehrzahl der Funde ist aus der Völkerwanderungszeit. — Unter den Funden seien hervorgehoben die Riemenzungen Abb. 8 u. 9, der Beschlag Abb. 18, die Münzenimitation Abb. 19 und ein Bruchstück einer skandinavischen Schildkrötenfibel aus der Zeit um 800 von einem in Finnland seltenen Typus (Abb. 6). Sonst ist der allgemeine Charakter der Funde finnländisch, wenn nicht finnisch, besonders was die jüngeren Funde betrifft. Einige Gruppen von Gegenständen sind sichtlich gleichzeitig niedergelegt worden (vergl. Abb. 33).

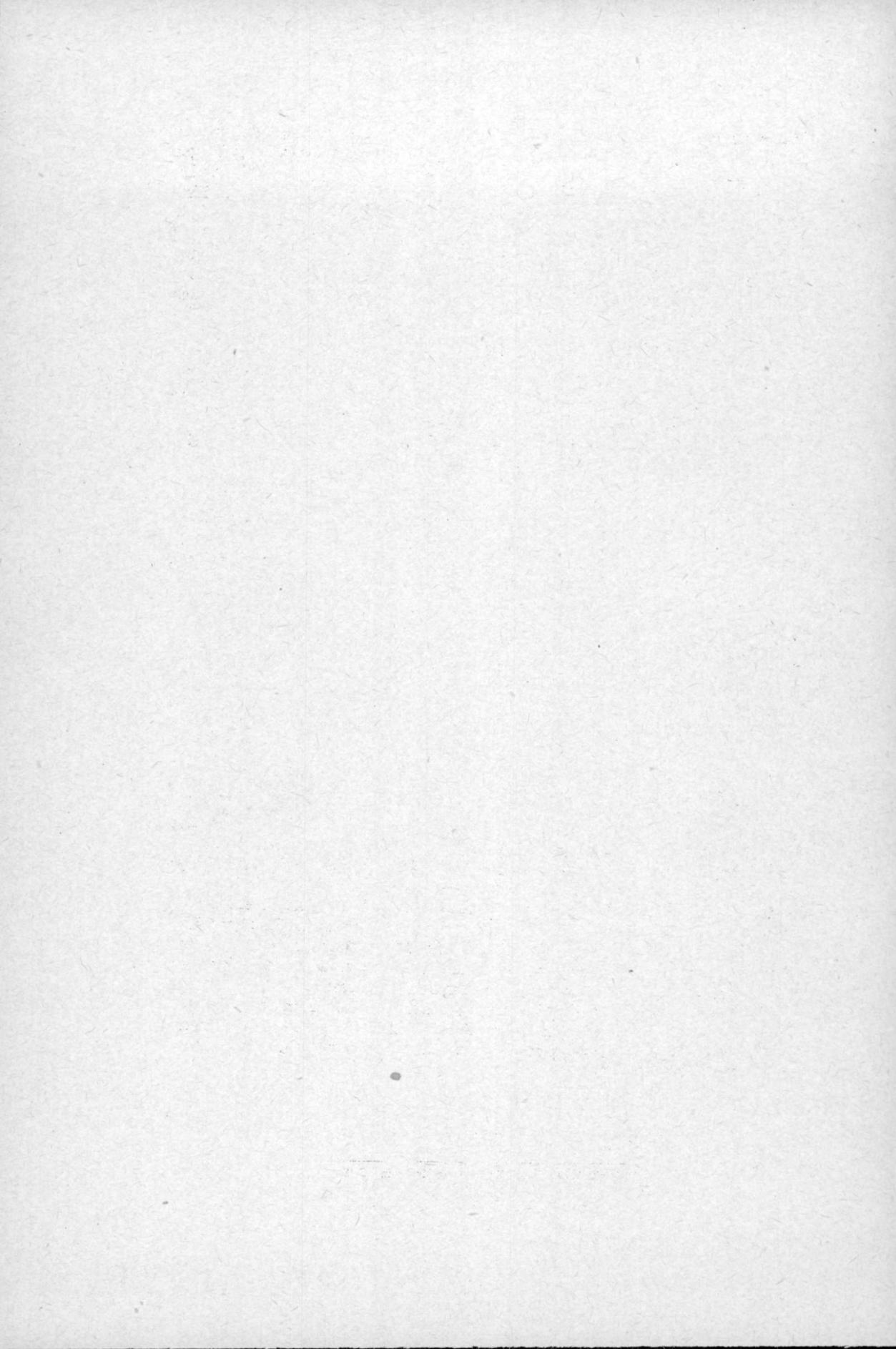
Erwerbungen des Nationalmuseums in den Jahren 1916 und 1917. Die vorgeschichtliche Abteilung. Die Steinzeit (A. Europaeus). S. 11—30. In den betreffenden Jahren betrug der Zuwachs der Sammlungen nicht die Hälfte des normalen Einganges, — offenbar eine Folge der aussergewöhnlichen Ver-

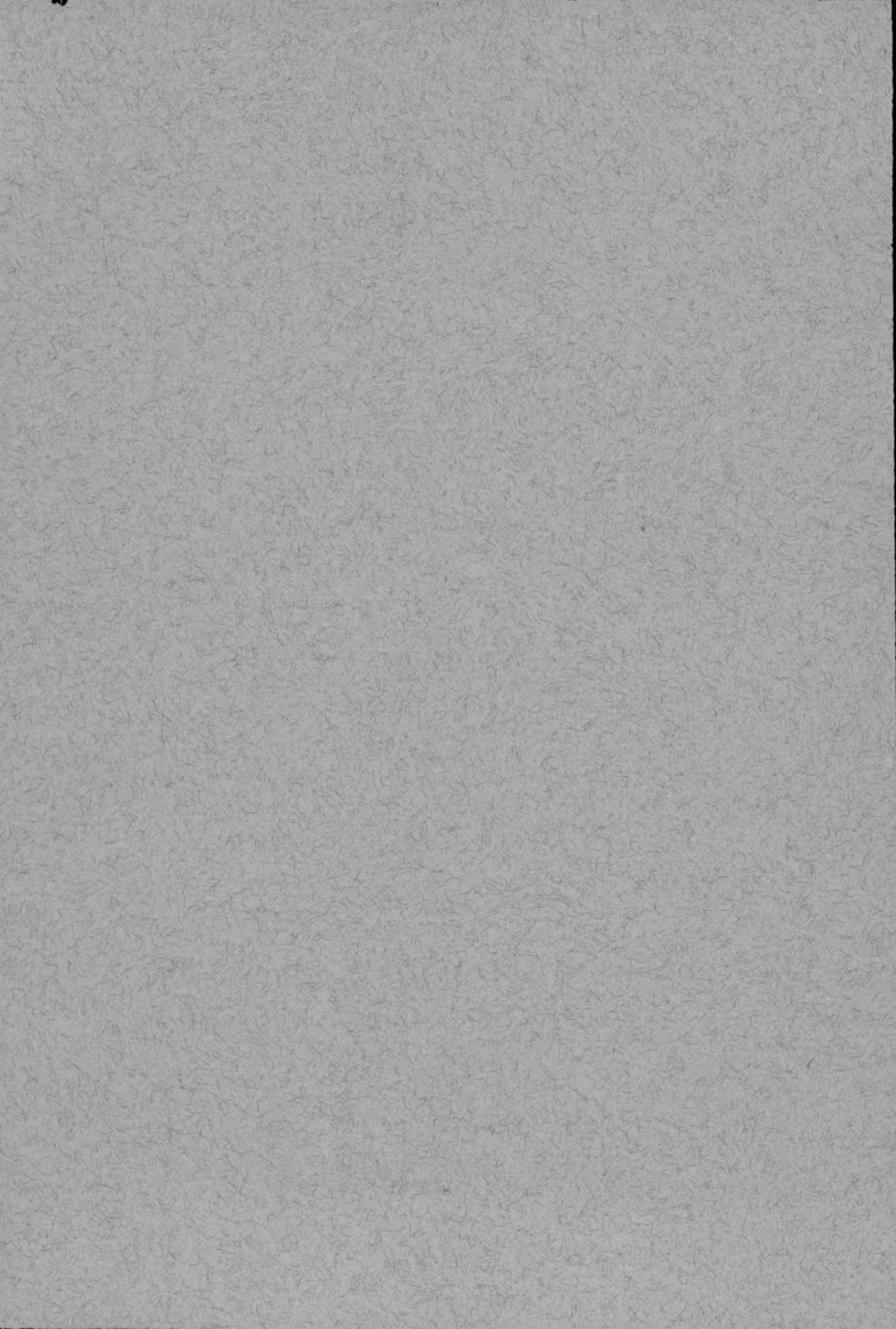
hältnisse. — Abb. 1 stellt einen Glätter aus Granit dar (vergl. Abb. 16, — ein gläserner Glätter aus dem Ende der Eisenzeit oder aus späterer Zeit); durch die ganz gerade geschliffene Fläche unterscheidet er sich von den Reibsteinen und Quetschern. Er ist im Ksp. Esbo in Nyland auf dem steinzeitlichen Wohnplatz bei Finns gefunden worden, der sowohl wegen seiner Keramik als auch im Hinblick auf seine Höhenlage ganz ans Ende der Steinzeit, in Montelius' Periode 4 zu setzen ist. Ebensolche Steinglätter scheinen auch in neolithischen Funden von Mitteleuropa unter den gewöhnlich als Reibsteine, Quetscher, Mahlkugeln u. s. w. bezeichneten Gegenständen vorzukommen. — Abb. 2 u. 3, ein Hammer aus Granit und die Hälfte einer Schieferscheibe mit gezähntem Rand, stammen aus einem vorläufig noch nicht genauer datierten Wohnplatz im Ksp. Kokemäki in Satakunta. — Abb. 4 stellt die Hälfte einer bootförmigen Axt aus dem Wohnplatz von Pitkäjärvi (vergl. SM 1918 S. 25, Refer. S. 2) im Ksp. Räisälä in Karelien dar. Dieser Fund beweist, dass das Maximum der in der Steinzeit eingetroffenen Transgression des Ladogasees sich mit der Bootaxtzeit in Westfinnland deckt. — In Betreff der in Fig. 5 abgebildeten Quarzsabber vergl. SM 1916 S. 73—82 und Refer. — Fig. 6 zeigt ein im Ksp. Lojo in Nyland gefundenes Beil mit spitzovalem Querschnitt von einem Typus, der in Südfinnland verhältnismässig allgemein ist und eine frühe, Montelius erster und zweiter Periode entsprechende Entwicklungsstufe darstellt. — Abb. 7 ist ein im Ksp. Ilomantsi in Karelien gefundenes frühes teilweise bestossenes, an Walzenbeile erinnerndes Querbeil, das als Prototyp von mehreren karelischen Gerätformen (u. a. Hohlmeisseln wie Abb. 8) betrachtet werden kann. — Besonders verbreitet im Gouv. Olonetz und in Finnland sind Hohlmeissel wie Abb. 8. Da sie oft auf Wohnplätzen vorkommen, in welchen Beile wie Abb. 6 zu den leitenden Formen gehören, setzt Verf. den Ursprung des Typus bereits in Montelius' 1. bis. 2. Periode; die Hohlmeissel von diesen Typus, der bis zum Ende der Steinzeit in Gebrauch bleibt, sind oft, wie auch das hier abgebildete in Lappland (Ksp. Muonio) in der Nähe der schwedischen Grenze gefundene Exemplar, aus dem schönen, als Handelsware verbreiteten olonetzischen Grünschiefer verfertigt. — Die durchlochten Geräte wie Abb. 9 sind über Skandinavien, Mittelfinnland, Olonetz und in einzelnen Exemplaren über Russland bis zum Ural hin verbreitet. Aus Finnland sind c. 50 Exemplare bekannt. Zwischen den westlichen, den westfinnisch-skandinavischen, und den östlichen, den karelisch-olonetzischen, Stücken sind in der Form gewisse Verschiedenheiten deutlich bemerkbar. Das Stück Abb. 9, das mit Winkelstrichen verziert ist, stammt aus Nyland (Ksp. Sibbo). — Abb. 10, ein s. g. Spanpfeil aus russischem Feuerstein ist im Ksp. Ilomantsi, Karelien, gefunden; die Form ist verhältnismässig allgemein in Ostrussland, in Finnland dagegen selten. — Abb. 11 — eine steinzeitliche Schlittenkufe. Die Ständer auf dem oberen Bilde sind später eingesetzt worden. Unten ist ein Teil desselben Gegenstandes abgebildet, an welchem die kurzen mit einer Steinaxt bewirkten Schnitzspuren sichtbar sind. Die Kufe ist in einem Sumpf im Ksp. Saarijärvi in Tawastland gefunden. Der Fund ist von Dr. U. T. Sirelius näher besprochen worden (Journal de la Société Finno-ougrienne XXXIII: 2).

Die Bronze- und Eisenzeit (A. Hackman). S. 31—52. Die Bronzezeit ist diesmal durch mehrere Funde vertreten. Die Lanzenspitze Abb. 12 ist im Ksp. Uskela (zwischen Åbo und Hangö) in einer Gegend gefunden, die in der Bronzezeit zu den wichtigsten Kulturzentren Finnlands gehört hat. — Der Bronzenagel Abb. 13 ist mit Schmelzstücken und Bronzeschlacken an derselben Stelle bei Taipale in Ksp. Pielawesi, Sawolaks, gefunden, wo früher eine

Tüllenaxt von osteuropäischem Typus, abgebildet u. a. von A. Hackman in der Abhandlung »Die ältere Eisenzeit in Finnland« S. 10 Fig. 4, geborgen wurde. — Die unvollendete Gussformhälfte aus Topfstein Abb. 14 ist wahrscheinlich für Tüllenäxte bestimmt gewesen. Sie ist in Lappland (Ksp. Kuolajärvi) gefunden, wo schon mehrere bronzezeitliche Funde zum Vorschein gekommen sind. — Die Gegenstände Abb. 16—20, nämlich das bronzene Ortband einer Schwertscheide, eine Fibel mit umgeschlagenem Fuss, eine eiserne Schmucknadel mit eingehängter Brillenspirale und 2 Bronzeschnallen, stammen nebst Bruchstücken anderer Fibeln und einigen Spiralfingerringen, 2 einfachen schmalen Armbändern u. a. m. aus einem Flachgrab mit viereckiger Steinsetzung im Ksp. Karis, Nyland. Der Fund dürfte um 400 n. Cr. anzusetzen sein. — Die äusserst kleine Zahl römischer Münzfunde aus Finnland ist um 2 neue Funde bereichert worden: 1 Kupfermünze des M. Aurelius, gefunden im Ksp. Lempäälä S von Tammerfors und 1 Kupfermünze des Hadrian, vor 20 Jahren in der Gegend von Nykarleby (Österbotten) wahrscheinlich in einem Steinhügelgrab gefunden. — Das Armband Abb. 21 ist in einem niedrigen Steinhügelgrab mit Leichenbrand im Ksp. Vähäkyrö (schwed. Lillkyro) in Österbotten O von Wasa gefunden. Die übrigen Funde bestanden aus 2 anderen Armbändern, einem Fingerring und 2 od. 3 fragmentarischen Messern. In der Nähe befanden sich andere Steinhügelgräber, die zum Teil untersucht wurden. — Die Zahl der ovalen Feuerschlagsteine (vergl. Abb. 22) ist jetzt auf über 300 gestiegen. — Aus den zahlreichen Brandgräbern bei Isokylä im Ksp. Uskela in der Landschaft Eigentliches Finnland sind wieder neue Funde gemacht worden (Abb. 23—30). Hervorzuheben sind die Gegenstände Abb. 24—29, die zusammen aus einem niedrigen Steinhügelgrab geborgen wurden. Zu demselben Funde gehören außerdem eine Anzahl Waffen, Messer, eine grosse eiserne Fibel mit Nadelscheide, eine Fibel m. u. F. vom Typus Tischler-Kemke, Ostpreussische Altertümer III: 24, 2 Fibeln mit schaufelförmiger Fußscheibe, Tongefässscherben u. a. m. — Bei der Untersuchung eines Steinhügelgrabes im Ksp. Malaks S von Wasa wurden die Gegenstände Abb. 31 u. 32 nebst einer fragmentarischen grossen Armbrustfibel mit Nadelscheide, einer Schmucknadel, einer Pfeilspitze, einem Spinnwirbel m. a. m. gefunden. — Abb. 33 ist ein Einzelfund aus dem Ksp. Yläne, c. 50 km N von Åbo. — Das Armband Abb. 34, gefunden in Nyland (Ksp. Lojo), ist ostbaltischer Import. — Abb. 35 und 36 stammen aus einem Skelettgrab im Ksp. Lempäälä, S von Tammerfors. Der Ring Abb. 33 soll auf dem Schädel mit den Enden am Hinterkopf gelegen haben. — Die kleine Axt Abb. 37 und die Spange Abb. 38 sind in den Kirchspielen Räisälä und Rautu auf dem karelischen Isthmus gefunden. — Eine neue Form ist die runde Buckelfibel vom Ksp. Pielisjärvi in Nordkarelien. Sie dürfte aus der Zeit um 800 n. Chr. stammen. Eine ganz ähnliche Fibel ist jetzt aus dem Ksp. Ruckolahti N von Wiborg (am Saimasee) eingeliefert worden. — Die Hufeisenfibel Abb. 40 bereichert die kleine Zahl der südösterbottnischen Funde aus der jüngeren Eisenzeit.

Bücherbesprechungen. O. Montelius: Minnen från vår forntid. I Stenåldern och bronsåldern besprochen von A. Hackman, S. 53—59; G. Schütte, Offerpladser i overlevering og stedminder, besprochen von A. M. Tallgren. S. 59, 60.

Tilausilmoitus.

Suomen Museo — Finskt Museum'in

kahdeskymmenes seitsemäs, v. 1920 ilmestyyä vuosikerta tarjotaan täten tilattavaksi.

Lehti on pyrkinyt ja on edelleenkin pyrkivä herättämään ja viellä pitämään harrastusta kotimaiseen muinais- ja kansatieteelliseen sekä sivistyshistorialliseen tutkimukseen ja edistämään maamme kiinteiden muinaisjäännösten ja muiden kulttuurimuistojen säilyttämistä ja arvoon saattamista.

Suomen Museo — Finskt Museum ilmestyy v. 1920 8 vihkona, joista puolet on suomen- ja puolet ruotsinkielisiä. Kummankin kielinen sarja varustetaan eri sivujärjestysellä ja on myös erikseen tilatavissa. Lehti tulee, kuten tähänkin asti, olemaan kuvitettu.

Tilaushinta on sekä postikontoreissa että toimitukselta suoraan tilattaessa koko 8 vihkoisesta lehdestä 16 mk ja suomenkielisestä tai ruotsinkielisestä sarjasta erikseen 8 markkaa kummastakin. Muinaismuistoyhdistyksen vakinaiset jäsenet saavat lehden toimitukselta suoraan tilatessaan tilausvuoden kuluessa 4 markasta sekä jommankumman sarjan erikseen 2 markasta. Jäsenet, jotka ovat yhdistykseen liittyneet uusien sääntöjen tultua hyväksytyiksi, 7. 5. 1919 jälkeen, saavat vapaasti Suomen Museon tai Finskt Museumin luokseen lähetetyksi.

Toimituksen osoite on *Kansallismuseo, Helsinki* (puhelin. 19 35).

A. M. Tallgren K. K. Meinander

A. Hackman Juhani Rinne U. T. Sirelius.
